

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра обліку та економіко-правового забезпечення
агропромислового бізнесу**

МЕЛИМУКА АНДРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

**ОБЛІК, АНЛІЗ І АУДИТ КРЕДИТІВ ТА ІНШИХ
ПОЗИКОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА
ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT OF BANKING LOANS
AND OTHER BORROWED FUNDS OF THE ENTERPRISE**

**Спеціальність 071 – облік і оподаткування
Магістерська програма – Облік і правове забезпечення
агропромислового бізнесу**

Студент групи ОПЗм – 21
Мелимука А.В.

(підпис)

Науковий керівник:
к.е.н., доцент **І.М. Белова**

(підпис)

**Дипломну роботу допущено
до захисту:**

**Завідувач кафедри
д.е.н., професор Бруханський Р.Ф.**

(підпис)

ТЕРНОПІЛЬ – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА	7
1.1. Економічна сутність та класифікація кредитів	7
1.2. Огляд економічних джерел з обліку, аналізу та аудиту кредитних операцій та інших позикових коштів підприємства	18
1.3. Нормативно-правове забезпечення кредитів банку та інших позикових коштів	28
Висновки до розділу 1	36
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА	37
3.1. Організація обліку кредитних операцій підприємства	37
3.2. Документальне забезпечення обліку кредитних операцій	45
3.3. Синтетичний та аналітичний облік довгострокових кредитів	58
3.4. Методика обліку короткострокових кредитів	65
Висновки до розділу 2	71
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА	72
3.1. Організація і методика аудиту кредитних операцій підприємства	72
3.2. Узагальнення та документування результатів аудиту кредитних операцій	81
3.3. Аналіз кредитів та інших позикових коштів підприємства	97
Висновки до розділу 3	105
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	106
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	111

ВСТУП

Актуальність теми. Кредитні регулятори розвитку економіки України відзначаються підвищеною актуалізацією в умовах існуючої доволі поширеної фінансової кризи. Це пов'язано з тим, що нестача власних фінансових ресурсів знижує рівень конкурентоздатності як окремо взятого суб'єкта господарювання, так і країни в цілому. Зважаючи на складну ситуацію в підприємницькому секторі економіки країни банки мають визначити ряд пріоритетів стосовно розробки таких кредитних програм, які мають на меті надання позикових коштів не лише на довгострокову перспективу, а й короткострокове забезпечення розвитку суб'єктів із урахуванням певних пільгових важелів. Мова йде про те, що банківський сектор повинен підвищити рівень зацікавленості суб'єктів господарювання, від малого до великого бізнесу, у залученні короткострокового кредитного регулятора.

Однією з актуальних проблем вітчизняної економіки є кредитування сільськогосподарських підприємств. Сезонний розрив між вкладенням і надходженням коштів у сфері сільського господарства, безперервність процесів відтворення, нестабільність цін на ринку товарної сільськогосподарської продукції, значна потреба в обігових засобах перетворюють кредит в основне джерело поповнення фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств.

Кредитування господарської діяльності підприємств є чи не одним виходом з ситуації, яка сьогодні має місце в Україні незважаючи на факт зменшення обсягів кредитування. Таким чином, операційна діяльність підприємства, тобто та діяльність, заради якої було створене підприємство, є практично неможливою без фінансової діяльності. До того ж будь-яке сільськогосподарське підприємство зобов'язане, як юридична особа, відкривати і користуватися рахунком в банку, а отже, і сплачувати за розрахунково-касове обслуговування рахунку.

Отже, зобов'язання перед банком – це зобов'язання по сплаті отриманих кредитів і відсотків за кредит та зобов'язання по сплаті за обслуговування банком розрахункових рахунків підприємства, які мають бути відображені в обліку і звітності.

Питання обліку і контролю зобов'язань перед банком досліджували у своїх працях такі вчені, як Р.Ф. Бруханський, І.М. Белова, М.Д. Білик, С.Ф. Голов, Т.В. Дідоренко, Г.Г. Кірейцев, Н.Г. Мельник, М.Р. Лучко, М.С. Палюх, О.М. Петрук, В.В. Орлов, В.В. Сопко, І.В. Спільник.

Віддаючи належне значення працям зазначених вчених, існує потреба у подальшому дослідженні обліку та аудиту кредитних операцій, що і зумовило вибір теми .

Метою роботи є теоретичне визначення сутності, змісту, ролі довгострокових та поточних кредитів в господарській діяльності, а також надання практичних рекомендацій з обліку та аудиту кредитних операцій підприємства.

На основі поставленої мети потрібно вирішити такі основні **завдання**:

- 1) уточнити сутність кредиту, кредитних відносин та наукових засад формування кредитного ринку в ринковій економіці;
- 2) з'ясувати теоретичні засади кредитних інструментів та їх класифікації;
- 3) уточнення сутності кредитних операцій як об'єктів обліку та аудиту;
- 4) узагальнення нормативно-правового забезпечення обліку та аудиту кредитних операцій підприємства;
- 5) розглянути методiku обліку кредитних операцій на досліджуваному підприємстві;
- 6) дослідити планування та організацію аудиту кредитних операцій;
- 7) узагальнити результати аудиту;
- 8) удосконалити облік та аудит кредитних операцій підприємства.

Об'єктом дослідження є кредитні операції селянсько-фермерського господарство «Айва», с. Іванківці, Борщівського району, Тернопільської області.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних та практичних аспектів обліку та аудиту кредитних операцій підприємства.

Методи дослідження. У роботі використано системно-інституціональний підхід для виявлення закономірностей та особливостей розвитку кредитних інструментів на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях; методи аналізу і синтезу, наукової абстракції, історичний та логічний підходи для дослідження сутності кредитних інструментів та їх еволюції, а також уточнення базових категорій та понять, що стосуються формування їх теоретичних засад; індукції та дедукції – для аналізу вітчизняних особливостей використання кредитних інструментів в стимулюванні економічного розвитку; кореляційно-регресійного аналізу, економіко-математичного моделювання, графічний, статистичних порівнянь, аналізу рядів динаміки – для дослідження сучасного стану банківського і небанківського кредитування та чинників їх розвитку в Україні.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно- правові акти з питань регулювання кредитних відносин, офіційні статистичні матеріали Національного банку України, Державної служби статистики України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, монографічні дослідження, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених, періодичні видання, інформаційно- аналітичні бюлетені, офіційні інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці практичних пропозицій щодо удосконалення методичного та документального забезпечення організації системи обліку, аналізу та контролю кредитних операцій та інших позикових коштів на підприємстві.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості

використання теоретичних і методологічних узагальнень та висновків роботи підприємства для покращення кредитних операцій та інших позикових коштів.

Структура та обсяг магістерської роботи. Магістерська робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій та списку використаної літератури. Основний зміст роботи викладено на 111 сторінках. Магістерська робота містить 18 рисунків, 25 таблиць, список використаних джерел із 154 найменування на 16 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність та класифікація кредитів

В процесі діяльності підприємства часто виникає потреба в залученні додаткових коштів, а саме шляхом отримання кредиту. З метою формування методики обліку зобов'язань за банківськими кредитами, варто зосередити увагу на сутності кредиту як джерела зобов'язання підприємства, адже це питання є дуже актуальним в умовах сьогодення.

В умовах обмеженості ресурсів та необмеженості потреб, значення зовнішніх ресурсів є актуальним завжди. Зважаючи на нестабільність курсу валют, низької платоспроможності суб'єктів господарювання підвищується необхідність банківського кредитування, якщо не з метою розвитку, то задля підтримання досягнутого рівня.

Фінансову основу підприємства становить власний капітал, проте ефективна фінансова діяльність підприємства неможлива без постійного залучення позикових коштів. Вони дозволяють суттєво розширити обсяг господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективне використання власного капіталу, прискорити формування різних цільових фінансових фондів і підвищити ринкову вартість підприємства.

Позичковий капітал підприємства – це кошти, які залучаються для фінансування господарської діяльності підприємства на принципах строковості, поверненості та платності [48].

До складу залученого капіталу входять:

- 1) короткострокові і довгострокові зобов'язання;
- 2) кредиторська заборгованість.

Зобов'язання, що мають короткостроковий і довгостроковий характер, найчастіше на практиці представлені у формі кредиту.

Економічною наукою категорія кредиту переважно розглядається як довіра однієї особи до іншої, на підставі якої в позику надається певна вартість у грошовій або товарній формі на тимчасове користування за відповідну плату. Таке тлумачення поняття кредиту випливає з походження цього терміна від латинського *creditum*, що в перекладі означає «вірю», «довіряю» [47].

Це визначення містить найбільш загальні характеристики, що розкривають зміст кредиту. При визначенні цієї економічної категорії необхідно акцентувати увагу на таких основних ознаках (рис. 1.1):

- 1) кредит слід розглядати як специфічний тип економічних відносин, що ґрунтується на довірі;
- 2) економічною основою кредиту є мобілізація й нагромадження тимчасово вільних коштів і формування з них позичкового капіталу;
- 3) кредит є актом передання кредитором певної суми капіталу в тимчасове користування позичальникові на умовах повернення та власності.

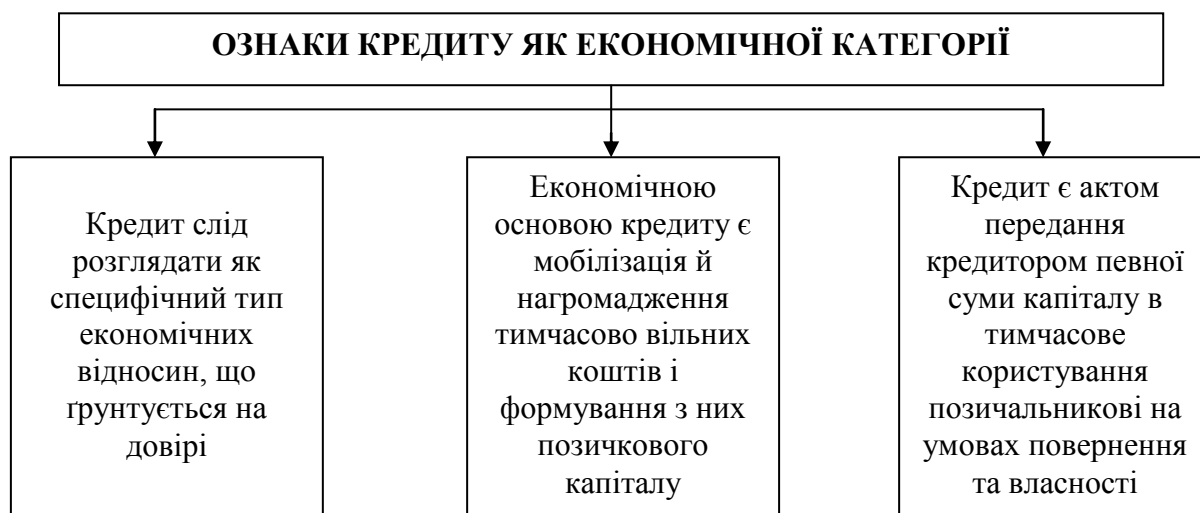

Рис. 1.1. Ознаки кредиту як економічної категорії

Існує декілька трактувань визначення «кредит» та «банківський кредит». Наведемо приклад основних. Банківський кредит – це платне надання банками грошових коштів у тимчасове користування на визначених

кредитним договором умовах із дотриманням принципів повернення, строковості, забезпеченості, платності, цільового використання [100].

Кредит – позичковий капітал банку у грошовій формі та в банківських металах, що передається у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання [104].

Об'єктом кредиту є позичена вартість, яка передається в позику одним суб'єктом іншому. Позичена вартість може бути у формі грошей, товарів, виконаних робіт, наданих послуг. Позика породжує кредитні відносини між партнерами.

До суб'єктів кредиту відносять кредитора і позичальника. Кредиторами є учасники кредитних відносин, як мають вільні кошти і передають їх у тимчасове користування іншим суб'єктам – позичальникам. Учасниками кредитних відносин можуть бути фізичні особи, юридичні особи, а також держава.

Найпростішою формою кредитних відносин, що зародилися на перших етапах становлення і розвитку товарного виробництва та обміну, був лихварський кредит, який надавався дрібним виробникам із виплатою високих позичкових відсотків, що часто призводило до повного розорення позичальників. Для зазначеної форми відносин характерним є те, що позичальниками виступали дрібні виробники (селяни, ремісники), рабовласники та феодали, кредиторами – купці, монастирі, церква. Позичальники переважно зверталися за кредитом для нагальних споживчих потреб або оплати боргів. Окрім лихварського, товаровиробники надавали один одному кредити при купівлі-продажу товарів. Якщо покупець був тимчасово неспроможний здійснити покупку за рахунок власних коштів, а продавець був зацікавлений у реалізації свого товару, то продаж товару міг відбутися у кредит (із відстроченням платежу) під відповідні боргові зобов'язання та гарантії [47].

Таким чином, товарообмін є тим ґрунтом, де виникають відносини з приводу кредиту. Формування різнобічних і сталих мінових відносин між контрагентами товарообміну при активному обслуговуванні їх банками призводить до посилення взаємної залежності і довіри між суб'єктами ринку. Тому продаж товарів дедалі частіше здійснюється в кредит. У такому разі необхідність кредиту впливає із функції грошей засобу платежу. Коли у процесі товарообміну відбувається відрив моменту відчуження товару від одержання грошового еквіваленту, тобто відносно відокремлення грошової форми вартості від товарної форми, то це і спонукає до виникнення кредитних відносин.

Відповідно до Закону України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664-III, фінансовим кредитом є засоби, надані в позику юридичній чи фізичній особі на визначений строк і під відсотки [135].

Надання кредитів згідно з пп. 6 п. 1 статті 4 вищезазначеного Закону є фінансовою послугою, яку, в свою чергу, можуть надавати лише фінансові установи. В окремих, передбачених законодавством випадках суб'єктом, що має право надавати фінансові кредити, може бути фізична особа-підприємець.

Фінансова установа – це юридична особа, яка відповідно до законодавства надає одну або декілька фінансових послуг і внесена у відповідний реєстр в порядку, встановленому законом (пп. 1 п. 1 статті 1 Закону № 2664-III) [135].

До складу фінансових установ відносять: банки, кредитні союзи, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.

Національний банк України і Кабінет Міністрів України встановлює, регулює і контролює правила надання фінансових кредитів.

Фізичні та юридичні особи можуть використовувати такі форми кредиту: банківський, комерційний, іпотечний, лізинговий, консорціумний, бланковий, споживчий та інші (рис.1.2).

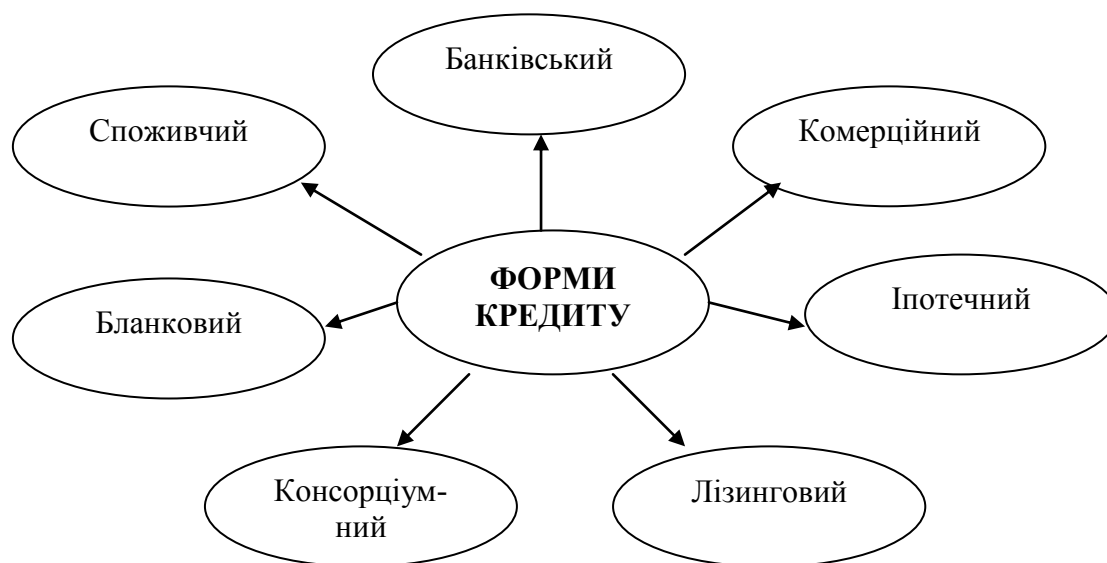

Рис. 1.2. Форми кредиту

Найпоширенішою формою кредиту є банківський кредит, оскільки надання кредитів є однією з основних функцій банку. У процесі діяльності, пов'язаної з кредитуванням, банк ризикує не лише власними грошовими засобами, а й залученими коштами. Тому держава встановлює особливі правила щодо здійснення кредитної діяльності банків.

Аналіз економіко-правової літератури та законодавства дає змогу виділити такі ознаки банківського кредиту (табл. 1.1).

Виходячи із вищесказаного підсумуємо, що банківський кредит є основною формою кредиту, за яким банк на підставі ліцензії надає кошти в тимчасове користування позичальникові шляхом здійснення банківських кредитних операцій на умовах, передбачених законодавством і кредитним договором.

Крім того, процес кредитування підприємств обов'язково має відповідати таким принципам: поворотність, терміновість, платність, забезпеченість, цільове використання коштів.

Таблиця 1.1

Ознаки банківського кредиту

№ з/п	Ознаки
1	2
1	Банківський кредит виступає основною формою кредиту, за яким кошти в готівковій чи безготівковій формі надаються банками в тимчасове користування; банківський кредит є різновидом позики, що надається банком як специфічним суб'єктом. Наслідком сформованої в Україні дворівневої банківської системи є наявність кредиту центрального банку та кредиту комерційного банку України
2	Позичковий капітал, сформований у результаті накопичення тимчасово вільних коштів і призначений для його розміщення банком на власних умовах та на власний ризик з метою отримання прибутку, є основою надання кредиту
3	Банківський кредит надається суб'єктам підприємницької діяльності, фізичним особам і державі
4	Розрізняють внутрішні і міжнародні кредити за сферою застосування
5	Особливою умовою надання банківського кредиту є дотримання принципів кредитування: зворотності, оплатності, строковості, цільового призначення, матеріальної забезпеченості, недотримання яких може призвести до визнання недійсним кредитного договору, що веде до застосування НБУ санкцій до банків і припинення кредитних відносин
6	Принципи зворотності та оплатності ґрунтуються на тому, що банківський кредит передбачає не тільки повернення суми грошової позики, а й отримання прибутку у формі комісійних і кредитних відсотків за користування кредитом
7	Залежно від того, хто є позичальником і з якою метою використовується кредит, розрізняють кредити виробничі, споживчі, інвестиційні, кредити на операції з цінними паперами, міжбанківські, імпорتنі та експортні
8	Відповідно до цільового призначення (на поточні як капітальні витрати) кредити класифікують на кредити в оборотні активи та основні засоби
9	За принципом матеріальної забезпеченості виділяють забезпечені, тобто банківські, та незабезпечені (персональні) кредити. Забезпечення банківських кредитів ґрунтується на наявності застави, гарантіях, страхуванні кредитного ризику
10	Відповідно до принципу строковості вирізняють короткострокові, середньострокові та довгострокові кредити банків
11	Кредитний договір є невід'ємним письмовим документом у процесі здійснення кредитних відносин, який визначає взаємні зобов'язання і відповідальність обох сторін і не може змінюватися в односторонньому порядку і без згоди цих сторін
12	У разі недотримання клієнтами банків умов договору законодавством, актами банків та угодами банків із клієнтами передбачено застосування кредитних санкцій

За призначенням і характером використання банківські кредити класифікують наступним чином:

– у поточну діяльність – надаються позичальникам на задоволення тимчасової потреби в коштах для придбання поточних активів за розриву між часом надходження коштів та здійснення витрат (кредити на купівлю сировини та інших виробничих засобів, сезонні затрати тощо);

– в інвестиційну діяльність – надаються позичальникам на задоволення тимчасової потреби в коштах під час здійснення ними дій щодо реалізації інвестицій або інвестиційного проекту (капітальні витрати на реконструкцію, модернізацію та розширення діючих основних фондів, нове будівництво та освоєння землі, купівля будівель, споруд, обладнання тощо).

За видом процентної ставки вирізняють банківські кредити: – з фіксованою ставкою процента – процентна ставка не може змінюватися протягом дії кредитного договору, характерні для стабільної економіки;

– з «плаваючою» ставкою процента – кредитор залишає за собою право змінювати процентну плату впродовж строку користування кредитом позичальником. Різновидом є кредити, процентна ставка за якими «прив'язана» до певного індексу чи показника (індексу інфляції, облікової ставки центрального банку, ставки LIBOR та ін.);

– дисконтні кредити – виплата процентів здійснюється в момент надання кредиту. Ця схема виплати застосовується до особливо ненадійних клієнтів. За формою надання банківські кредити бувають у готівковій формі та у безготівковій [97].

Загалом банківські кредити класифікують за такими ознаками (рис. 1.3):

1) за строками використання: короткострокові (до 1 року), довгострокові (більш як на 1 рік);

2) за забезпеченням: забезпечені заставою (майном, майновими правами, цінними паперами), гарантовані (банками, фінансами, майном третьої особи), з іншим забезпеченням (порука, свідоцтво страхової організації), незабезпечені (бланкові);

3) за ступенем ризику: стандартні кредити, кредити з підвищеним ризиком;

4) за методами надання: у разовому порядку, відповідно до відкритої кредитної лінії, гарантійні (з обумовленою датою надання, відповідно до потреби);

5) за строками погашення: одночасно, у розстрочку, достроково (за вимогою кредитора чи заявою позикодавця), з регресією платежу, по закінченню обумовленого періоду [47].

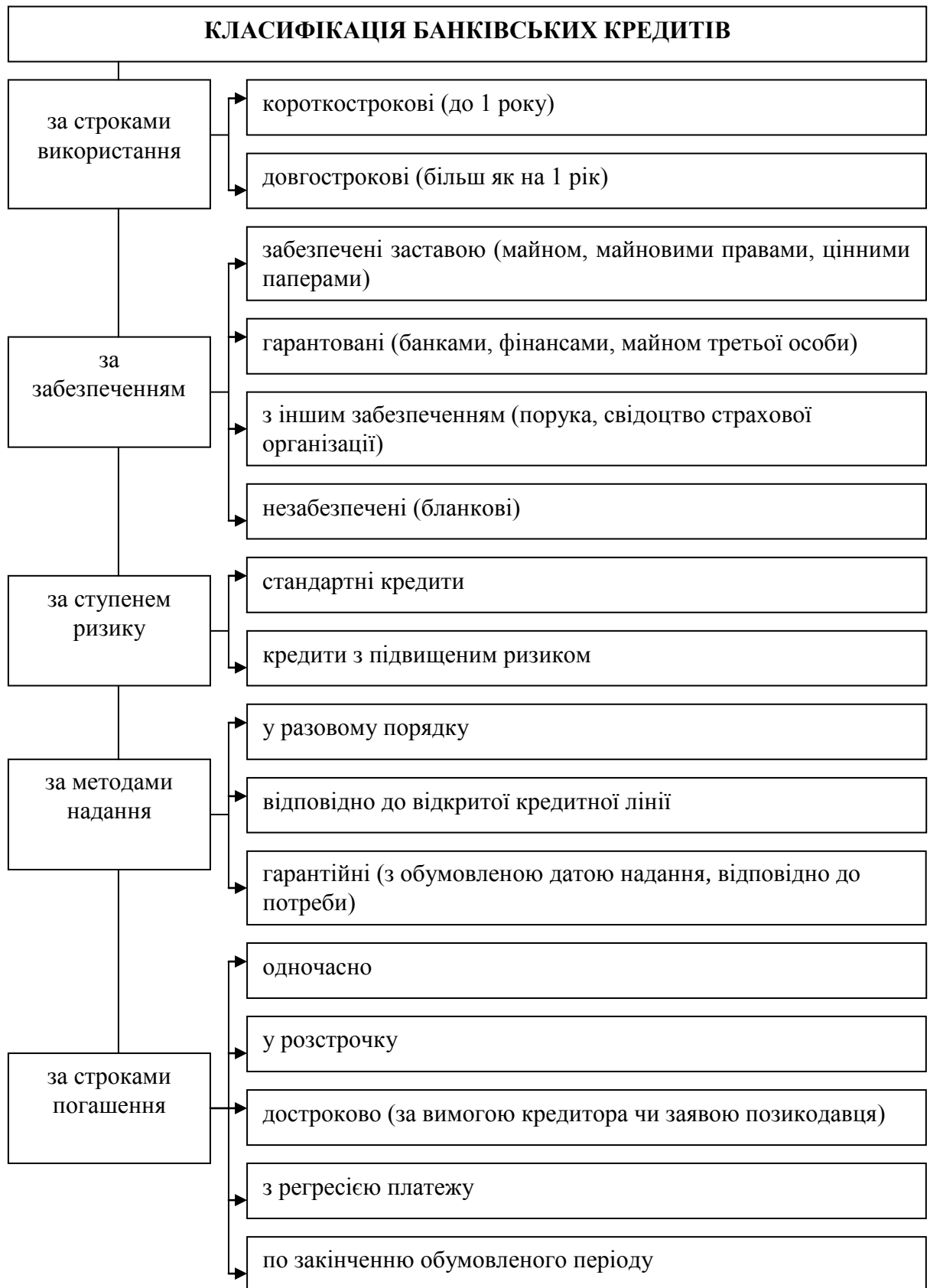

Рис. 1.3. Класифікація банківських кредитів

Принципи кредитування – це основні положення банківської системи, що визначають процес кредитування. До основних принципів кредитування, яких повинні дотримуватись як кредитори, так і позичальники, належать такі: цільовий принцип, строковий принцип, принципи обов’язкового повернення, оплачування та забезпечення кредиту [140, с. 308].

Доцільно буде розглянути більш розгорнуто зазначені принципи з метою їх розуміння та дотримання у процесі кредитних операцій діяльністю (рис. 1.4).

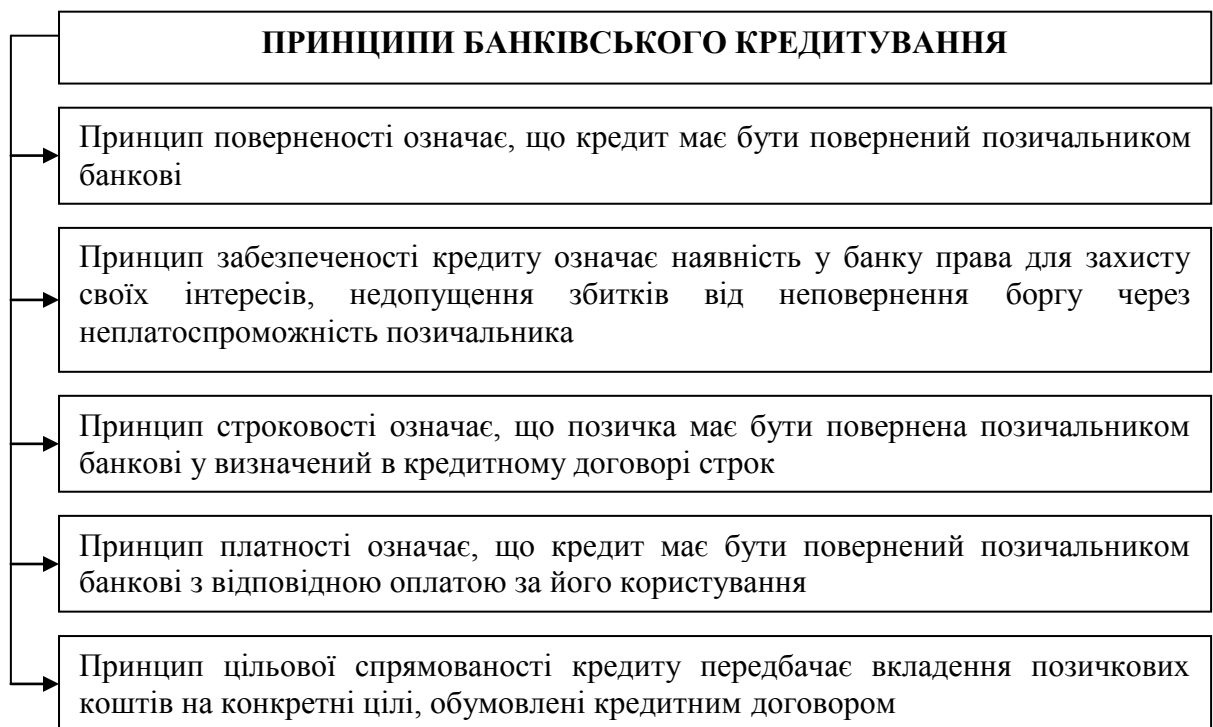

Рис. 1.4. Принципи банківського кредитування

Принцип поверненості означає, що кредит має бути повернений позичальником банкові. Установи банків можуть надавати відстрочку повернення позички, стягуючи за це підвищений відсоток. Цей принцип вважається вихідним у системі банківського кредитування. Він впливає із суті кредитних відносин, адже якщо позичка не повертається, втрачається економічний зміст кредиту.

Принцип забезпеченості кредиту означає наявність у банку права для захисту своїх інтересів, недопущення збитків від неповернення боргу через

неплатоспроможність позичальника. Мета реалізації цього принципу – зменшити ризик кредитної операції. Майнові інтереси кредитора мають бути повною мірою захищені у разі можливого порушення позичальником узятих на себе зобов'язань. Кредит надається під певне реальне забезпечення – заставу, гарантію, поручительство, страхове свідоцтво та ін. Банківський кредит, не забезпечений реальними цінностями, надається як виняток окремим позичальникам, які мають давні ділові зв'язки з банком та високу платоспроможність.

До моменту звернення до фінансової установи з метою отримання позики раціональним є проведення підприємством аналізу власної привабливості як позичальника для банку. Основними показниками, які необхідно проаналізувати, є коефіцієнти ліквідності (миттєвої, поточної, загальної), коефіцієнти стійкості, рентабельності (активів, продажу), аналіз грошових потоків. Після ретельного аналізу підприємство має змогу віднести себе до однієї з груп за класифікацією НБУ та оцінити свої шанси щодо отримання кредиту.

Бухгалтерський облік має забезпечити своєчасне і правильне складання й подання банку документації, необхідної для одержання кредитів, контроль за цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів, інформацію про ефективність залучення кредитних коштів, яка необхідна для прийняття правильних управлінських рішень.

Для того, щоб отримати кредит, необхідно подати до банку заяву, а також пакет необхідних документів, зокрема, копії свідоцтва про реєстрацію і статуту, картка зі зразками підписів, форми фінансової звітності, довідка з Державної фіскальної служби, гарантійні зобов'язання поручителя, бізнес-план.

Підприємства часто користуються послугами факторингу та форфейтингу.

Факторинг – це система фінансування, за умовами якої підприємство постачальник продукції переуступає короткострокові вимоги за

торговельними операціями банківській установі (факторинговій компанії). В основу факторингової операції покладено принцип придбання банком рахунків-фактур під – підприємства-постачальника за відвантажену продукцію, тобто передачу банку постачальником права вимагати платежі з покупця продукції.

Форфейтинг – це фінансова операція з рефінансування заборгованості щодо експортного товарного кредиту, яка оформляється шляхом індосаменту перехідного векселя на користь банківської установи [138].

Під час вибору банківської установи з метою залучення кредиту з найменшими ризиками, необхідно звернути увагу на наступні важливі фактори: схема кредитування; комісія (одноразова, прихована); можливість дострокового погашення; вартість застави, що пропонує банк (оцінка банку може відрізнятись від вашої не більше, ніж на 10%); відсоткова ставка.

Погашення заборгованості по кредиту та відсотків здійснюється позичальниками, як правило, щомісяця, відповідно до обраної схеми погашення тіла кредиту: ануїтетної чи класичної.

Ануїтетна схема погашення кредиту – передбачає виплату банку рівних сум щомісячно, не залежно від заборгованості по тілу кредиту. Ця сума складається з частини погашення тіла кредиту та відсотків за користування кредитом. Такий механізм має сенс при тривалому кредитуванні, оскільки є ймовірність, що частину суми буде погашено завдяки інфляції.

Класична схема погашення кредиту передбачає щомісячне погашення тіла кредиту рівними частинами і нарахування відсотків за користування кредитом на залишок заборгованості. Тобто відбувається щомісячне зменшення суми кредиту, що підлягає сплаті [140].

Отже, кредит потрібен не лише позичальникам, але і кредиторам (як банківським, та і небанківським фінансовим установам). Для перших кредит – це додаткові кошти, які є певним стимулом для розвитку. Для других – можливість отримати додаткові грошові кошти при передачі певної суми

вільних ресурсів позичальнику. Тобто рушійним мотивом кредитних відносин є отримання додаткового прибутку (доходу) кожним із суб'єктів кредитних відносин: кредитор отримує його у формі відсотку за кошти, надані у позику, а боржник – у вигляді прибутку на запозичені кошти, використані у підприємницькій діяльності, чи на розширення свого власного споживання. Завдяки цьому, кредит справляє важливий стимулюючий вплив на розвиток реального сектору економіки.

1.2. Огляд економічних джерел з обліку, аналізу та аудиту кредитних операцій та інших позикових коштів підприємства

Діяльність підприємства на будь-якій стадії його розвитку потребує залучення позикових коштів. Сьогодні в результаті кризового стану світової економіки у процесі отримання кредиту на заваді підприємству часто виникає низка перешкод. З метою їх уникнення майбутній позичальник повинен чітко знати критерії, що застосовуються фінансовими установами при прийнятті рішення щодо видачі кредитних коштів. Не менш важливим є правильне оподаткування та відображення кредитних операцій в обліку для відображення коректних даних у податковій звітності підприємства.

Згідно з Положенням про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями [105], кредитні операції банку – це вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, поручительств, акредитивів, акцептів, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій репо, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання

боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів із такої суми (відстрочення платежу).

Дослідження літературних джерел дало змогу визначити, що методики аудиту кредитних операцій в банку, рекомендовані різними авторами, відрізняються рівнем деталізації.

Так, М. Суркова, Е. Лєшина, Н. Богданова, М. Рябова [3] розглядають мету, основні напрями, джерела інформації, робочу розгорнуту програму аудиту кредитних операцій, типові помилки, які виникають при проведенні кредитних операцій банків.

В. Додусенко [91] при розгляді аудиту кредитних операцій визначає завдання, напрями, представляє програму внутрішньобанківського аудиту кредитних операцій банку, а також наводить найпоширеніші помилки та недоліки кредитної роботи.

С. Кривошапова [52] розглядає мету, джерела інформації, робочу програму аудиту кредитних операцій.

О. Тихомирова [149] визначає мету, завдання, джерела інформації аудиту кредитних операцій, наводить робочу програму і послідовність проведення аудиту кредитних операцій банків.

О. Галенко [148] визначає завдання, принципи організації аудиту з кредитування юридичних та фізичних осіб у банку, програму проведення перевірки кредитних операцій.

Г. Білокінь [7] розкриває мету, завдання та напрями дослідження кредитної діяльності банку.

І. Белова [95] розглядає основні завдання та напрями аудиту кредитних операцій, внутрішній аудит кредитних операцій як метод адміністративного контролю, нормативну та інформаційну базу проведення аудиту кредитних операцій, недоліки внутрішнього контролю та ризики, що можуть бути притаманні кредитним операціям та їх організації.

На підставі аналізу праць науковців можна зробити висновок, що трактування мети і завдань аудиту кредитних операцій є досить

різноманітним. Це зумовлено тим, що дослідження науковців пов'язані з проведенням як зовнішнього, так і внутрішнього аудиту кредитних операцій банку.

Отже, вважаємо, що основна мета аудиту кредитних операцій полягає в оцінюванні рівня кредитного ризику банку; перевірці та підтвердженні відповідності кредитних операцій чинній законодавчій, нормативній базі та внутрішнім положенням банку, перевірці достовірності і своєчасності відображення в обліку та звітності інформації про кредитні операції.

Дослідженням актуальних питань організації та методики обліку банківського кредиту як зобов'язань підприємств-позичальників приділяється багато уваги у працях провідних українських учених. Однак існуючий методичний інструментарій знаходиться під впливом мінливих процесів практичного економічного середовища та потребує безперервного узагальнення, аналізу та удосконалення. Тому дослідження проблеми обліку кредитів залишається актуальним і потребує удосконалення з теоретичної, так і з практичної точок зору. Розглянемо погляди вчених-економістів на проблеми обліку та аудиту кредитних операцій підприємства в табл. 1.2

Таблиця 1.2

Огляд економічних джерел з обліку, аналізу та аудиту кредитних операцій підприємства

Джерело	Зміст	Цитата
1	2	3
1. Білова Н.І. Отримуємо валютний кредит: відображаємо в обліку / Н.І. Білова // Податки та бухгалтерський облік. – 2013. – №18. – С. 21-36	Визначено порядок відображення в обліку валютних кредитів підприємства	Розмір ставки відсотка за кредит є визначальною умовою при оцінюванні його вартості
2. Бойчук Є.О. Банківський кредит в обліку підприємства / Є.О. Бойчук // Баланс-Агро. – 2012. – №19. – С. 22-25	Висвітлено порядок обліку банківських кредитів	За формами розрізняють відсоткову ставку й облікову ставку
3. Вишневецька В.А. Безпроцентна позика: податковий та бухгалтерський облік / В.А. Вишневецька // Все про бухгалтерський облік. – 2013. – №40. – С. 14-20	Розкрито питання податкового і бухгалтерського обліку позики	Відсоткова ставка за кредит характеризується параметрами: формою, видом і розміром
4. Гнатенко Є. П. Щодо аналізу стану дебіторської та	У статті досліджено сутність дебіторської і	Як збільшення, так і зменшення дебіторської і

кредиторської заборгованості на підприємстві / Є. П. Гнатенко. // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. - 2013. - Вип. 10(1). - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(1)__20 .	кредиторської заборгованості. Вплив заборгованості на діяльність виробничого підприємства. Висвітлено підходи щодо аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості	кредиторської заборгованості можуть призвести до негативних наслідків щодо фінансового стану підприємства. Так, зменшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може статися через погіршення стосунків з клієнтами
5. Голуб Г. Г. Досвід зарубіжних країн в управлінні кредитними операціями банків / Г. Г. Голуб, Л. М. Хміль // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. - 2013. - № 2. - С. 167-170. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2013_2_34 .	Розглянуто особливості та досвід управління кредитними операціями банківських установ з метою забезпечення належного рівня їх якості та прибутковості	Управління кредитним ризиком вимагає від банків рів постійного контролю за структурою портфеля по- зик та їхнім якісним складом. У рамках дилеми «прибутковість – ризик» банкіри змушені обмежувати норму прибутку, страхуючи себе від зайвого ризику
6. Грищенко Ю.Ю. Методика аудиту кредитних операцій підприємства / [Електронний ресурс] / Ю.Ю. Грищенко - Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/17659/1/10-Hryshchenko-19-20	На сучасному етапі розвитку економіки України майже кожне підприємство залучає до свого складу позикові кошти, які забезпечують суб'єкту господарювання його безперервну діяльність та допомагають покращити її дійсний стан	Метою аудиту кредитних операцій є встановлення наявності первинних документів щодо виникнення заборгованості, дослідження їх складу та форми; перевірка правильності відображення розрахунків за кредитами в бухгалтерському обліку
7. Дорош О. Б. Бухгалтерський облік фінансових витрат на кредит / О. Б. Дорош // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. - 2010. - Вип. 7(1). - С. 431-438. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2010_7(1)__56 .	У статті розглядається поняття фінансових витрат на кредит та проводиться порівняльний аналіз їх обліку за національними та міжнародними стандартами обліку	Кваліфікаційний актив – це актив, який обов'язково потребує суттєвого періоду часу для підготовки його до використання за призначенням чи реалізації
8. Запорожець С. В. Кредитні іпотечні операції банку: сутність та принципи здійснення / С. В. Запорожець. // Ефективна економіка. - 2010. - № 12. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_12_12 .	В статті висвітлено теоретичні аспекти формування сутнісної характеристики кредитних іпотечних операцій банку. Досліджено взаємозв'язок між поняттями «кредитні	Кредитні іпотечні операції банку є первинними і формують базову основу для виникнення економічних відносин з приводу формування інших видів іпотечних операцій на ринку

	іпотечні операції» та «іпотечні послуги банку».	
9. Калашник В. Відображення розрахунків за довгостроково-вими позиками на рахунках	Розглянуті принципи кредитування, умови кредитування, порядок	Довгостроковий кредит банку є зобов'язанням, на яке нараховуються відсотки
обліку / [Електронний ресурс] / В. Калашник - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_DN_2011/Economics/7_82404.doc.htm	відображення довгострокових позик на рахунках банку	та яке підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу
10. Каракулов М. Б. До питань забезпечення економічної безпеки кредитних операцій / М. Б. Каракулов, Р. Ф. Смоліков // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Сер. : Інноваційні дослідження у наукових роботах студентів. - 2013. - № 55. - С. 192-195. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpiind_2013_55_31 .	У статті розглядаються значення кредитних операцій для розвитку інноваційної діяльності підприємств та деякі напрямки забезпечення безпеки кредитних операцій, диверсифікація ризику кредитних операцій	Управління ризиком процентних ставок: досягнення цільового рівня чистої процентної маржі, спреду, чистого процентного доходу; передбачення руху процентних ставок, встановлення процентних ставок за залученими та наданими коштами
11. Каракулов А. Б. Основні напрямки зниження ризику кредитних операцій з точки зору запобігання нелегальної фінансової діяльності / А. Б. Каракулов, Р. Ф. Смоліков // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Сер. : Інноваційні дослідження у наукових роботах студентів. - 2013. - № 55. - С. 196-198. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpiind_2013_55_32 .	У статті аналізуються фактори, що впливають на поліпшення якості контролю результатів господарської діяльності, прибутку; приводяться конкретні розрахунки по пропонуваному зниженню ризику фінансових операцій	Зловживання – навмисне порушення нормативних документів (у тому числі кредитних процедур), перевищення своїх посадових повноважень і/або повноважень при здійсненні банківських операцій
12. Керімі А. В. Визначення процедури антикризового управління спрямованого на зниження ризику кредитних операцій / А. В. Керімі, Р. Ф. Смоліков // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Сер. : Інноваційні дослідження у наукових роботах студентів. - 2013. - № 55. - С. 176-179. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpiind_2013_55_28 .	У статті аналізуються деякі проблеми фінансової стійкості, стабілізації банківської системи та забезпечення її безпеки	При управлінні ризиками варто рекомендувати наступне: використання принципу зважених ризиків: здійснення систематичного аналізу фінансового стану клієнтів банку; здійснення систематичного аналізу платоспроможності і кредитоспроможності банку

13. Коблянська О. І. Бухгалтерський і податковий облік фінансових кредитів / О. І. Коблянська // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. - 2013. - № 2. - С. 246-251. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2013_2_51.	Розглянуто поняття, класифікацію кредитів, процес їх отримання і погашення, а також особливості оподаткування і відображення в бухгалтерському обліку	Банківський кредит є різновидом позики, що надається банком як специфічним суб'єктом. Наслідком сформованої в Україні дворівневої банківської системи є наявність кредиту центрального банку та кредиту комерційного банку України
14. Кучеркова С. О. Вдосконалення аналітичного обліку кредиторської заборгованості / С. О. Кучеркова // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. - 2011. - Вип. 8. - С. 282-288. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2011_8_38.	В статті розглядається облік кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги на прикладі сільськогосподарського підприємства, пропонується удосконалення аналітичного обліку по цьому виду поточної заборгованості	Зобов'язання - це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди
15. Кучерук І. В. Застава за кредитними операціями, її сутність та окремі види застав, які забезпечують кредитні зобов'язання / І. В. Кучерук // Формування ринкових відносин в Україні. - 2013. - № 2. - С. 93-99. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2013_2_22.	У статті розглянуто сутність застави, класифікація застав, які забезпечують кредитні зобов'язання, підстави виникнення застави	Застава виникає внаслідок двох підстав – договору або закону. В практичній діяльності банківських установ застава виникає в більшості випадків через заключення договору
16. Лубенченко О. Е. Особливості аудиторської перевірки дебіторської і кредиторської заборгованості, яка обліковується за міжнародними стандартами / О. Е. Лубенченко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. - 2016. - Вип. 1(1). - С. 464-468. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2016_1(1)_79.	В статті розглянута проблема обліку і аудиту дебіторської і кредиторської заборгованості, що відображена у фінансовій звітності за міжнародними стандартами.	Для кожного класу фінансових активів і зобов'язань підприємству слід розкривати облікову політику і прийняті методи обліку
17. Лук'янова Т. В. Облікове забезпечення розрахункових операцій підприємства: теоретичний аспект / Т. В. Лук'янова // Управління	Визначено економічну сутність понять «розрахунки» і «розрахункова операція», виділено підсистему	Основу обліково-аналітичної системи становить обліково-аналітична інформація, що включає інформацію, яку

розвитком. - 2013. - № 23. - С. 21-24. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2013_23_11 .	облікового забезпечення в системі обліково-аналітичного забезпечення	продукує бухгалтерський облік (у тому числі й аналітичний порядок із синтетичним) та інформацію
18. Масленніков Є. Облікове забезпечення кредиторської заборгованості суб'єктів господарювання / Є. Масленніков, Л. Какічева // Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. - 2014. - № 10. - С. 103-113. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2014_10_12 .	У статті розглядається облікове забезпечення кредиторської заборгованості суб'єктів господарювання. Особливу увагу приділено визначенню кредиторської заборгованості, відображенню її в обліку та впливу цієї заборгованості на господарську діяльність суб'єктів господарювання, а також операціям з експорту та імпорту	Аналітичний облік розрахунків з постачальниками ведеться за кожною юридичною чи фізичною особою, що є постачальником. Зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення
19. Маркарян Г. О. Система управління та моніторингу кредитних операцій як інструментарій протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом / Г. О. Маркарян // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Сер. : Системний аналіз, управління та інформаційні технології. - 2013. - № 62. - С. 53-60. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpisa_2013_62_8 .	Запропоновано інструментарій протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, заснований на методології системного аналізу та зв'язку з функціональними особливостями системи управління кредитуванням	В Україні для забезпечення протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, функціонує ієрархічна система фінансового моніторингу, елементи якої взаємодіють між собою, забезпечуючи оперативний обмін інформацією
20. Мальшакова С.П. Банківський кредит: відображення в обліку та звітності / С.П. Мальшакова // Баланс-Агро. – 2012. – № 14. – С. 24-26	Дана характеристика відображення в обліку кредиту	На III етапі встановлюють співвідношення позичкових коштів
21. Масуд О.П. Чинники неблагополучного кредитування: порівняльний аналіз / О.П. Масуд // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №12. – С. 251-263	Визначений аналіз чинників неблагополучного кредитування	Аналітичний облік по цьому рахунку ведеться за кредиторами та видами заборгованості
22. Матвієнко І.Т. Зобов'язання підприємств за податками і зборами, їх класифікація в аудиті / І.Т. Матвієнко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – №6. –	Висвітлено сутність і класифікацію зобов'язань підприємства	Розрахунок терміну використання позикових коштів здійснюється у розрізі елементів

C.11-17		
23. Матвієць С.К. Склад поточних зобов'язань, відображення їх у балансі / С.К. Матвієць // Баланс-Агро. – 2012. – №1-2. – С. 37-40	Роз'яснюються основи обліку та аналізу зобов'язань	Видача векселя здійснюється з метою відстрочення платежу
24. Новицька Н. В. Облікова політика як інструмент організації бухгалтерського обліку розрахункових операцій / Н. В. Новицька // Економіка та держава. - 2011. - № 12. - С. 96-99. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2011_12_29 .	У статті обґрунтовано необхідність складання облікової політики на вітчизняних підприємствах у частині обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами, наведено обов'язкові етапи формування наказу про облікову політику	Основними задачами обліку дебіторської і кредиторської заборгованості є: своєчасне і правильне документування операцій по розрахунках з дебіторами і кредиторами; контроль за дотриманням термінів і обсягу платежів по зобов'язаннях
25. Олійник Я.В. Організаційно-правові аспекти обліку підприємствами банківських кредитів / [Електронний ресурс] / Я.В. Олійник - Режим доступу: http://ir.kneu.edu.ua:8080/handle/2010/827	У ринкових умовах господарювання головною формою кредиту є банківський кредит. Суб'єкти кредитних відносин (кредитор і позичальник) зацікавлені в отриманні достовірної, об'єктивної та своєчасної інформації	Кредитні відносини в умовах банківського кредиту виникають і діють між двома суб'єктами: кредитором (банком) — який надає позику з метою одержання прибутку (відсотка) та позичальником - суб'єктом господарювання
26. Піхняк Т.А. Економічна сутність безготівкових розрахунків / Т.А. Піхняк, М.А. Кобилецька // Молодий вчений. - № 6 (09). – 2014. – С. 13-15.	Досліджено економічну сутність безготівкових розрахунків в сучасних умовах господарювання. Розглянуто види розрахункових документів при здійсненні безготівкових розрахунків та проблеми обліку грошових коштів	Безготівкові розрахунки – перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки одержувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів
27. Попович О. В. Проблеми організації обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами / О. В. Попович, В. А. Рябошапка // Формування ринкових відносин в Україні. - 2014. - № 5. - С. 99-102. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2014_5_26 .	Теоретично обґрунтовано проблеми організації обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами	Оцінка поточної дебіторської заборгованості ґрунтується на первісній вартості, яка залежить від виду дебіторської заборгованості
28. Пономаренко Н. М. Організаційно-методичні аспекти обліку розрахункових операцій підприємства / Н. М. Пономаренко // Науковий вісник	Досліджуються організаційно-методичні аспекти обліку розрахункових операцій підприємства, зокрема	Договірні зобов'язання і права як фактор аналізу потрібно враховувати: при управлінні дебіторською заборгованістю, коли

Ужгородського університету. Серія : Економіка. - 2015. - Вип. 1(2). - С. 116-120. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2015_1(2)_27 .	питання законності обмінних операцій, їх доцільності документальної обґрунтованості та правильності відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.	визначається кредитоспроможність партнера
29. Рагуліна І.І. Методика аудиту дотримання облікової політики на підприємстві / І.І. Рагуліна, І.Т. Новіков, М.М. Рагуліна // Облік і фінанси АПК. – 2011. - № 4. – С. 85-88.	Розглянуто особливості методики проведення аудиту дотримання облікової політики на підприємстві	Правильність формування облікової політики є необхідною нормативною базою для здійснення процесу ведення всього бухгалтерського обліку на підприємствах
30. Стахів О. Я. Етапи здійснення аудиту кредитних операцій / О. Я. Стахів // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. - 2012. - Вип. 9(3). - С. 334-341. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2012_9(3)_49 .	У статті розглянуто етапи здійснення аудиту кредитних операцій, запропоновано шляхи їх вдосконалення, виділено основні помилки та недоліки у процесі реалізації програми перевірки	Робоча програма аудиту кредитних операцій включає початкові аудиторські процедури, перевірки кредитних справ позичальників та процедури надання кредитів, правильності нарахування та обліку процентних та комісійних доходів за кредитними операціями
31. Столяров В. Ф. Формування методичного забезпечення оцінки та переоцінки вартості забезпечення кредитних операцій / В. Ф. Столяров, Д. М. Артеменко // Збірник наукових праць [Буковинського університету]. Економічні науки. - 2014. - Вип. 10. - С. 5-16. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpen_2014_10_3 .	У статті висвітлено особливості формування методичного забезпечення оцінки та переоцінки вартості забезпечення кредитних операцій та запропоновано удосконалення оцінки	Перегляд банком вартості застави здійснюється не рідше одного разу на дванадцять місяців для нерухомості, устаткування і транспортних засобів, не рідше одного разу на шість місяців – для іншого майна
32. Тивончук О.І. Система внутрішнього контролю кредитних операцій [Електронний ресурс] / О. І. Тивончук //	Представлено процес внутрішнього контролю позикового капіталу у формі банківських кредитів. Запропоновано	Одним із методичних прийомів внутрішнього документального контролю кредитних операцій виступає внутрішній аудит.
Науковий вісник НЛТУ України. - 2013. - Вип. 23.14. - С. 247-258. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2013_23	певні шляхи подальшого удосконалення та розвитку системи внутрішнього контролю кредитних операцій на промислових	Внутрішній аудит потребує створення на підприємстві спеціальної служби

	підприємствах України	
33. Тивончук О.І. Внутрішній контроль кредитних операцій підприємства [Електронний ресурс] / О. І. Тивончук // Науковий вісник НЛТУ України. - 2012. - Вип. 22.15. - С. 315-326. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2012_22	Розглянуто особливості організації та проведення внутрішнього контролю кредитних операцій підприємства, визначено основні напрями його удосконалення	Система внутрішнього контролю будь-якого господарюючого суб'єкта складається з такої сукупності елементів: системи бухгалтерського обліку; контрольного середовища; засобів контролю
34. Феофанов Л. К. Методичні підходи з організації обліку та аудиту кредиторської заборгованості на підприємстві / Л. К. Феофанов, Д. В. Денисов // Інвестиції: практика та досвід. - 2013. - № 12. - С. 65-68. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2013_12_18 .	Розглянуто методичні підходи з обліку та аудиту кредиторської заборгованості на підприємстві, їх оцінка, класифікація, умови визнання, методика та організація відповідно до нових вимог господарювання	Програма проведення аудиту кредиторської заборгованості повинна враховувати фінансовий підхід, що реалізований національними стандартами бухгалтерського обліку,
35. Чебан Ю.Ю. Облік зобов'язань перед банком: законодавчо-нормативні аспекти та напрями удосконалення підприємства [Електронний ресурс] /Ю.Ю. Чебан - Режим доступу: http://www.global-national.in.ua/archive/4-2015/223	У статті розглянуто основні законодавчо-нормативні акти, які регламентують відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності зобов'язань підприємств аграрного сектору перед банком	Зобов'язання перед банком – це зобов'язання по сплаті отриманих кредитів і відсотків за кредит та зобов'язання по сплаті за обслуговування банком розрахункових рахунків підприємства, які мають бути відображені в обліку і звітності
36. Чкан І.О. Безготівкові розрахунки – сучасний спосіб оплати / І.О. Чкан // Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка», випуск 27, 2014 р. – С. 121-124.	У статті висвітлені теоретичні основи здійснення безготівкових розрахунків, простежено основні тенденції розвитку та сучасний стан безготівкових розрахунків в Україні	Безготівкові розрахунки (cashless payments) – перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів

Аналіз літературних джерел підтвердив, що сьогодні існує два підходи до трактування сутності кредиту:

1) ототожнення кредиту з цінністю, яка передається одним економічним суб'єктом іншому в позичку. За таким підходом увага звертається на саму позичку, її правову форму, що зумовлює вихолощування з кредиту його економічного змісту;

2) ототожнення кредиту з певним видом економічних відносин, які формуються в суспільстві. Такий підхід дає можливість глибше дослідити економічні аспекти кредиту, соціально-економічні чинники його існування, основи та закономірності його руху. Тому цей підхід у сучасній літературі переважає [77, с. 164].

Отже, кредит – це позичка в грошовій або товарній формі, що надається банком чи юридичною або фізичною особою (кредитором) іншій особі (позичальникові) на умовах терміновості, повернення, платності, цільового характеру і забезпечення. Кредит є одночасно як формою вияву кредитних відносин між тим, хто надає кредит, і тим, хто його отримує, так і формою позичкового капіталу (в грошовій або товарній формі). За користування кредитом позичальники сплачують відсоток, суму якого включають до витрат фінансової діяльності підприємства. У податковому обліку витрати підприємства на сплату відсотків за користування кредитними ресурсами відносять до складу витрат підприємства, внаслідок чого зменшується сума об'єкта оподаткування податку на прибуток.

1.3. Нормативно-правове забезпечення кредитів банку та інших позикових коштів

Відносини банку з позичальником регулюються законодавством України, нормативно-правовими актами Національного банку України та угодами (договорами) між клієнтом та банком.

Розглядаючи кредитні відносини з правової точки зору, зазначимо, що, відповідно Податкового кодексу України, кредит – це кошти та матеріальні цінності, які надаються резидентами або нерезидентами у користування юридичним та фізичним особам на визначений строк та під проценти. Кредити можуть видаватися у формі грошей (фінансовий кредит), у вигляді товарів (товарний кредит) та як відстрочення сплати податків та зборів [103].

У ст. 1054 Цивільного кодексу України наголошується, що за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти [153].

Заслуговує на увагу визначення кредиту, наведене в Законі України «Про банки та банківську діяльність»: банківський кредит – це будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошових коштів, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання позичальника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми [122].

Фінансовий словник [151] зазначає, що кредит – це форма передачі в тимчасове користування коштів у грошовій і грошово-натуральній формах на умовах строковості, повернення, платності та цільового характеру, що надається однією юридичною або фізичною особою – кредитором іншій особі – позичальнику.

Відповідно до чинного законодавства банківський кредит – будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми.

У таблиці 1.3. здійснимо дослідження нормативно-правового забезпечення обліку та аудиту кредитних операцій підприємства.

Отже, поняття «банківський кредит» є більш вузьким, ніж поняття «кредитні операції». Відповідно до Закону «Про банки і банківську діяльність», банківський кредит – це будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надане в

обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми.

Таблиця 1.3

Нормативно-правове забезпечення обліку та аудиту кредитних операцій підприємства

Документ	Зміст документа	Сфера використання
1	2	3
1. Конституція України (основний закон). Прийнята Верховною Радою України від 28.06.1996 р., зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80	Проголошені правові засади суб'єктів підприємницької діяльності і громадян	Забезпечення діяльності підприємств
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.84 № 8073-X, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10	Про адміністративні правопорушення є охорона власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ та організацій	Забезпечення діяльності підприємств
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р №435-IV, із змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15	Цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників	Захист особистих немайнових та майнових відносин
4. Господарський кодекс від 16.01.2003 р. № 436 IV, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15	Цей кодекс визначає основні засади господарювання в Україні і регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами	Регулювання господарської діяльності
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2756-VI, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17	Регулює особливості визначення бази оподаткування в разі постачання запасів	Визначення бази оподаткування
6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/99	Визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні	Організація бух. обліку, аудиту і складання фін. звітності

6-14		
7. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22 квітня 1993 року № 125-XII, із наступними змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3125-12	Аудиторська діяльність – підприємницька діяльність, яка включає в себе організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг	Організація аудиторської діяльності
8. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті: Закон України від 23.09.94 р. № 185/94-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/185/94-%D0%B2%D1%80	Визначає правові засади здійснення розрахунків між підприємствами та організаціями в іноземній валюті	Забезпечення правових засад здійснення розрахунків
9. Про платіжні системи і переказ грошей в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14	Визначає загальні засади функціонування платіжних систем і систем розрахунків в Україні, поняття та загальний порядок проведення переказу коштів у межах України, встановлює відповідальність суб'єктів переказу	Забезпечення функціонування платіжних систем і систем розрахунків в Україні
11. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14	Визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банків	Забезпечення організації діяльності банків та банківської системи в Україні
11. Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14	Встановлює загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг	Забезпечення державного регулювання ринку фінансових послуг
12. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13	Визначає мету, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів	Порядок складання фінансової звітності у бухгалтерському обліку
13. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність». Затверджено наказом Міністерства	Визначає порядок складання консолідованої фінансової звітності та загальні вимоги до розкриття інформації щодо	Застосування консолідованої фінансової звітності у

фінансів України від 27.06.2013р. № 628 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13	складання консолідованої фінансової звітності	бух.обліку
14. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» N 92 від 27.04.2000 // Електронний ресурс. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про основні засоби, інші необоротні матеріальні активи та незавершені капітальні інвестиції в необоротні матеріальні активи	Організація та методика обліку основних засобів
15. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» від 18.10.1999 р. № 242 // Електронний ресурс. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про нематеріальні активи і незавершені капітальні інвестиції в нематеріальні активи	Організація та методика обліку нематеріальних активів
16. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 „Дебіторська заборгованість”. Затверджено наказом Мінфіну України від 08.10.99 р. № 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності	Облік дебіторської заборгованості
17. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 „Зобов’язання”. Затверджено наказом Мінфіну України від 31.01.00 р. № 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов’язання та її розкриття у фінансовій звітності	Облік зобов’язань
18. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 „Фінансові інструменти”. Затверджено наказом Мінфіну України від 30.11.01 р. № 559 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інструменти та її розкриття у фінансовій звітності	Облік операцій з фінансовими інструментами
19. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 „Доходи”. Затверджено наказом Мінфіну України від 29.11.99 р. № 290 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи підприємства та її розкриття у фінансовій звітності	Містить інформацію про сфери застосування та склад доходів

20. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 „Витрати”. Затверджено наказом Мінфіну України від 19.01.2000 р. № 27/4248, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0	Визначається методологія обліку витрат, порядок розкриття інформації про них у фінансовій звітності	Визначення і склад витрат в т.ч. витрат, пов'язаних з експлуатацією запасів
21. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 „Об'єднання підприємств”. Затверджено наказом Мінфіну України від N 163 від 07.07.99, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99	Визначає порядок відображення в обліку і звітності придбання інших підприємств та/або об'єднання видів їх діяльності, гудвілу, який виник при придбанні, а також розкриття інформації про об'єднання підприємств	Облікове забезпечення гудвілу
22. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів»: Затверджено наказом Мінфіну України від 17.08.2000 р. за № 515/4736. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про операції в іноземних валютах та відображення показників статей фінансової звітності господарських одиниць	Для здійснення операцій в іноземній валюті
23. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати»: Затверджено наказом Мінфіну України від 28.04.2006 р. за № 415. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про фінансові витрати та її розкриття у фінансовій звітності	Для здійснення обліку фінансових витрат
24. Про затвердження Правил використання готівкової іноземної валюти на території України та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова Правління Національного банку України від 30.05.2007 р. № 200. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show	Правила встановлюють порядок та умови використання готівкової іноземної валюти резидентами і нерезидентами в Україні	Банківська діяльність, Підприємницька діяльність
25. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку. Затверджено наказом Мінфіну від 24.05.95 р. № 88, з наступними змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95	Визначає порядок створення, прийняття і відображення у бухгалтерському обліку, а також зберігання первинних документів, облікових регістрів, бухгалтерської звітності підприємствами	Формування первинних документів, облікових регістрів, бух.звітності

26. Про затвердження спеціалізованих форм реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств та методичних рекомендацій щодо їх застосування. Затверджено наказом Міністерства аграрної політики України від 04.06.2009 р. № 390 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN48748.html	Положення встановлює порядок створення, прийняття і відображення у бухгалтерському обліку, а також зберігання первинних документів, облікових реєстрів, бухгалтерської звітності підприємствами	Застосування реєстрів журнально-ордерної форми обліку
27. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Постанова Національного банку України від 21.01.2004 № 22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04	Встановлює загальні правила, види і стандарти розрахунків клієнтів банків та банків у грошовій одиниці України на території України, що здійснюються за участю банків	Ведення безготівкових розрахунків
28. Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах: Інструкція, затверджена Постановою Правління НБУ від 12.11.2003 р. №492. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03	Визначає порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах, порядок ведення розрахунків	Для ведення поточного та інших видів рахунків в банківських установах
29. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств. Затверджено наказом Мінагрополітики України від 18.05.01 р. № 132 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/big/text1528/p	Надає методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств	Рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції с/г підприємств
30. Методичні рекомендації щодо порядку проведення інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, розрахунків та незавершеного виробництва с/г підприємств, наведені в листі Мінагрополітики України від 04.12.03 р. № 37-27	Визначає методологічні засади щодо порядку проведення інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, розрахунків та незавершеного виробництва с/г підприємств	Проведення інвентаризації товарно-матеріальних цінностей
31. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Затверджено наказом Мінфіну України від 30.11.99 р. № 291 [Електронний ресурс].	Встановлює систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку, що використовується для детальної та повної реєстрації всіх операцій з	Реєстрація всіх господарських операцій

– Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11	метою забезпечення потреб складання фінансової звітності	
32. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій. Затверджено наказом Мінфіну України від 30.11.99 р. № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99	Встановлює порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку, визначає характеристики і коротке призначення рахунків для відображення інформації за типовими операціями	Відображення інформації за типовими операціями
33. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджена наказом Мінфіну України від 02.09.2014 № 879 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1	Визначає методологічні засади проведення інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків	Порядок проведення інвентаризації запасів
34. Порядок визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення матеріальних цінностей. Затверджено постановою КМУ від 22.01.96 р. № 116	Визначає механізм визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей	Визначення розмірів збитків, нестач матеріальних цінностей
35. МСА 230 «Аудиторська документація» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf	Аудитор повинен своєчасно готувати аудиторську документацію, яка забезпечує: - достатній та відповідний запис основи для аудиторського висновку	Формування робочої документації аудитора
36. МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf	Аудитор повинен розробити загальну стратегію аудиту, яка б встановлювала обсяг, час та напрямок аудиту та допомагала в розробці більш детального плану аудиту	Складання плану і програми
37. МСА 500 «Аудиторські докази» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf	Аудиторські докази – це інформація, отримана при формулюванні висновків, на яких ґрунтується думка аудитора	Формування аудиторських доказів
38. МСА 520 «Аналітичні процедури» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf	Аналітичні процедури на стадії планування аудиту малого підприємства можуть бути обмеженими за характером і обсягом	Проведення аудиторських процедур
39. МСА 530 «Аудиторська вибірка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf	Розгляд характеру знайдених аудиторських доказів та можливе відхилення або умови викривлення чи інші характеристики	Здійснення вибіркової аудиторської перевірки

40. МСА 700 «Формулювання думки та надання звіту щодо фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf	Встановлення положень і надання рекомендацій щодо форми і змісту аудиторського висновку, який надається в результаті аудиторської перевірки	Формування аудиторського висновку
--	---	-----------------------------------

Висновки до розділу 1

Отже, як свідчить проведене дослідження, сутність кредиту, як і його форма, постійно розвивається й ускладнюється. В основі його еволюції є постійні вдосконалення економічних відносин у суспільстві, що потребує підняття на новий рівень відносин між суб'єктами кредитних відносин.

Ще однією передумовою кредитних відносин є отримання позичальником регулярних доходів, за рахунок яких він зможе погасити кредит (виручка від реалізації товарів, заробітна плата, пенсія, допомога тощо). Обов'язковою економічною умовою використання кредиту підприємствами є функціонування господарського розрахунку. Наявність періодичної потреби в коштах і джерелах їх формування викликана необхідністю кредиту для капітальних інвестицій підприємства.

Отже, доходимо висновку, що необхідність кредиту зумовлена існуванням товарно-грошових відносин, передумовою його виникнення є наявність поточних або майбутніх доходів у позичальника, а конкретними причинами, що визначають необхідність кредиту, — коливання потреби в коштах та джерелах їх формування як у юридичних, так і у фізичних осіб, за обставин, що в одних із них кошти вивільняються, іншим їх не вистачає. Ця суперечність вирішується за допомогою кредиту

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організація обліку кредитних операцій підприємства

У забезпеченні сільськогосподарських підприємств коштами, потрібними для здійснення нормальної виробничої діяльності, велику роль відіграють кредити банків. Значення кредитів банків як джерела фінансування виробничо-господарської діяльності особливо зростає у періоди, коли надходжень коштів за реалізовану продукцію ще немає або їх не досить у зв'язку з відсутністю в певні періоди року продукції для реалізації.

При необхідності одержання кредиту представник підприємства звертається у кредитний відділ банку з відповідними проханнями. Банківський працівник визначає можливість надання кредиту під дану операцію. Банк видає кредит, коли впевнений у кредитоспроможності підприємства або в прибутковості заходу, який він фінансує.

Оскільки твердої впевненості в погашенні кредитів в умовах інфляції бути не може, то часто банки, крім техніко-економічного обґрунтування використання позичкових коштів, вимагають також додаткові гарантії повернення кредитів. Ними можуть бути:

- 1) застава основних засобів та іншого майна;
- 2) страхування ризику непогашення кредитів в окремих страхових компаніях, які заслуговують довіри;
- 3) гарантії іншого підприємства або організації, що повинні бути письмово підтверджені [152, с. 546].

Сільськогосподарські підприємства можуть одержувати короткострокові і довгострокові кредити. Основою поділу кредитів на короткострокові і довгострокові є термін, протягом якого

сільськогосподарське підприємство повинне повністю повернути в банк одержаний кредит. Короткострокові кредити обмежені одним роком, середньострокові – від одного року до трьох, довгострокові – понад три роки.

За користування кредитом підприємства повинні платити відповідну відсоткову ставку. Вона залежить від деяких факторів. У кожній установі банку кредитні ставки різні. Це залежить від внутрішніх проблем банку, рівня відсоткових ставок за депозитами. Крім того, при визначенні кредитного відсотка враховуються фінансовий стан, репутація клієнта, а також терміни і цілі кредиту. Розмір відсотка залежить від рівня рентабельності заходу, що фінансується, можливості погашення кредиту. Як правило, ставки за довгостроковими кредитами вищі, ніж за короткостроковими [152, с. 546].

Завданнями бухгалтерського обліку кредитних операцій є (рис. 2.1):

- забезпечення наявності усіх документів щодо оформлення кредитів;
- щомісячне нарахування відсотків та правильність їх відображення за джерелами покриття;
- дотримання встановлених правил з оцінювання та оформлення застави при отриманні кредиту;
- цільове використання одержаних підприємством кредитів;
- своєчасність погашення основного боргу та нарахованих відсотків;
- наявність непогашеної заборгованості підприємства за позиками банку;
- наявність та правильність оформлення всіх документів за отриманими довгостроковими кредитами;
- забезпеченість необхідними ресурсами, обсягами капітальних вкладень та підрядних робіт;
- наявність та правильність оформлення всіх документів за операціями лізингу;
- правильність віднесення на рахунки бухгалтерського обліку сплачених відсотків за користування кредитом (у тому числі за простроченими кредитами);

– обґрунтованість віднесення відсотків за користування кредитами до собівартості продукції (робіт, послуг) залежно від джерела отримання кредиту, а також суми відсотків [152, с. 548].

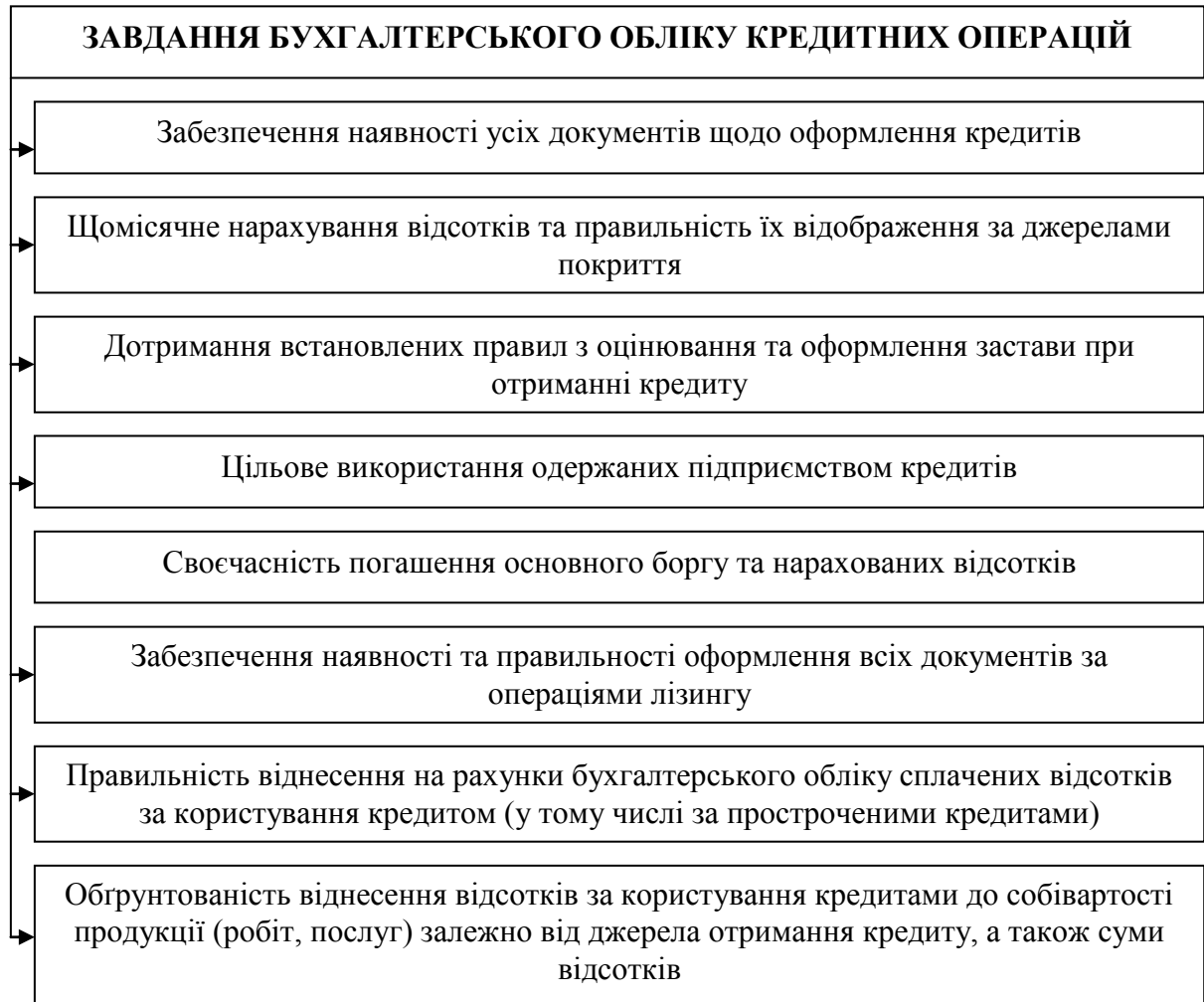

Рис. 2.1. Завдання бухгалтерського обліку кредитних операцій

Основним законодавчо-нормативним актом з регулювання організації та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, зокрема, зобов'язань перед банком, є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [120].

Метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності щодо зобов'язань перед банком є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про стан та погашення таких зобов'язань, що впливає на визначення фінансового стану

підприємства. У загальному вигляді етапи бухгалтерського обліку операцій з кредитами можна представити так (рис. 2.2):

- визнання кредитів, яке охоплює визначення економічної сутності, значення кредиту та його оцінку;
- визначення форм та видів кредитів на основі їхньої класифікації;
- відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій за кредитними операціями;
- розкриття у фінансовій звітності операцій за кредитними операціями.

Рис. 2.2. Етапи бухгалтерського обліку кредитних операцій

Власне сама методика обліку отриманих кредитів підприємством включає такі основні складові (рис. 2.3):

- облік основної суми боргу;
- суми одержаного кредиту;
- облік суми процентів, які нараховуються за користування кредитом.

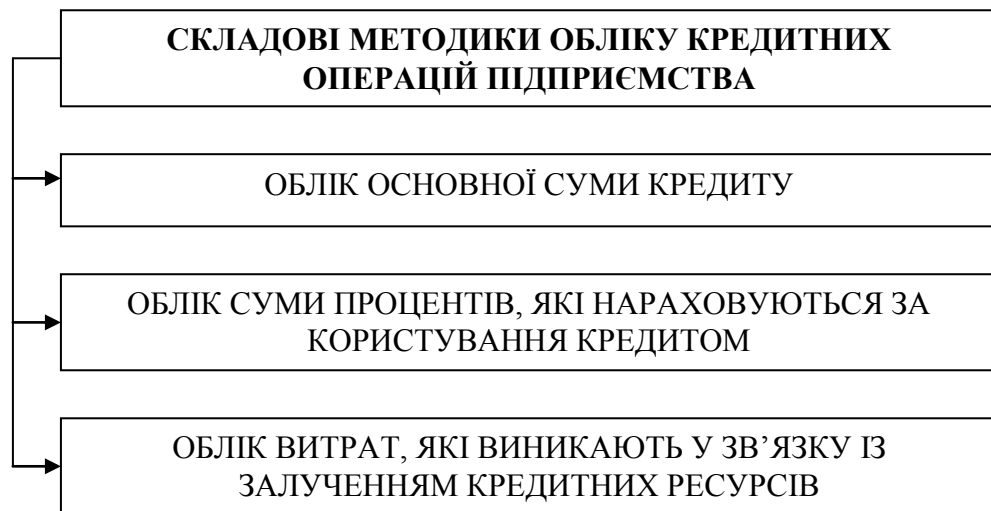

Рис. 2.3. Складові методики обліку кредитних операцій підприємства

Це пояснюється тим, що дані елементи бухгалтерського обліку зобов'язань за кредитами відображаються на різних рахунках, а також визнаються та оцінюються за різними принципами. Хоча й заборгованість за процентами, як і за основною сумою боргу, в обліку підприємства також визнається зобов'язаннями.

Крім процентів за користування кредитом, у підприємства, як правило, виникають і інші витрати, безпосередньо пов'язані з залученням кредитних ресурсів, а саме (рис. 2.4):

- комісія банку за відкриття позичкового рахунку та інші послуги, пов'язані з наданням кредиту;
- витрати на нотаріальне посвідчення та/або державну реєстрацію договорів застави;
- оплата консультаційних, бухгалтерських та аудиторських послуг (підготовка документів для банку з техніко-економічного обґрунтування проекту, фінансової звітності, аудиторських висновків (звітів незалежних аудиторів) тощо);
- витрати на експертну оцінку (предметів застави, об'єкта інвестування (у випадку, коли банк надає кредит під інвестиційний проект) тощо);

- забезпечення кредиту (виникнення відносин забезпечення зобов'язань – застави, гарантії, поруки);
- страхування предмета застави або відповідальності позичальника) [31, с. 173].

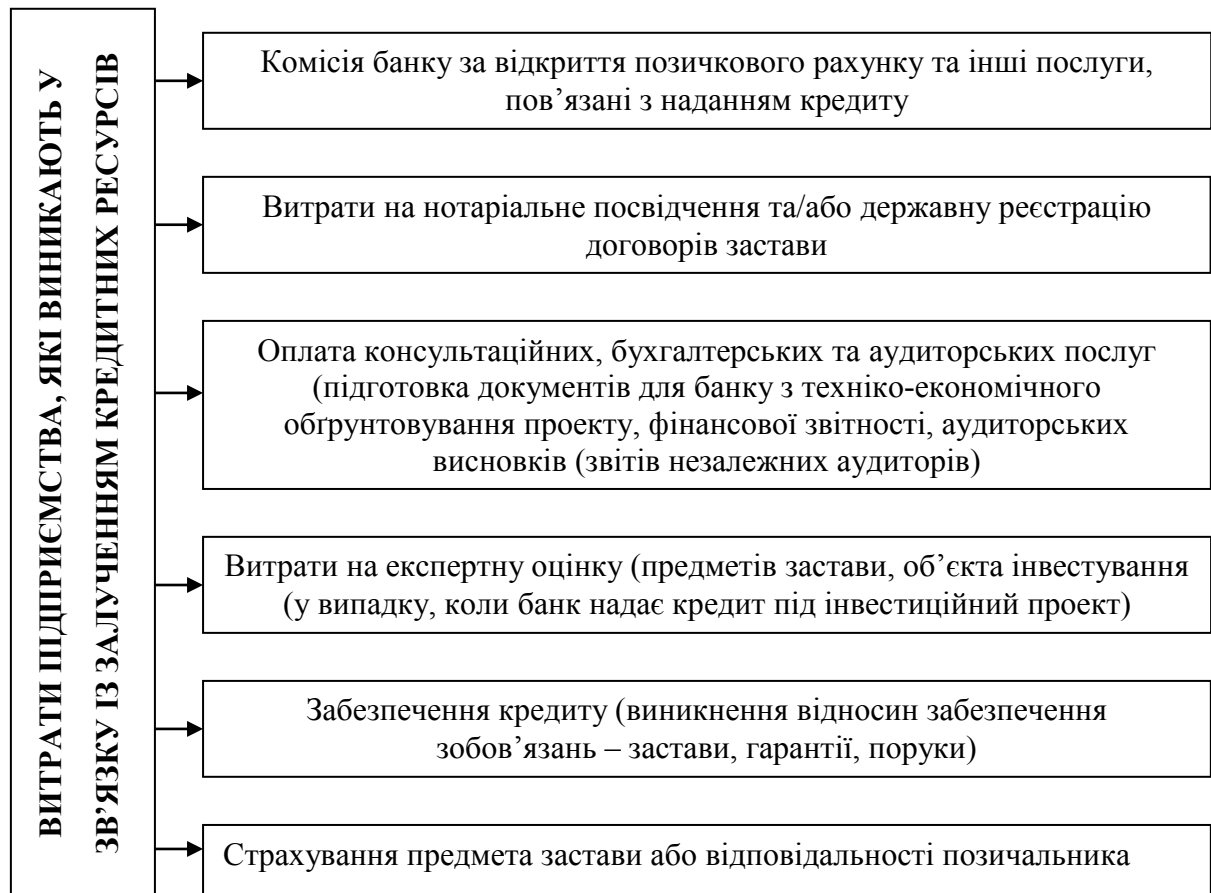

Рис. 2.4. Витрати, які виникають у зв'язку із залученням кредитних ресурсів підприємства

Але на відміну від суми кредиту і процентів усі перераховані вище витрати (операції) мають разовий характер і виникають лише на етапі отримання та оформлення кредиту.

Першим кроком до реєстрації зобов'язання за кредитами є питання його визнання. Заборгованість підприємства за кредитами буде визнаною зобов'язаннями за дотримання двох умов, що визначенні у П(С)БО 11 «Зобов'язання» [107]:

- їх оцінка може бути достовірно визначена;

– існує ймовірність зменшення економічних вигод внаслідок їх погашення.

Відповідно до Н(П)СБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», зобов'язання – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [86].

З метою бухгалтерського обліку зобов'язання поділяються на (табл. 3.1): довгострокові; поточні; непередбачені зобов'язання; доходи майбутніх періодів [107].

Таблиця 3.1

Класифікація зобов'язань підприємства

Зобов'язання	
Поточні зобов'язання	Зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу, або повинні бути погашені протягом 12 місяців, починаючи з дати балансу: - короткострокові кредити банків; - поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; - короткострокові векселі; - кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги; Поточна заборгованість за розрахунками за одержаними авансами, з бюджетом та позабюджетними платежами, оплати праці, з учасниками, внутрішніми розрахунками, інші поточні зобов'язання
Довгострокові зобов'язання	Всі зобов'язання, які не є поточними: - довгострокові кредити банків; - інші довгострокові фінансові зобов'язання; - відстрочені податкові зобов'язання
Забезпечення	Зобов'язання з невизначеною сумою або часом погашення на дату балансу: - додаткове пенсійне забезпечення; - виконання гарантійних зобов'язань; - реструктуризація; - виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів
Непередбачені зобов'язання	- зобов'язання, яке може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено, лише коли (не) відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю; - теперішні зобов'язання, що виникає внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки малоймовірно, що для врегулювання зобов'язання потрібно буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або оскільки суму зобов'язання не можна достовірно визначити
Доходи майбутніх періодів	Доходи, одержані підприємством у звітному періоді, але такі, що відносяться до наступних періодів

Важливим елементом бухгалтерського обліку зобов'язань за кредитами є їх оцінка, яка забезпечує дотримання таких вимог до балансу, як правдивість і реальність. Саме від правильної оцінки залежить адекватність, надійність даних, які надаються бухгалтерським обліком.

Для визначення балансової вартості зобов'язань використовуються такі види оцінок: історична собівартість; поточна собівартість; вартість погашення (розрахунку, платежу).

Історична собівартість зобов'язання – сума грошових коштів або їх еквівалентів, які будуть, як очікується, оплачені з метою погашення боргу при звичайній діяльності підприємства.

Поточна собівартість зобов'язань – недисконтована сума грошових коштів або їх еквівалентів, яка необхідна для погашення зобов'язань на поточний момент.

Вартість погашення зобов'язань – недисконтована сума грошових коштів або їх еквівалентів, яка, як очікується, буде оплачена для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності підприємства.

Предметом оцінки є різні види зобов'язань за кредитами, які згідно П(С)БО 11 «Зобов'язання» поділяються на довгострокові та поточні (короткострокові). Зобов'язання по сплаті за обслуговування розрахункових рахунків є поточними.

Поточними, відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та Методичних рекомендацій щодо формування форм фінансової звітності № 433, слід вважати зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу або мають бути погашені протягом 12 місяців, починаючи з дати балансу [86; 73].

Короткострокові кредити надаються банками у разі тимчасових фінансових труднощів на підприємствах, що виникають у зв'язку з витратами виробництва та обігу і не забезпечені надходженням коштів у відповідному періоді.

Зобов'язання, які не є поточними, належать до довгострокових. Звідси випливає, що кредити (позики), отримані підприємством, термін повернення яких перевищує 12 календарних місяців або один операційний цикл підприємства, відносять до його довгострокових зобов'язань [154].

2.2. Документальне забезпечення обліку кредитних операцій

Відкриття рахунків у банківській установі регламентовано Постановою НБУ про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, де зазначено перелік документів для відкриття рахунку, визначення основних правил щодо його використання, а дотримання правил готівково-розрахункових операцій обумовлено Постановою НБУ про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті [87].

Банк – це кредитно-фінансова установа, яка здійснює грошові розрахунки, акумулює грошові кошти та інші цінності, надає кредити та здійснює послуги за фінансовими операціями.

Банківський рахунок – рахунок, на якому обліковуються власні кошти, вимоги, зобов'язання банку стосовно його клієнтів і контрагентів та які дають можливість здійснювати переказ коштів за допомогою банківських платіжних інструментів.

Банк, в якому відкрито рахунки підприємств, організацій, установ усіх форм власності, фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, банків та їх установ, фізичних осіб, та який здійснює для них на договірних засадах будь-яку з операцій, – є обслуговуючим.

Види банківських рахунків наведено на рис. 2.5.

Відмітка банку про відкриття рахунку робиться на титульній сторінці першого примірника договору (контракту). За поточними рахунками, що відкриваються банками – суб'єктам господарювання в національній валюті,

здійснюються всі види розрахунково-касових операцій відповідно до умов договору та вимог законодавства України.

ВИДИ РАХУНКІВ У БАНКУ	
→	<i>Поточний</i> – це рахунок, який відкривається в уповноважених установах банків підприємствами усіх видів і форм власності, а також їх відокремленими підрозділами для зберігання грошових коштів та здійснення усіх видів операцій за цими рахунками відповідно до чинного законодавства України як в національній, так і в іноземній валюті
→	<i>Акредитив</i> – це рахунок з якого банк за дорученням свого клієнта виконує платіж третій особі за поставлені товари, виконані роботи і надані послуги. Акредитив – це умовне грошове зобов'язання банку, яке видається ним за дорученням клієнта на користь його контрагента за договором, згідно з яким банк який відкрив акредитив, може провести постачальнику платіж або надати повноваження іншому банку виконувати такі платежі за умови надання їм документів, передбачених к акредитиві
→	<i>Валютний</i> – це рахунок, який відкривається для зберігання грошових коштів в іноземній валюті
→	<i>Депозитний</i> - це рахунок, на якому здійснюються операції за депозитним договором
→	<i>Картковий</i> – це рахунок, на якому проводяться операції за платіжними картками
→	<i>Кредитний</i> – це рахунок на якому проводиться отримання кредитних ресурсів та їх використання
→	<i>Тимчасовий</i> – це рахунок, який відкривається для зарахування коштів з метою формування статутного капіталу та забезпечення спільної діяльності за участі іноземних інвесторів

Рис. 2.5. Основні види банківських рахунків

Так, поточний рахунок – рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України.

При здійсненні безготівкових розрахунків можуть застосовуватися акредитивна, інкасова, вексельна форми розрахунків, а також розрахунки можуть проводитись розрахунковими чеками, банківськими платіжними

картками, причому клієнти банків самостійно обирають платіжні інструменти (платіжне доручення, платіжна вимога, акредитив). Форма розрахунку вказується під час укладання договорів.

Списання банком коштів здійснюється у порядку надходження розрахункових документів та встановлено черговість їх виконання у випадку одночасного надходження і недостатності коштів [135].

Поточні та інші рахунки в банках, порядок їх відкриття та рух коштів в них регулюється Законом України “Про банки і банківську діяльність” від 07.12.2000 р. № 2121-III [122] та Інструкцією про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах затвердженою постановою Правління НБУ від 12.11.2003 р. № 492 [127].

Суб’єкти підприємницької діяльності в тому числі і досліджуване підприємство мають право відкривати необмежену кількість рахунків за своїм вибором і згодою банків. При відкритті поточного рахунку перед підприємством стоїть задача правильно вибрати банк. Вибір банку залежить від багатьох критеріїв (рис.2.6).

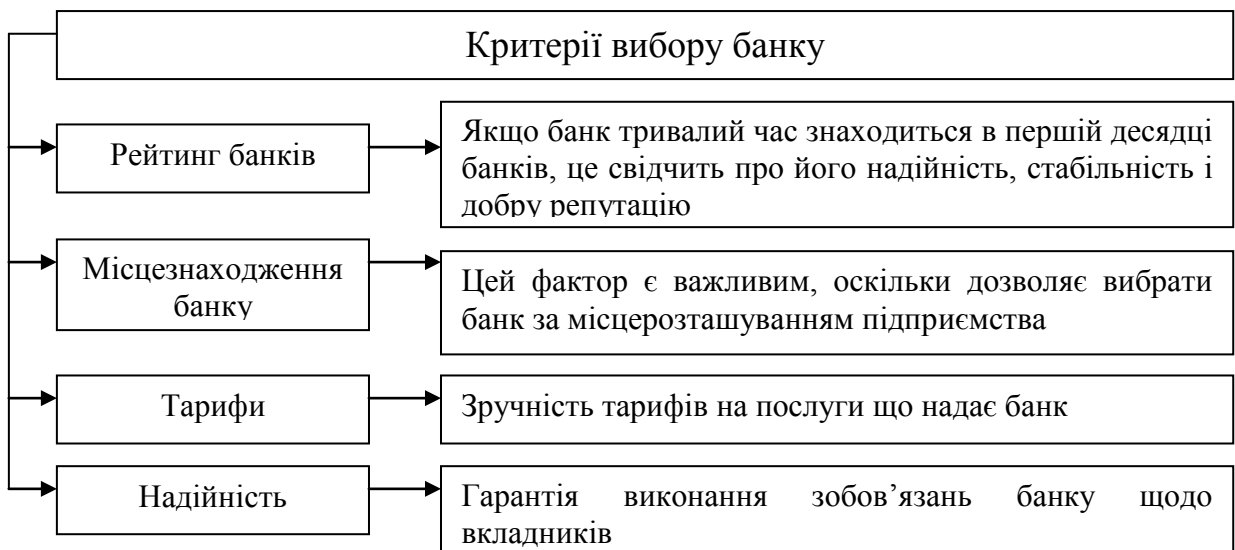

Рис. 2.6. Критерії вибору банку

Підприємства України мають право відкривати поточні та депозитні рахунки як в національній валюті так і в іноземній валюті, але досліджуване підприємство має лише рахунки в національній валюті.

Документи, що подаються до банку для відкриття рахунку підприємством подано на рис. 2.7.

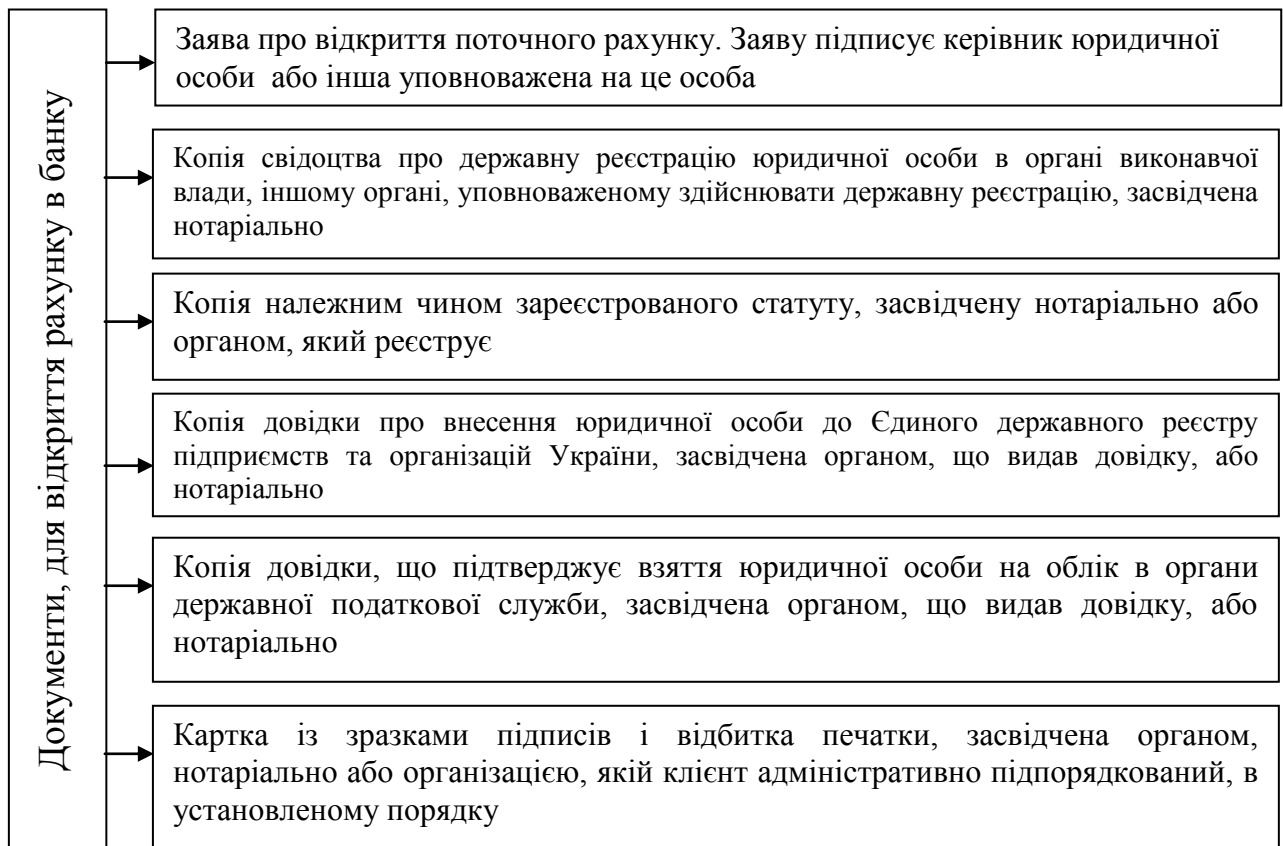

Рис. 2.7. Документи, що подаються до банку для відкриття рахунку

Для здійснення операцій на поточному рахунку до банку подаються документи, форми яких затверджені НБУ.

Механізм банківського кредиту передбачає, що позичальник для отримання кредиту звертається до установи банку з наданням пакету документів, що подаються позичальником в обов'язковому порядку. У разі необхідності позичальник подає (до ухвалення рішення про надання кредиту або в процесі подальшого контролю) внутрішні фінансові та управлінські звіти, звіт про рух касових надходжень, дані про дебіторську та кредиторську заборгованість, податкові та митні декларації, документи про оренду приміщень [94].

Позичальник звертається до банківської установи з метою отримання кредиту у формі листа, клопотання, заявки чи заяви. Обов'язковим є

зазначення у зверненні необхідної суми кредиту, його мети, строків погашення та форми забезпечення. Банк встановлює розмір відсоткової ставки та порядок сплати відсотків, які зазначаються у кредитному договорі. Факторами впливу на розмір відсоткової ставки є ступінь кредитного ризику, наявність забезпечення, попит і пропозиція на кредитному ринку, строк використання кредиту, розмір облікової ставки.

У разі отримання юридичною особою – позичальником одноразового кредиту на придбання товарів або на оплату товарно-матеріальних цінностей у межах чинного законодавства за контрактами, угодами він подає до банку копії цих контрактів і угод та інші документи, що свідчать про джерело погашення кредиту. У разі отримання кредиту на витрати, що протягом календарного року не перекриваються надходженнями, банку надаються прогнози розрахунки необхідності короткострокового кредиту на рік із поквартальним розподілом [47].

Таким чином, для оформлення кредиту до банку подається пакет документів, що містить наступні (рис. 2.8).

Якщо поточний рахунок позичальника відкрито в іншому банку, то перелік зазначених документів доповнюється карткою зі зразками підписів, завіреною банком, і довідкою банку про залишки коштів на рахунках і наявність заборгованості за позиками [47].

Кредити надаються після укладання кредитного договору, в якому регламентуються кредитні відносини між кредитором та позичальником. Кредитний договір є головним первинним документом на основі якого здійснюється відображення в бухгалтерському обліку заборгованості за банківським кредитом.

Кредитний договір – це юридичний документ, що визначає взаємні обов'язки і відповідальність суб'єктів кредитних відносин (банку та позичальника). Одночасно суб'єкти кредитних відносин володіють певними правами та відповідають за дотримання і виконання договірних умов.

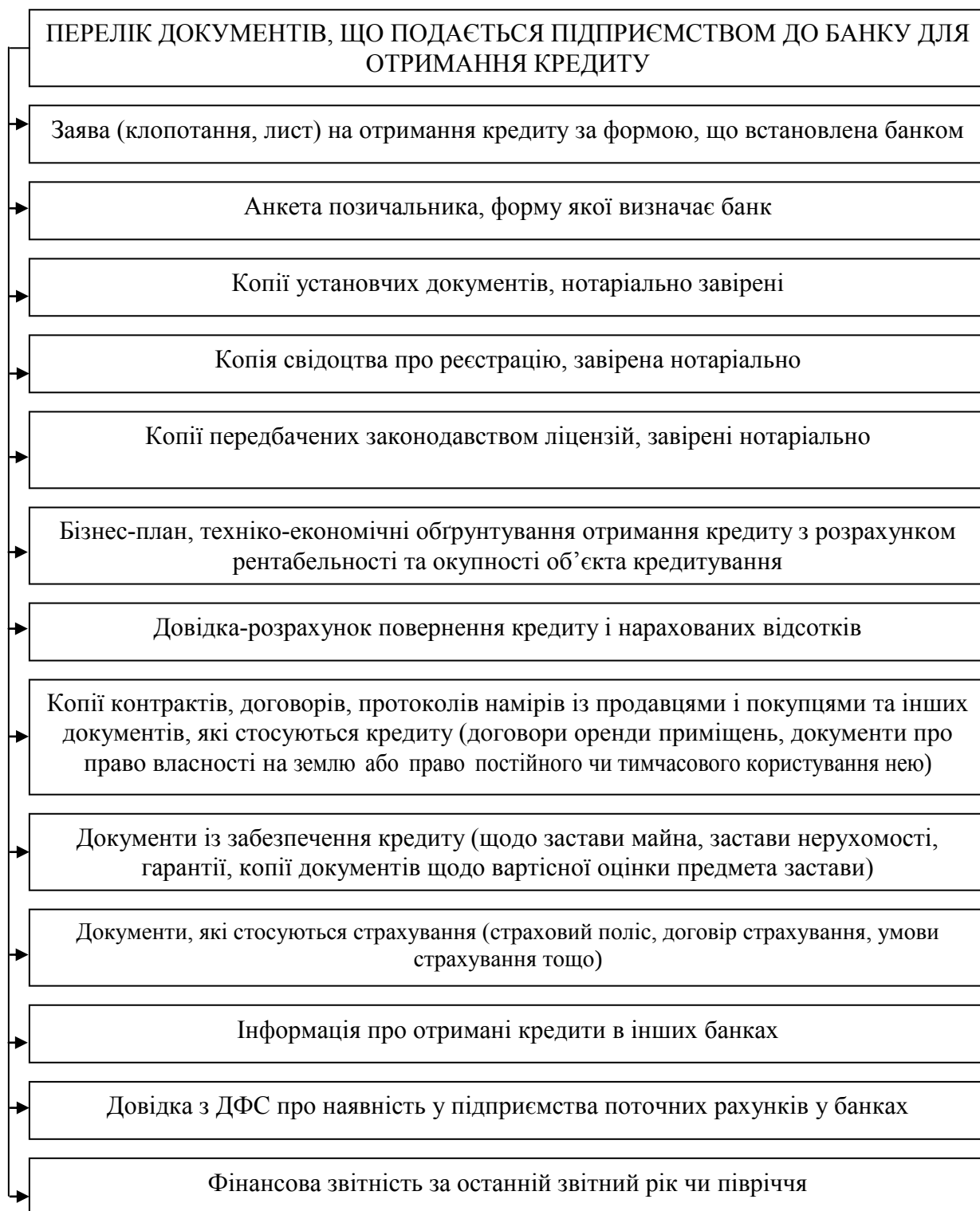

Рис. 2.8. Документи, що подаються підприємством до банку для отримання кредиту

Кредитний договір укладається тільки в письмовому вигляді і не може змінюватися в односторонньому порядку. Кредитний договір вступає в дію з дати надання кредиту позичальнику (дата надходження коштів на рахунок

позичальника або дата сплати платіжних документів з позичкового рахунку позичальника) та діє до повного погашення кредиту та сплати відсотків за його користування [94].

Умови кредитного договору визначаються для кожного позичальника індивідуально. Зміст і перелік умов кредитного договору визначається за згодою сторін і включають розмір кредиту, умови надання і погашення кредиту, розмір відсотку за кредит та інші умови, які не суперечать чинному законодавству (рис. 2.9).

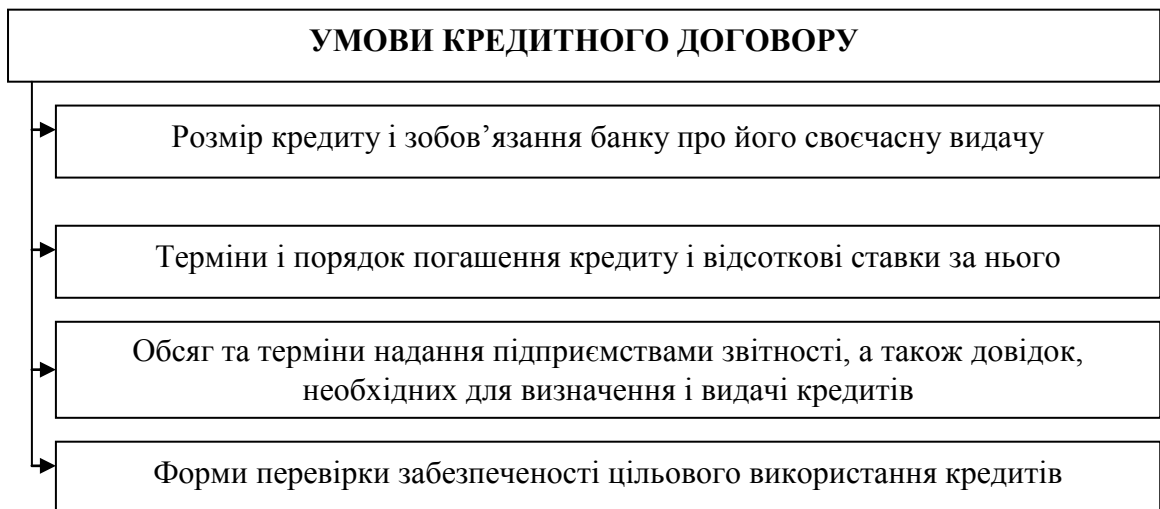

Рис. 2.9. Умови кредитного договору

При цьому можуть бути використані договори, розроблені як банком, так і клієнтом (підприємством).

Наприклад, за одним кредитним договором підприємству може бути відкритий позичковий рахунок, з якого кошти на повну суму кредиту одночасно використовуються на оплату розрахункового документа або перераховуються на поточний рахунок. В останньому випадку підприємство одержує цілковиту свободу у використанні кредиту, оскільки розпоряджається поточним рахунком самостійно [152, с. 547].

Крім кредитного договору, підприємство видає банкові строкові зобов'язання, а у випадках, коли кредит перераховується на поточний рахунок, ще і заяву на одержання кредиту. При настанні терміну погашення кредиту, вказаному в строковому зобов'язанні, банк автоматично стягує

кредит з поточного рахунка підприємства. Кредит може погашатися частинами в різні терміни, але для цього потрібно оформити кілька строкових зобов'язань із зазначенням конкретних термінів і сум погашення [152, с. 547].

Підписання зазначених договорів здійснюють на підставі Господарського кодексу України, їх дотримання – Цивільного кодексу України [27; 153].

Кредитний договір укладається на один рік або більш тривалий термін, якщо позичальник користується кредитами постійно або об'єктом кредитування є основні засоби, або на більш короткий термін при тимчасовій потребі в коштах або наданні окремого кредиту.

Після надання підприємством банківській установі всіх необхідних документів банківські працівники, на підставі Положення НБУ про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, розраховують критерії фінансового стану позичальника. До них відносять: платоспроможність, фінансову стійкість, рентабельність і систему грошових потоків позичальника.

Експертні висновки, зроблені після вищевказаних розрахунків, із пропозиціями з видачі кредиту працівник кредитного підрозділу подає в кредитний комітет банку. Що гіршими будуть зазначені коефіцієнти, то нижчим виявиться клас позичальника і більше банку доведеться створювати страхові резерви за таким кредитом, а значить менш вигідним для банку стане такий кредит [47].

Кредити можуть надаватись шляхом зарахування коштів на рахунок позичальника або шляхом прямого перерахування коштів за призначенням.

У бухгалтерському обліку отримані суми кредитів (позик) не визнаються доходами підприємства та не підлягають віднесенню до складу витрат при поверненні. Сума отриманих банківських кредитів відображається у складі довгострокових або поточних зобов'язань підприємства.

Вибір рахунка бухгалтерського обліку для відображення одержання, використання та повернення кредитів та позик залежить від терміну повернення кредиту (позики), який зазначений у відповідному договорі з кредитором.

Процес повернення банківського кредиту полягає в поверненні кредиту разом з відсотками. У відповідності з вимогами НБУ відсотки за користування кредитом нараховуються щомісяця.

Погашення кредиту і нарахованих за ним відсотків здійснюється платіжним дорученням з поточного рахунку позичальника. Черговість сплати основного боргу та відсотків за кредитом згідно законодавства передбачає першочергову сплату відсотків, а потім основної частини боргу.

Сума відсотків, нарахованих на основну суму заборгованості, а також інших витрат, пов'язаних з отриманням та погашенням заборгованості за банківським кредитом (позикою) визнається витратами фінансової діяльності (відповідно до п. 27 П(С)БО 16 «Витрати»).

Кошти на погашення кредиту з інших банків перераховуються або з використанням платіжного доручення, оформленого позичальником, або вимогою-дорученням, яке оформляє банк-кредитор.

Строкове зобов'язання або зведене зобов'язання вилучається у витрати лише при їх погашенні у повній сумі. Якщо погашення здійснюється частково, то на звороті робиться позначка про суму та дату платежу, а зобов'язання залишається у банку і не підлягає списанню.

У разі виникнення у позичальника тимчасових фінансових ускладнень сторони можуть подовжувати строк дії кредитного договору (продлонгація). При прийнятті рішення щодо продлонгування кредиту складається додаткова угода між банком та позичальником, яка є невід'ємною частиною кредитної угоди [94].

Підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій.

Первинні документи повинні бути складені під час здійснення господарських операцій, а якщо це неможливо – безпосередньо після її закінчення [120].

Первинні документи, у яких відображають отримання кредиту, його погашення та сплату відсотків за кредитом, формують на підставі заключних з банківською установою договорів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Первинні документи для відображення в обліку кредитних операцій [154]

№ з/п	Операція	Первинний документ
1	Отримання кредиту (зарахування на поточний рахунок)	Виписка банку
2	Використання кредитних коштів	Платіжне доручення, виписка банку, видатковий касовий ордер (ВКО)
3	Погашення кредиту	Платіжне доручення, виписка банку
4	Сплата відсотків за кредитом	Бухгалтерська довідка, платіжне доручення, виписка банку
5	Підтвердження цільового використання кредитних коштів	Первинні документи на оприбуткування ТМЦ та основних засобів, отриманих послуг та робіт (накладна, ТТН, акт, звіт про використання коштів, наданих під звіт або на відрядження)

Основні вимоги до оформлення первинних документів з обліку кредитів, сплаті відсотків та інших зобов'язань перед банком викладені в Положенні «Про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку» та Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [120].

Як правило, об'єктами короткострокового кредитування для аграрних підприємств є: виробничі запаси; незавершене виробництво та напівфабрикати власного виробництва; сезонні витрати, витрати на освоєння випуску нових виробів; платіжні та розрахункові операції з постачальниками й покупцями; готова продукція і товари тощо.

Розглянемо поетапно процес кредитування банком аграрного підприємства. Першим етапом можна вважати письмове звернення – заяву підприємства до банку з приводу видачі кредитних коштів та представлення необхідного пакету документів.

На наступному етапі відбувається експертиза наданих документів. Окремо перевіряються повноваження керівника, якому доручається підписання кредитного договору і договору застави [51].

Після експертизи документів здійснюються виїзд і огляд підприємства та предмета застави по кредитному договору.

Після отримання висновків юридичного відділу та відділу служби безпеки комерційного банку заява, висновки та необхідний пакет документів передаються до відділу аналізу кредитних ризиків банку. Якщо висновок відділу аналізу кредитних ризиків позитивний, то дана заява йде на розгляд кредитного комітету [51].

Однак, незважаючи на наявність застави кредитування аграрних підприємств для комерційних банків як основних постачальників кредитних ресурсів було і залишається сферою підвищеного ризику порівняно з іншими галузями.

Через загальний високий рівень ризику комерційні банки надають аграрним підприємствам переважно короткострокові кредити для поточного операційного забезпечення господарської діяльності [22].

Для зменшення ризиків у процесі прийняття рішення кредитним комітетом та у випадку прийняття позитивного рішення про видачу кредиту укладаються відповідні договори (договір страхування застави, договір застави та кредитний договір). Однак процес кредитування триває до повного виконання зобов'язань підприємства-позичальника перед банком.

Аграрні підприємства можуть отримувати різні види кредитів. Зазвичай класичним варіантом банківського кредитування є строковий кредит. Однак більш цікавою є кредитна лінія – це кредит у межах заздалегідь визначеного ліміту кредитування, що видається на певний період часу для покриття потреби в короткострокових коштах. У банківській практиці існує два види кредитних ліній: невідновлювана та відновлювана (револьверна).

При умові відкриття невідновлюваної кредитної лінії встановлюється узгоджений ліміт кредитування, і це означає, що банк зобов'язується надати кредит у заздалегідь обумовлених розмірах на визначений строк.

Відкриття відновлюваної (револьверної) кредитної лінії дає змогу підприємству отримати кредит у межах встановленого ліміту, повернути його (або частину) і автоматично отримати повторно кредит у межах терміну дії кредитної лінії. Отже, відновлювана кредитна лінія є більш гнучкою формою кредитування.

Комерційні банки, як правило, використовують індивідуальний підхід до кожного окремого клієнта при видачі кожного окремого кредиту, а відкриття кредитної лінії практикують у відносинах із підприємствами-позичальниками, які мають надійну репутацію. Іншим видом кредитування можна вважати овердрафт.

Овердрафт – це короткостроковий кредит у межах встановленого ліміту, що дає змогу здійснювати розрахунки, коли коштів на поточному рахунку недостатньо. Банк поповнює поточний рахунок підприємства на суму, що затверджена при підписанні кредитної угоди з надання овердрафту.

За рахунок отриманих на поточний рахунок коштів підприємство має можливість сплатити рахунки постачальників. У такому випадку банк автоматично надає клієнту кредит на суму, що перевищує залишок його власних коштів на поточному рахунку. Овердрафт найчастіше використовують підприємства, діяльність яких пов'язана з товарами, на які є постійний попит.

Спільним рисами в таких механізмах кредитування, як кредитна лінія і овердрафт, є те, що вони передбачають установлення терміну користування кредитом, ліміту кредитування, відсоткових ставок за кредит та окремої плати за відкриття ліміту. Однак за кредитною лінією, як правило, складається графік одержання такого кредиту.

Переважає більшість вітчизняних аграрних підприємств користуються строковими кредитами терміном до одного року (поточними кредитами).

Вони є найбільш вигідними для банків, оскільки строк кредиту становить 12 місяців і забезпечує один виробничий цикл (тобто підприємство не може здійснити більше одного обороту кредитних коштів). Крім того, при наданні строкового кредиту вся сума перераховується один раз на поточний рахунок, а повернення позики відбувається рівними частинами.

Невідновлювана кредитна лінія надається частинами згідно з платіжними дорученнями позичальника безпосередньо з кредитного рахунка на рахунки постачальника або на поточний рахунок підприємства, а погашення відбувається, як правило, в останні три місяці кредитування.

Проте з позицій аграрного виробництва строковий кредит є невигідним, оскільки збільшує витрати підприємства, пов'язані з обслуговуванням кредиту, а невідновлювана кредитна лінія – неможливістю відновлення фінансування за умови повного чи часткового погашення останніх.

У результаті дослідження та порівняння основних характеристик та видів кредитів, що надаються аграрним підприємствам, слід віддати перевагу відновлюваній кредитній лінії за всіма ознаками: більш тривалий термін дії, вигідна відсоткова ставка, гнучкість у виступанні, низькі фінансові витрати, пов'язані з обслуговуванням, мінімальні затрати часу на оформлення та оптимальний графік погашення кредиту.

Розвиток кредитних відносин за умов державної підтримки аграрного сектора залежить від вирішення низки проблемних питань, основним з яких є висока вартість кредитів, оскільки відсоткові ставки банків для аграрних виробництв порівняно з іншими галузями є завжди вищими, що також знижує ефективність коштів, виділених за програмами підтримки такої галузі.

Крім зазначеного, проблемою залишається отримання компенсаційних виплат за користування кредитом, високі вимоги до рівня кредитоспроможності позичальника та забезпечення ним позики, складна процедура отримання бюджетної компенсації.

2.3. Синтетичний та аналітичний облік довгострокових кредитів

Довгостроковий кредит банку є зобов'язанням, на яке нараховуються відсотки та яке підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Його треба розглядати як довгострокове зобов'язання, якщо первісний термін погашення був більшим, ніж дванадцять місяців та до затвердження фінансової звітності існує угода про переоформлення цього зобов'язання на довгострокове [46].

Об'єктами довгострокових кредитів можуть бути витрати, пов'язані з інвестиційною діяльністю підприємства (рис. 2.10):

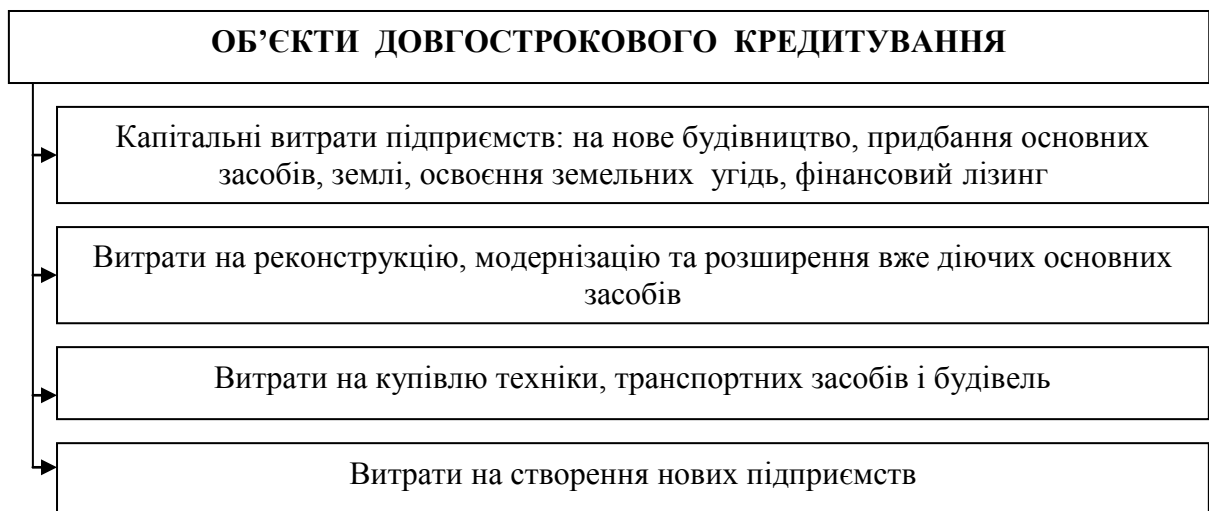

Рис. 2.10. Об'єкти довгострокового кредитування

- 1) капітальні витрати підприємств: на нове будівництво, придбання основних засобів, землі, освоєння земельних угідь, фінансовий лізинг;
- 2) на реконструкцію, модернізацію та розширення вже діючих основних засобів;
- 3) на купівлю техніки, транспортних засобів і будівель;
- 4) на приватизацію;
- 5) на створення підприємств.

Об'єктами довгострокового кредитування є капітальні вкладення, пов'язані з реконструкцією підприємства, його технічним переозброєнням,

впровадженням нової техніки, удосконаленням технології виробництва. Підприємства отримують такі кредити, якщо відчують брак власних коштів, призначених на ці цілі, а саме: прибутку та амортизаційних відрахувань [99,с.203].

Строк використання довгострокового кредиту обумовлений тривалим функціонуванням основних засобів і перенесенням їх вартості на готову продукцію частинами [94].

Довгострокові зобов'язання, на які нараховуються відсотки, відображаються в балансі за їхньою теперішньою вартістю. Відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання», теперішньою вартістю є дисконтована сума майбутніх платежів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка буде очікувано необхідна для погашення зобов'язання у процесі звичайної діяльності підприємства [107].

Визначення теперішньої вартості залежить від умов і виду зобов'язання. За теперішньою вартістю відображаються довгострокові зобов'язання, на які нараховуються відсотки: суми довгострокових кредитів; облігаційних позик; довгострокових відсоткових векселів; платежів за довгостроковою орендою; позик небанківських фінансово-кредитних установ.

Економічна сутність дисконтування полягає в припущенні, що сума коштів, яка буде отримана (витрачена) підприємством в майбутньому, менше суми коштів, отриманих (витрачених) підприємством сьогодні. Саме припущення про знецінення грошей з плином часу покладене в основу дисконтування. Різниця виникає за рахунок можливості отримання економічної вигоди від грошових коштів, які є в наявності в теперішній час (наприклад, шляхом відкриття банківського депозиту), в той час коли гроші, отримані в майбутньому, почнуть приносити економічні вигоди тільки після їх фактичного отримання.

Терміни «майбутня вартість» та «теперішня вартість» означають одну й ту ж фактичну суму коштів, що по-різному оцінюються для цілей

фінансової звітності у зв'язку з різницею в часі отримання (сплати) цих коштів. При цьому немає значення до якого моменту – нинішнього чи майбутнього – будуть приводитися грошові суми. Такий підхід дає можливість показати інвестору (або управлінському персоналу підприємства) реальну вартість довгострокових зобов'язань на момент прийняття управлінських рішень чи інвестування [36].

Щодо витрат на кредит, то необхідно визначитися з тим, що розуміється під витратами на кредит. Відповідно до МСБО 23 «Витрати на позики», витрати на позики – це витрати на сплату відсотків за банківським овердрафтом, короткостроковими і довгостроковими позиками та інші витрати, понесені підприємством у зв'язку із запозиченням коштів. До інших витрат МСБО 23 відносить:

- 1) амортизацію знижок чи премій, пов'язаних із позиками;
- 2) амортизацію другорядних витрат, пов'язаних з отриманням позик;
- 3) фінансові витрати, пов'язані з фінансовою орендою і визнані згідно з МСБО 17 «Оренда»;
- 4) курсові різниці, які виникають унаслідок отримання позик в іноземній валюті, якщо вони розглядаються як коригування витрат на сплату відсотків.

Загальний порядок обліку передбачає визнання витрат на позики витратами того періоду, в якому вони були здійснені, незалежно від умов одержання позики. Прийнята облікова політика має розкривати застосовуваний метод обліку витрат на позики при формуванні інформації, яка надається у фінансовій звітності [17].

Облік довгострокових кредитів підприємство здійснює із застосуванням рахунку 50 «Довгострокові позики».

На рахунку 50 «Довгострокові позики» ведеться облік розрахунків за довгостроковими позиками банків та іншими залученими коштами у інших осіб, які не є поточними зобов'язаннями. Структуру рахунка 50 «Довгострокові позики» відобразимо на рис. 2.11.

Аналітичний облік довгострокових кредитів на підприємстві ведеться за позикодавцями (банками) в розрізі кожного кредиту (позики) окремо та термінами погашення кредиту (позик).

Аналіз фінансової звітності підприємства свідчить про відсутність заборгованості за довгостроковими кредитами банків. Станом на 01.01.2015 року наявна інша довгострокова заборгованість у сумі 2122 тис. грн., станом на 01.01.2016 року – 1728 тис. грн., станом на 01.01.2017 року – довгострокова заборгованість відсутня.

Розглянемо на умовному прикладі порядок обліку, нарахування та сплати відсотків за довгостроковим кредитом.

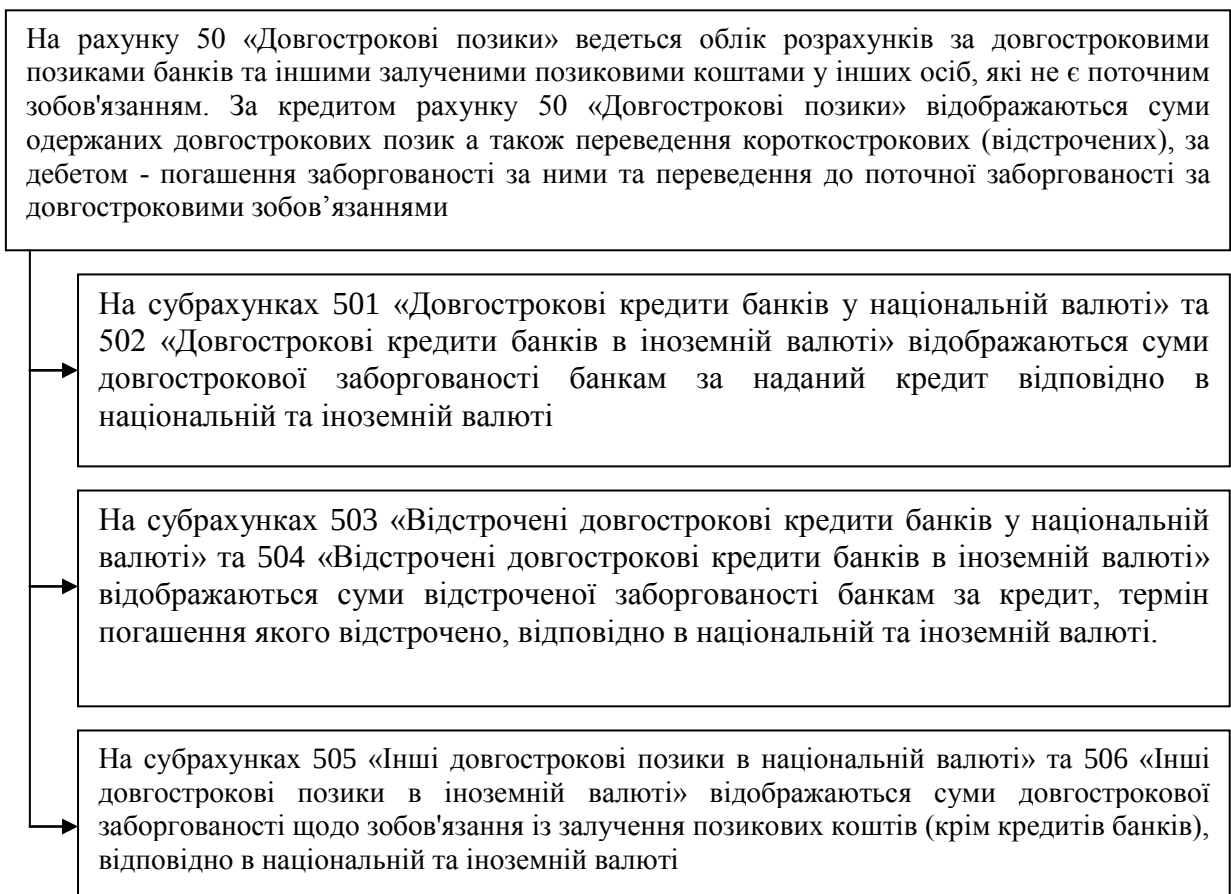

Рис. 2.11. Структура рахунку 50 «Довгострокові позики»

Підприємство 03.07.2014 р. отримало від банку кредит на закупівлю нової технологічної лінії обладнання в розмірі 100 тис. грн на два роки під 20% річних. Дата повернення кредиту – 03.07.2016 р. Відсотки за

користування кредитом протягом двох років сплачуються щороку в перший робочий день липня. За умовами договору в разі порушення строку погашення основної суми боргу та несвоєчасної сплати відсотків за нього пеня становить 0,005% за кожен день прострочення платежу. За умовами прикладу сума основного боргу була сплачена 31.07.2016 р., а сума відсотків за кредитом була виплачена вчасно, тобто пеня буде нарахована за прострочення сплати основної суми боргу на 28 днів.

Загальну суму відсотків за користування довгостроковим кредитом розраховуємо за формулою:

$$П = \Sigma_{кр} \cdot C : 100\% : N, \quad (2.1)$$

де П – сума відсотків за кредит;

$\Sigma_{кр}$ – сума кредиту;

C – відсоткова ставка за кредит, річних;

N – кількість років, на які надано кредит.

За умовами наведеного прикладу:

$$П = 100\,000 \cdot 20\% : 100\% \cdot 2 = 40\,000 \text{ (грн)} \quad (2.2)$$

Отже, ураховуючи простроченість платежу основної суми боргу, протягом двох років підприємство сплатить кошти, як це показано в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Графік погашення відсотків та основної суми довгострокового кредиту

Строк сплати	Відсотки	Сума основного боргу	Пеня
01.07.2015	20 000	-	-
01.07.2016	20 000	-	-
31.07.2016	-	100 000	140 (100 000 * 0,005 % : 100 % * 28)

Позичальник у бухгалтерському обліку операції з отримання та погашення довгострокового кредиту, відсотків та пені за простроченими платежами буде відображати так, як подано в табл. 2.4.

У бухгалтерському обліку отримані суми кредитів (позик) не визнаються доходами підприємства та не підлягають віднесенню до складу витрат при поверненні.

Сума відсотків, нарахованих на основну суму заборгованості, а також інших витрат, пов'язаних з отриманням та погашенням заборгованості за банківським кредитом (позикою) визнається витратами фінансової діяльності (відповідно до п. 27 П(С)БО 16 «Витрати») [94].

Часто виникає необхідність отримання кредиту в іноземній валюті. Кредити можуть бути отримані в комерційних банках України, а також від нерезидентів.

Таблиця 2.4

Відображення операцій з отримання і погашення суми довгострокового кредиту і відсотків за кредитом

№ з/п	Дата	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
			дебет	кредит	
1	03.07.2014	На поточний рахунок отримано довгостроковий кредит	311	501	100 000
2	01.07.2015	Нараховано відсотки за користування кредитом за перший рік	951	684	20 000
3	01.07.2015	Сплачено відсотки за користування кредитом за перший рік	684	311	20 000
4	31.07.2015	На фінансовий результат списано нараховані відсотки за перший рік	792	951	20 000
5	21.12.2015	Довгострокову заборгованість переведено до складу поточної заборгованості, оскільки до закінчення строку її погашення залишається менше ніж рік з дати балансу	501	611	100 000
6	01.07.2016	Нараховано відсотки за користування кредитом за другий рік	951	684	20 000
7	01.07.2016	Сплачено відсотки за користування кредитом за другий рік	684	311	20 000
8	31.07.2016	Погашено довгостроковий кредит банку	611	311	100 000
9	31.07.2016	Нараховано і перераховано пеню за несвоєчасне погашення заборгованості за кредитом	948	311	140
10	31.07.2016	Списано на фінансовий результат нараховані відсотки за другий рік	792	951	20 000
11	31.07.2016	Списано на фінансовий результат витрати, пов'язані зі сплатою пені	792	948	140

Для одержання кредиту в банк подається заява та документи, що підтверджують обґрунтованість отримання кредиту та фінансовий стан підприємства. Кредити, позики в іноземній валюті, у тому числі поворотну фінансову допомогу в іноземній валюті, від нерезидентів можуть одержувати резиденти України для використання їх за цільовим призначенням, визначеним договором. Кредити одержують лише в безготівковій формі [85].

За основною сумою кредиту та за відсотками на дату балансу та на дату здійснення розрахунків відображають курсові різниці:

- при збільшенні валютного курсу – кредит субрахунків 502 «Довгострокові кредити банків в іноземній валюті», 602 «Короткострокові кредити банків в іноземній валюті» і дебет субрахунку 974 «Втрати від неопераційних курсових різниць»;

- при зменшенні валютного курсу – дебет субрахунків 502 «Довгострокові кредити банків в іноземній валюті», 602 «Короткострокові кредити банків в іноземній валюті» і кредит субрахунку 744 «Дохід від неопераційної курсової різниці».

Операції в іноземній валюті відображають у валюті розрахунків і у валюті звітності (у гривнях). Заборгованості за позиками і за відсотками є монетарними статтями, за якими потрібно відображати курсові різниці.

На жаль, в Україні існують проблеми кредитування підприємств. Серед основних можна виділити наступні:

- 1) високі відсоткові ставки;
- 2) проблеми законодавчого та нормативного забезпечення фінансової діяльності підприємств, зокрема, їх кредитної підтримки;
- 3) відсутність гнучкої системи гарантійних фондів із використанням коштів державного, місцевого і муніципального бюджетів, а також коштів міжнародних фінансових інститутів, що дало б змогу мобілізувати активи й ресурси на центральному і регіональному рівнях з метою забезпечення кредитів для підприємств [1].

2.4. Методика обліку короткострокових кредитів

Згідно з П(С)БО 11 «Зобов'язання», одним із видів поточних зобов'язань є короткострокові кредити банків. Поточні зобов'язання – це зобов'язання, що будуть погашені протягом операційного циклу підприємства чи повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Поточні зобов'язання відображаються в балансі за сумою погашення та обліковуються на рахунку 60 «Короткострокові позики».

На рахунку 60 «Короткострокові позики» ведеться облік розрахунків у національній і іноземній валютах за кредитами банків, строк повернення яких не перевищує дванадцяти місяців з дати балансу, та за позиками, термін погашення яких минув.

За кредитом рахунку відображаються суми одержаних кредитів (позик), за дебетом - сума їх погашення та переведення до довгострокових зобов'язань у разі відстрочення кредитів (позик).

Рахунок 60 «Короткострокові позики» має такі субрахунки:

601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті»

602 «Короткострокові кредити банків в іноземній валюті»

603 «Відстрочені короткострокові кредити банків у національній валюті»

604 «Відстрочені короткострокові кредити банків в іноземній валюті»

605 «Прострочені позики в національній валюті»

606 «Прострочені позики в іноземній валюті»

Аналітичний облік ведеться за позикодавцями (банками) в розрізі кожного кредиту (позики) окремо та строками їх погашення [41].

Під сумою погашення згідно з П(С)БО 11 слід розуміти недисконтовану суму грошових коштів або їх еквівалентів, котру, як очікується, буде сплачено для погашення зобов'язання у процесі звичайної діяльності підприємства [107].

Крім того, для узагальнення інформації про стан розрахунків за поточними зобов'язаннями, переведеними з довгострокових, при настанні

строку погашення протягом дванадцяти місяців з дати баланс передбачений рахунок 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями» [47].

Підприємство не залучало протягом останніх трьох років короткострокові кредити банків, тому розглянемо на умовному прикладі порядок відображення операцій, пов'язаних з отриманням і погашенням фінансового кредиту, в бухгалтерському обліку.

Приклад . Отримання і погашення короткострокового кредиту.

Підприємство 03.07.2016 р. отримало від банку кредит на купівлю запасів у розмірі 20 тис. грн. до кінця 2016 року під 30% річних. Відсотки за користування кредитом сплачуються останнього робочого дня поточного місяця та одночасно з кінцевим строком погашення кредиту. Кредит погашено 31.12.2016 р.

Спершу розрахуємо суму відсотків, що підлягають сплаті щомісяця. Використовуємо формулу:

$$П = \Sigma_{кр} \cdot C : 100\% : 365 * Д, \quad (2.3)$$

де П – сума відсотків за кредит;

$\Sigma_{кр}$ – сума кредиту;

C – відсоткова ставка за кредит, річних;

365 – кількість календарних дні у році;

Д – кількість календарних днів у місяці.

Здійснивши розрахунки, можемо обчислити суми, які підприємство зобов'язане нарахувати та сплатити протягом дії кредитного договору, як це відображено в табл. 2.5.

Нарахування і сплата відсотків та основної суми кредиту відображаються в бухгалтерському обліку проведення, що показані в табл. 2.6.

Основною особливістю кредиту є сплата процентів за його користування. Проценти – це дохід, який сплачується (нараховується)

позичальником на користь кредитора у вигляді плати за використання залучених на визначений строк коштів або майна [149].

Таблиця 2.5

Графік погашення відсотків та основної суми короткострокового кредиту

Строк сплати	Відсотки	Сума основного боргу
31.07.2016	476,71 (20 000 * 30 % : 100 % : 365 * 29)	-
31.08.2016	509,59 (20 000 * 30 % : 100 % : 365 * 31)	-
30.09.2016	493,15 (20 000 * 30 % : 100 % : 365 * 30)	-
31.10.2016	509,59 (20 000 * 30 % : 100 % : 365 * 31)	-
30.11.2016	493,15 (20 000 * 30 % : 100 % : 365 * 30)	-
31.12.2016	509,59 (20 000 * 30 % : 100 % : 365 * 31)	20 000

Таблиця 2.6

Відображення операцій з отримання і погашення суми короткострокового кредиту та відсотків за кредитом

№ з/п	Дата	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
			дебет	кредит	
1	03.07.2016	На поточний рахунок отримано короткостроковий кредит	311	601	20 000
2	31.07.2016	Нараховано відсотки за користування кредитом за липень 2016 р.	951	684	476,71
3	31.07.2016	На фінансовий результат списано нараховані відсотки за липень 2016 р.	792	951	476,71
4	31.07.2016	Сплачено відсотки за користування кредитом за липень 2016 р.	684	311	476,71
Нарахування і сплата відсотків за всі наступні місяці користування кредитом відображаються аналогічно					
5	31.12.2016	Погашено короткостроковий кредит банку	601	311	20 000

Проценти за кредит відносяться в бухгалтерському обліку до складу витрат. За умови сплати податків до складу податкових витрат відносяться будь-які витрати, пов'язані з виплатою або нарахуванням процентів за борговими зобов'язаннями (у тому числі за будь-якими кредитами, депозитами) протягом звітного періоду, якщо такі виплати або нарахування здійснюються у зв'язку з веденням господарської діяльності платника податку [149].

За основними положеннями Методичних рекомендацій планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг)

сільськогосподарських підприємств № 132 у бухгалтерському обліку проценти за кредит не включаються до собівартості продукції (робіт, послуг), а відносяться до фінансових витрат і списуються на фінансовий результат діяльності [75].

Це зазначено і у інших нормативних документах з бухгалтерського обліку. Так, відповідно, П (С)БО 9 «Запаси» не включаються до первісної вартості, а належать до витрат того періоду, в якому вони були здійснені, проценти за користування позиками для придбання запасів [79].

Витрати на сплату відсотків за кредит, відповідно до П (С)БО 8 «Нематеріальні активи», не включаються до первісної вартості нематеріальних активів, придбаних (створених) повністю або частково за рахунок кредиту банку [76].

П(С)БО 7 «Основні засоби» передбачається, що витрати на сплату відсотків за користування кредитом не включаються до первісної вартості основних засобів, придбаних (створених) повністю або частково за рахунок позикового капіталу [75].

Відповідно до П (С)БО 16 «Витрати», витрати на проценти (за користування кредитами отриманими, за облігаціями випущеними, за фінансовою орендою тощо) та інші витрати підприємства, пов'язані із залученням позикового капіталу, відносяться до фінансових витрат [71].

Для обліку нарахованих відсотків за використання грошових коштів, отриманих у кредит, позичальник застосовує субрахунок 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками» і здійснює нарахування відсотків згідно з умовами договору позики незалежно від події сплати відсотків. [47].

Згідно Плану рахунків та Інструкції про його застосування проценти за кредити відображаються на субрахунку 951 «Відсотки за кредит», на якому ведуть облік витрат по нарахуванню та сплаті відсотків за кредит.

Субрахунок 951 «Відсотки за кредит» списується в кінці звітного періоду на рахунок 79 «Фінансовий результат» [153].

Основним законодавчим актом, що регулює питання фінансового кредиту є Податковий кодекс України (ПКУ) [103].

Відповідно до пп. 14.1.258 ПКУ, фінансовим кредитом вважаються кошти, які надаються банком – резидентом або нерезидентом, кваліфікованим як банківська установа згідно із законодавством країни перебування нерезидента, котрі мають статус небанківських фінансових установ, згідно з відповідним законодавством, у позику юридичній або фізичній особі на певний строк, для цільового використання під відсоток.

Відповідно до пп. 136.1.20 ПКУ, кошти або майно, залучені платником податку у зв'язку з отриманням фінансових кредитів від інших осіб-кредиторів, а також повернення основної суми фінансових кредитів, наданих платником податку іншим особам-дебіторам, не включаються до доходу і не підлягають оподаткуванню.

Також згідно з пп. 153.4.2 не включаються до складу витрат суми коштів у зв'язку з поверненням основної суми кредиту іншим особам-кредиторам, а також із наданням кредиту іншим особам-дебіторам. Стосовно суми відсотків, сплачуваної кредитором, на підставі пп. 141.1 ПКУ, позичальник має право включити її до складу витрат. Відповідно до вказаного підпункту до складу витрат входять будь-які витрати, пов'язані з виплатою або нарахуванням відсотків за борговими зобов'язаннями (у тому числі за будь-якими кредитами, депозитами) протягом звітного періоду, якщо такі виплати або нарахування здійснюються у зв'язку з веденням господарської діяльності платника податку.

Розрахунки за поточними зобов'язаннями, переведеними зі складу довгострокових, при настанні строку погашення протягом 12 місяців з дати балансу, обліковують на рахунку 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями» на субрахунках:

– 611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті»;

– 612 «Поточна заборгованість за дов- гостроковими зобов'язаннями в іноземній валюті» [90].

За кредитом рахунку 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями» відображається та частина довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню протягом 12 місяців з дати балансу, за дебетом – погашення поточної заборгованості, її списання тощо. Запис у кредит рахунку 61 робиться в кореспонденції з рахунками за обліком довгострокових зобов'язань (рахунки 50, 51, 52, 53, 55). В дебет рахунку 61 записують з кредита рахунків 30 «Готівка», 31 «Рахунки в банках» – при погашенні зобов'язань грошима; рахунків 37, 60, 62, 71 – при погашенні з інших джерел. Аналітичний облік ведеться за кредиторами та видами заборгованості.

У регістрах синтетичного обліку досліджувані зобов'язання відображають залежно від форми обліку, яку використовують на підприємстві. Так, за умови журнально-ордерної форми обліку – це Журнал-ордер 3Г с.-г. і відомості до них на підставі Методичних рекомендацій № 390.

За умови ведення автоматизованої форми обліку – це відповідні журнали, обороти, картки по рахунках 95 «Фінансові витрати», 92 «Адміністративні витрати», 685 «Розрахунки з іншими кредиторами», 50 «Довгострокові кредити банків», 60 «Короткострокові кредити банків».

Відображення у фінансовій звітності підприємства зобов'язань відбувається на підставі НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та Методичних рекомендацій № 433 у формах фінансової звітності: Баланс (звіт про фінансовий стан); Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід).

Існує перелік інформації відносно зобов'язань підприємства, яка повинна бути представлена у Примітках до фінансової звітності.

До такої інформації відносяться всі важливі характеристики відносно виникнення, існування та погашення зобов'язань та витрат, які можуть бути з ними пов'язані.

Крім того, у Примітках до фінансової звітності необхідно наводити таку інформацію:

1) суми та строки погашення зобов'язань, які були перекласифіковані (виключені зі складу поточних зобов'язань) з обґрунтуванням причин такого виключення;

2) перелік і суттєві суми зобов'язань, що включені до складу статей балансу «Інші довгострокові зобов'язання» та «Інші поточні зобов'язання»;

3) за кожним видом непередбачених зобов'язань наводиться така інформація: невизначеність щодо строку та суми погашення; сума очікуваного погашення зобов'язання іншою стороною [154].

Висновки до розділу 2

Ведення обліку має мету забезпечити вчасне і правильне складання і подання банку документації, яка необхідна для того, щоб одержати кредит, контроль за цільовим використанням і дотриманням строків користування кредитом. Також повинна надаватись інформація про ефективність залучення кредитних коштів, яку використовують при прийнятті управлінських рішень та плануючи діяльність підприємства на майбутнє.

Варто відзначити, що облік у даній сфері має значні перспективи розвитку, що спричинено активною позицією бухгалтерської спільноти, професійних організацій бухгалтерів і аудиторів, засоби масової інформації, в тому числі професійних видань з бухгалтерського обліку .

Процес кредитування потребує правильного ведення бухгалтерського обліку, адже має певні особливості. Тому, необхідно слідкувати за точністю ведення обліку на цій ділянці, щоб забезпечити підприємство інформацією про фінансови стан, ефективність кредитування і використання банківських кредитів.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ КРЕДИТІВ ТА ІНШИХ ПОЗИКОВИХ КОШТІВ

3.1. Організація і методика аудиту кредитних операцій підприємства

Метою аудиту кредитних операцій є встановлення наявності первинних документів щодо виникнення заборгованості, дослідження їх складу та форми; перевірка правильності відображення розрахунків за кредитами в бухгалтерському обліку, а саме в первинних документах та облікових регістрах, згідно з національними положеннями (стандартам) бухгалтерського обліку, обліковою політикою підприємства та іншими чинними законодавчими актами України.

Основними етапи проведення аудиту кредитних операцій на підприємстві є (рис. 3.1) [53, с. 314].

Бухгалтерський облік, виконуючи одну із своїх функцій – інформаційну [28, с. 13], є основним джерелом інформації, яка надходить різним рівням управління.

Доцільно буде розглянути особливості інформаційного забезпечення аудиторського процесу кредитних операцій підприємства.

Згідно Закону України «Про інформацію» під інформацією розуміють документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі.

Обліково-економічна інформація – це сукупність відомостей, які характеризують виробничу та фінансову діяльність суб'єктів господарювання, відображених в системі обліку [102, с. 241].

Інформаційне забезпечення – це цілеспрямована робота по збору інформації, її реєстрації, передаванню, обробці, узагальненню, зберіганню та

пошуку суб'єктами контролю з метою використання для управління [96,с. 158].

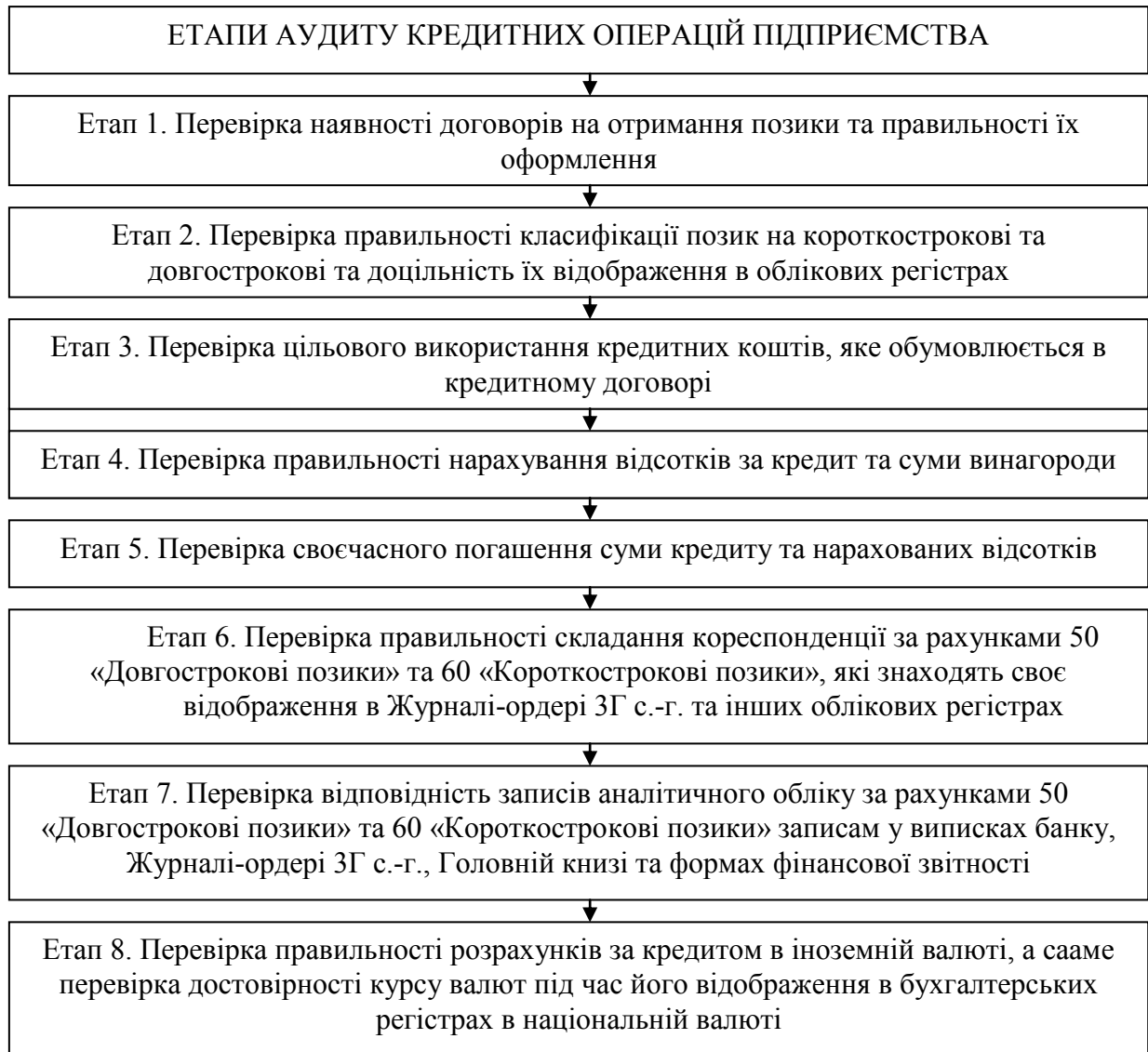

Рис. 3.1. Етапи аудиту кредитних операцій підприємства

Завданням інформаційного забезпечення є інформування учасників контрольного процесу про стан об'єкту, який контролюється, про його функціонування відповідно до нормативно-правових актів.

При цьому інформація, яка характеризує цифри, факти, відомості та інші дані, що базуються на показниках господарської діяльності, є економічною. Економічну інформацію можна кількісно виміряти та якісно оцінити у процесі аналізу, планування, прогнозування, управління соціально-економічного розвитку. Економічну інформацію отримують за допомогою

різних носіїв, передусім бухгалтерської, статистичної звітності, вибіркового обстежень. Економічна інформація існує у вигляді економічних потоків різноманітних рішень, вказівок, розпоряджень, які відображають прямі й зворотні зв'язки, які безпосередньо виникають у процесі господарської діяльності [58, с. 702].

Джерела інформації аудиту кредитних операцій підприємства являють собою предметну область дослідження. Це нормативні документи, облікова політика підприємства та джерела, в яких зафіксована інформація, що характеризує кредиторську заборгованість підприємства.

Інформаційні джерела аудиту кредитних операцій підприємства представимо в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Джерела аудиту кредитних операцій підприємства

Шифр та назва рахунку	Документи
1	2
50 “Довгострокові позики”	Виписки банку, акти переоцінки, ПКО, платіжні доручення, накладні, розрахунки та довідки бухгалтерії, претензії, бізнес-план по реалізації запланованого проекту, кредитні договори між банком та підприємством, установчі документи, платіжні доручення, договори застави, договори страхування неповернення кредитів, додаткові угоди до кредитних договорів
60 “Короткострокові позики”	
61 “Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями”	Виписки банку, платіжні доручення, розрахунки та довідки бухгалтерії тощо

Організаційну модель аудиторського контролю кредитних операцій підприємства зображено на рисунку 3.2.

При проведенні аудиту кредитних операцій результати всіх вищезазначених етапів знаходять своє відображення в робочих документах аудитора, один із них наведений в таблиці 3.2.

Для обліку даних і узагальнення інформації про заборгованість підприємства банкам за одержаними від них кредитами, які не є поточними зобов'язаннями (заборгованість, що не підлягає погашенню протягом

операційного циклу підприємства або протягом 12 місяців від дати балансу), передбачений рахунок 50 «Довгострокові позики».

Об'єкти аудиту									
Кредитні операції підприємства									
Джерела інформації									
Нормативні документи	Законодавчі акти	Планово – регулюючі документи	Первинні документи	Бухгалтерський облік	Висновки експертиз та контролюючих органів				
Методичні прийоми аудиту									
Органолептичні		Розрахунково - аналітичні		Документальні					
Інвентаризація, контрольні заміри, вибіркові та суцільні спостереження	Технологічний контроль	Експертизи, службові розслідування, експеримент	Економічний аналіз, статистичні розрахунки	Економіко- математичні методи	Інформаційне моделювання дослідження документів	Нормативно-правове регулювання	Групування недоліків, пропозиції щодо реалізації результатів аудиту		
Методичні прийоми узагальнення і реалізації результатів перевірки									
Документування результатів		Аналітичне групування		Нормативно-правове регулювання		Систематизація		Прийняття рішень та контроль за їх використанням	

Рис. 3.2. Організаційна модель аудиторського контролю кредитних операцій підприємства

Таблиця 3.2

Перевірка правильності розрахунку відсотків та винагороди за користування кредитом

Показник, за яким проводиться перевірка		Відсотки за наданим кредитом	Винагорода за користування кредитом
Договір		№ 404	№ 404
Формула розрахунку		Сума кредиту Ч ставка відсотка	Сума кредиту Ч ставка відсотка винагороди
Розрахунок		$150\,000 \text{ Ч } 12\% = 18\,000 \text{ грн.}$	$150\,000 \text{ Ч } 0,5\% = 750 \text{ грн.}$
Сума відсотків відображена в обліку, грн.	За даними підприємства	18 000	750
	За даними аудитора	18 000	750
	Відхилення	-	-

Це рахунок пасивний, балансовий, основний, призначений для обліку позикових джерел фінансування підприємства.

За кредитом рахунка 50 «Довгострокові позики» відображаються суми одержаних довгострокових позик, а також переведення короткострокових (відстрочених) кредитів в довгострокові, за дебетом – погашення заборгованості за ними та переведення до поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Робочий документа аудитора з обліку довгострокових позик підприємства

№ п/п	Зміст господарської операції	За даними обліку			За даними аудитора			Відхилення		
		Дт	Кт	Сума, грн	Дт	Кт	Сума, грн	Дт	Кт	Сума, грн
1	Отримання довгострокових позик:									
	– у касу	301	501	10000	301	501	10000			
	– на поточний рахунок у національній валюті	311	501	50000	311	501	50000	-	-	-
	– на поточний рахунок в іноземній валюті	312	502	30000	312	502	30000			
2	Видано аванс підряднику за виконані роботи за рахунок довгострокової позики	371	501	8000	371	501	8000	-	-	-
3	Оплачено рахунки постачальників за рахунок довгострокового кредиту	631	501	12000	631	501	12000	-	-	-
4	Переведено до складу поточної заборгованості частину суми довгострокового кредиту, яка підлягає погашенню протягом 12 місяців віддати балансу:									
	– у національній валюті	501	611	6000	501	611	6000	-	-	-
5	Нараховано відсотки за довгостроковими позиками	951	684	4000	951	684	4000	-	-	-
6	Погашено частину довгострокового кредиту:									
	– у національній валюті	611	311	10000	611	311	10000	-	-	-
	– в іноземній валюті	612	312	12000	612	312	12000			
7	Дотермінове погашення довгострокової позики:									
	– у національній валюті	501	311	34000	501	311	34000	-	-	-
	– в іноземній валюті	502	312	10000	502	312	10000			
8	Відображено суму відстроченого довгострокового кредиту (продовжено кредит):									
	– у національній валюті	501	503	10000	501	503	10000	-	-	-
	– в іноземній валюті	502	504	10000	502	504	10000			
9	Переведено заборгованість зі складу поточної до складу довгострокової	601	501	6000	601	501	6000	-	-	-

Відображення в обліку поточних зобов'язань регулюється П(С)БО 11 «Зобов'язання» [107]. Згідно з Інструкцією №291 клас 6 рахунків «Поточні зобов'язання» деталізує структуру поточних зобов'язань і на рахунок 60 «Короткострокові позики» підприємство відображає короткострокові позики.

Облік операцій по відображенню короткострокових кредитів на умовному прикладі відобразимо в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Робочий документа аудитора з обліку короткострокових кредитів банку, тис. грн

№ п/п	Зміст господарської операції	За даними обліку			За даними аудитора			Відхилення		
		Дт	Кт	Сума, грн	Дт	Кт	Сума, грн	Дт	Кт	Сума, грн
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Отримання і зарахування кредиту на рахунки в банках підприємства-позичальника	311	601	1598,0	311	601	1598,0	-	-	-
2	Отримання і зарахування валютного кредиту на валютний рахунок підприємства-позичальника	312	602	10,0	312	602	10,0	-	-	-
3	Відкриття акредитиву за рахунок кредиту; оформлення лімітованої чекової книжки за рахунок кредиту	351	601	100,0	351	601	100,0	-	-	-
4	Погашення заборгованості перед бюджетом за рахунок кредиту	641	601	2,0	641	601	2,0	-	-	-
5	Кредити банку, передані дочірнім підприємством	683	601	10,0	683	601	10,0	-	-	-
6	Оприбуткована до каси готівка, одержана за рахунок короткострокових кредитів:							-	-	-
7	а) надходження кредиту	311	601	25,0	311	601	25,0	-	-	-
8	б) надходження готівки до каси	301	311	25,0	301	311	25,0	-	-	-
9	Погашення заборгованості перед ДФС за рахунок кредиту	65	601	1,0	65	601	1,0	-	-	-
10	Нарахування відсотків за кредити (ця сума включається до витрат)	951	684	2,5	951	684	2,5	-	-	-
11	Погашення кредиторської заборгованості підприємством за короткостроковий кредит	601	311	10,0	601	311	10,0	-	-	-
12	Погашення кредиторської заборгованості за кредит дочірніми підприємствами	601	682	10,0	601	682	10,0	-	-	-
13	Погашення короткострокового кредиту довгостроковим	601	501	15,0	601	501	15,0	-	-	-
14	Погашення кредиторської заборгованості шляхом продажу банку-кредитору векселів, одержаних від третіх осіб: а) на суму основного боргу; б) на суму відсотків за кредит; в) на суму облікового дисконту	60 684 951	341	12,0	60 684 951	341	12,0	-	-	-

Суми одержаних кредитів (позик) відображаються по кредиту, а сума погашення та переведення кредитів (позик) до довгострокових зобов'язань у разі продовження терміну погашення кредитів (позик) – по дебету цього рахунку.

Зобов'язання по сплаті відсотків за кредит не включається до його основної суми, у зв'язку з чим відображаються на рахунку 684.

Аналітичний облік по цьому рахунку ведеться за позикодавцями (банками) в розрізі кожного кредиту (позики) окремо та за строками їх погашення.

Одним із прийомів внутрішнього аудиту є інвентаризація. Л.Г. Ловінською [58, с. 25] визначено такі стадії інвентаризації зобов'язань, до складу яких входять банківські кредити. Для потреб розроблення та провадження методики інвентаризації банківських кредитів за потрібне вважаємо відобразити схематично основні стадії проведення інвентаризації кредитів банку (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Стадії проведення інвентаризації кредитних операцій підприємства

Стадії	Етапи та їх характеристика
Організаційна	Вибір виду банківського кредиту для проведення інвентаризації
	Підбір і комплектування інвентаризаційної комісії на підприємстві
	Видача розпорядження на проведення інвентаризації банківських кредитів на підприємстві
	Інструктаж членів інвентаризаційної комісії
Підготовча	Пред'явлення повноважень на проведення інвентаризації банківських кредитів на підприємстві
	Перевірка бухгалтерських регістрів обліку банківських кредитів – Журнал ЗГ с.-г., Головна книга, відомості аналітичного обліку
	Визначення всієї сукупності банків-кредиторів у яких підприємство залучало кредити
	Складання опису за даними бухгалтерського обліку на підприємстві
Технологічна	Висилання банківським установам витягу з особистого рахунку підприємства
	Збір та аналіз інформації отриманої від банківських установ на підприємстві
Результативна	Вирішення спірних питань, складання протоколу інвентаризації на підприємстві
	Складання інвентаризаційного опису, прийняття рішень
	Відображення результатів інвентаризації на рахунках обліку на підприємстві

Саме так, на наш погляд, повинна проводитись інвентаризація банківських кредитів, залучених підприємством. Варто зазначити, що під час інвентаризації кредитних операцій інвентаризаційна комісія повинна перевірити облікові та фактичні дані за операціями із залучення підприємством банківських кредитів. Джерела такого порівняння можна зобразити так (рис. 3.3).

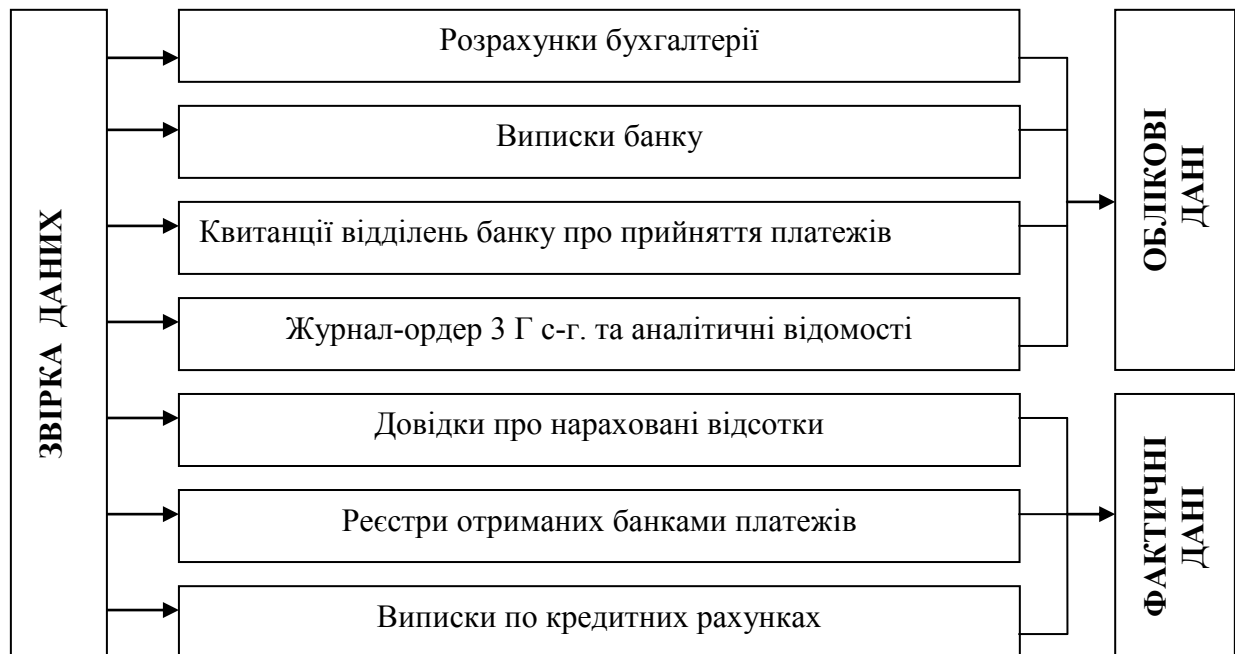

Рис. 3.3. Облікові та фактичні дані, що необхідні для проведення інвентаризації кредитних операцій підприємства [99]

Також цікавим, на наш погляд, виявився підхід до здійснення інвентаризації зобов'язань, як категорії бухгалтерського обліку, до якої відносять банківські кредити вітчизняного дослідника І.В. Орлова, він зазначив, що інвентаризація як елемент методу внутрішнього контролю банківських кредитів виконує такі завдання:

1) дає змогу встановити правильність проведення розрахунків із банківськими установами, від яких підприємство отримало кредит з метою виявлення відхилень, квантифікації їх розміру, періоду виникнення;

2) сприяє виявленню прострочених банківських кредитів та встановлення необхідності їх погашення, а також факт нарахування штрафних санкцій у разі порушення умов кредитного договору;

3) дає змогу з'ясувати обсяг зобов'язань підприємства перед банківськими установами, що допоможе об'єктивно відобразити величини показників зобов'язань в обліку та звітності [96].

Отже, можна дійти висновку, що інвентаризація кредитних операцій підприємства є досить важливим засобом аудиту господарських операцій підприємства із залучення, використання та погашення кредитів банку і сплати відсотків за ними.

Найчастішими порушеннями, які зустрічаються під час проведення аудиту кредитних операцій є наступні:

- відсутність документів на отримання кредиту або окремих елементів в цих документах, які мають суттєвий вплив на результати перевірки;
- використання кредитних коштів не за призначенням, тобто не на ті цілі, які зазначені в кредитному договорі та відсутність підтверджувальних документів на його цільове використання;
- допущення арифметичних помилок при розрахунках сум відсотків за кредит;
- невчасне погашення кредиту та, як наслідок, виникнення простроченої заборгованості та додаткових витрат за кредитом;
- недостовірне застосування курсу валют під час розрахунків за кредитами в іноземній валюті [29].

Для того, щоб уникнути вище перелічених порушень слід дотримуватись наступних рекомендацій:

- забезпечити автоматичне ведення обліку на підприємстві;
- забезпечити безперервний доступ облікового персоналу до періодичних видань та потрібної їм інформації;
- покращити або створити систему внутрішнього контролю на підприємстві.

Правильність ведення обліку кредитних операцій на підприємстві не тільки вплине на правдивість та достовірність його фінансової звітності, а й на загальний стан справ на підприємстві, а саме на зменшення зловживань та шахрайства з боку персоналу, на зменшення додаткових витрат та інше.

3.2. Узагальнення та документування результатів аудиту кредитних операцій

Найважливішою умовою кваліфікованого проведення аудиторської перевірки є її документальне оформлення.

Для перевірки кредитних операцій аудиторі потрібно запитати підтвердження банків за всіма рахунками, кредитні договори та додатки до них. За кредитним договором аудитор з'ясовує, які об'єкти прокредитовані, умови отримання і погашення кредиту, ставки відсотків за кредит, їх підвищення та зниження, розмір власних оборотних коштів, спрямованих підприємством на формування матеріальних запасів і виробничих витрат, зобов'язання щодо застави, джерела погашення кредиту, строки, на які надається кредит, інші умови кредитування та взаємовідносин підприємства з банком.

Робочі документи кредитування містять повну та деталізовану інформацію відповідно щодо кожного позичальника (юридичної або фізичної особи), а саме:

- дані щодо позичальника (назва (або П.І.Б.) позичальника; адреса; код ЄДРПОУ (або ідентифікаційний код); поточний, позичковий рахунки; рахунок нарахованих доходів; рахунки обліку позабалансових зобов'язань, застави; загальна заборгованість позичальника за усіма кредитами; основна характеристика діяльності позичальника (або місце роботи позичальника));

- повна інформація щодо надання кредиту (номер та дата кредитної угоди; зазначається кредит або кредитна лінія; дата надання кредиту; первісна сума та строк погашення кредиту; остання пролонгація кредиту та кількість пролонгацій; заборгованість на звітну дату за кредитом, нарахованими, простроченими, сумнівними відсотками; залишок заборгованості кредитної лінії на позабалансовому рахунку; максимальна кількість днів прострочки; кількість випадків прострочки; первісна, діюча відсоткова ставка; періодичність погашення відсотків; мета кредиту; джерело погашення;

остаточні строки погашення основного боргу);

- дані щодо керівника та головного бухгалтера позичальника – юридичної особи;

- дані стосовно засновників юридичних осіб (частка у статутному капіталі; ідентифікація);

- відмітка щодо наявності повного пакета документів в кредитній справі (заява на кредит; рішення кредитного комітету; перевірка стану зберігання заставленого майна; звітність позичальника; аналіз фінансового стану позичальника; установчі документи (для юридичних осіб) тощо);

- оцінка фінансового стану позичальника (згідно балансових даних юридичної особи; довідки про доходи фізичної особи тощо);

- дані щодо забезпечення кредиту (застава (предмет застави, вартість, номер та дата договору, його нотаріальне посвідчення, назва заставодавця тощо) або порука, гарантія, договір страхування);

- заходи, що прийняті банком з погашення кредитної заборгованості;

- зауваження аудитора до кредитної справи клієнта;

- відмітка аудитором оцінки обслуговування боргу, фінансового стану позичальника та відповідної класифікації загальної заборгованості за кредитом.

Вищезазначені робочі документи доцільно віднести до постійних, які при кожній перевірці аудиторами будуть заповнюватися. За призначенням вони мають: інформативний, перевірочний, розрахунковий, порівняльний, аналітичний та підтверджувальний характер. Інформація наведена у даних робочих документах в подальшому, при здійсненні перевірки буде корисною для аудиторів.

Міжнародним стандартом аудиту 230 «Аудиторська документація» вимагається обов'язкове документування проведеної перевірки, документальне оформлення інформації, яка може використовуватись як аудиторські докази, що підтверджують (обґрунтовують) висновок аудитора про фінансову звітність [78].

Своєчасна підготовка достатньої та прийнятної аудиторської документації допомагає підвищити якість аудиту. Бажано, щоб така документація була підготовлена у процесі проведення аудиту, а не після його завершення, оскільки момент складання робочих документів визначає їхню точність та доказовість.

Аудитор повинен документально оформити відомості, які є важливими з точки зору формування доказів, які підтверджують аудиторський висновок, а також докази того, що аудит проводився у відповідності з МСА.

Документація аудитора – це робочі документи, які складаються аудиторами та для аудитора або які отримані та зберігаються аудитором у зв'язку з проведенням аудиту.

Згідно з МСА 230, аудиторська документація – це запис виконаних аудиторських процедур, отриманих доречних аудиторських доказів і висновків, яких дійшов аудитор (іноді вживають такі терміни як робочі документи аудитора) [78].

Іншими словами – це всі записи, зроблені аудитором у процесі планування та здійснення перевірки, надані документальні підтвердження підприємством-клієнтом та третіми особами, занотовані матеріали співбесід, усного опитування, огляду а також матеріали узагальнення даних аудиту і висловлення думки про фінансову звітність.

Документування аудиту регулюється низкою МСА:

- МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту».
- МСА 220 «Контроль якості аудиторської звітності».
- МСКЯ 1 «Контроль якості для фірм, що виконують аудити та огляди фінансової звітності, інші завдання з надання впевненості та супутні послуги».
- МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень».

Перевірка документації дає змогу дослідити якість роботи аудиторів простіше, чіткіше та об'єктивно. На основі документів можна переконатись у

виявлених проблемах фінансової звітності клієнта, а також чи мають аудиторський атестат особи, які підписали робочі документи, чи досвідчений і атестований працівник завізував робочий документ, підготовлений асистентом, тощо.

Робочі документи – це записи, в яких аудитор фіксує проведення аудиторської перевірки. А саме записи процедур планування, характеру, строків і масштабу виконання аудиторських процедур, їх результатів, а також висновків, складених на основі одержаних аудиторських доказів. У робочих документах мають міститися відповіді аудитора на всі суттєві запитання, в яких необхідно висловити професійне судження і сформулювати аудиторські висновки. Аудитору необхідно документально оформляти всі важливі відомості та факти для забезпечення доказів, на яких базується аудиторський висновок.

Завершення аудиторської перевірки завжди підсумовується складанням документа, що має назву аудиторський звіт. Проте в Україні такий підсумковий документ тривалий час мав іншу назву – аудиторський висновок.

У ст. 7 Закону України і до цього часу наведено таке визначення «Аудиторський висновок – документ, що складений відповідно до стандартів аудиту та передбачає надання впевненості користувачам щодо відповідності фінансової звітності або іншої інформації концептуальним основам, які використовувалися при її складанні».

Якщо синтезувати наявні в МСА вимоги до аудиторського звіту, можна визначити такі критерії [77]:

а) документарна форма – аудиторський звіт надається у письмовому вигляді (п. 20 МСА 700);

б) публічність – спрямованість до всіх зацікавлених членів суспільства. Публічність інформації, зокрема, визначається двома аспектами:

- автономністю користувача інформацією;
- чіткою визначеністю зберігача (оголошувача) інформації;

в) незалежність думки аудитора – така спрямованість думки, яка дає можливість висловити висновок без будь-якого впливу, що може поставити під загрозу професійне судження, та діяти доброчесно, з об'єктивністю та професійним скептицизмом (п. 291.5 Кодексу етики професійних бухгалтерів).

Таким чином, аудиторський звіт – це документ, оприлюднений на паперових та електронних носіях, що містить думку аудитора, яка відображає впевненість щодо інформації з предмета перевірки.

При формуванні аудиторського висновку слід враховувати дію таких основних законодавчих актів:

- 1) Закону України «Про аудиторську діяльність»;
- 2) МСА 700 «Формулювання думки та надання звіту щодо фінансової звітності»;
- 3) «Вимог до аудиторського висновку, який подається до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку при реєстрації інформації відкритими акціонерними товариствами та підприємствами – емітентами облігацій (крім комерційних банків)» затверджених рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 25.01.2001 р.

Крім того майже половина інших МСА містить спеціальні пояснення щодо відображення тих чи інших обставин у висновку аудитора.

Під час заключного етапу «Звітування» аудитор готує аудиторський висновок (довідку) для інформування Спостережної Ради та Правління банку про найбільш важливі проблеми, виявлені під час аудиторської перевірки, ефективність систем контролю, надання рекомендацій Правлінню щодо необхідності впровадження змін, які приведуть до покращення і підвищення якості систем внутрішнього контролю [85].

Робоча програма аудиту кредитних операцій включає початкові аудиторські процедури, перевірки кредитних справ позичальників та процедури надання кредитів, правильності нарахування та обліку процентних та комісійних доходів за кредитними операціями, своєчасності і правильності

обліку погашення кредитів, формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями.

Процес підготовки і написання аудиторського висновку (довідки) має декілька етапів: групування і систематизація виявлених відхилень та узагальнення аудиторської інформації.

В підсумкових матеріалах викладаються виявлені недоліки, порушення та зловживання, що характеризують проведення відповідних банківських операцій; акцентується увага на позитивному досвіді роботи підрозділу, який можливо використати на інших ділянках у банку; обґрунтувати причини, особливо організаційного характеру, що створили умови для здійснення порушень і зловживань та надати пропозиції про вжиття заходів щодо їх усунення. У висновку (довідці) треба надати кваліфіковану оцінку стану системи внутрішнього контролю відповідного підрозділу банку.

Аудиторський висновок складається з урахуванням стандартів проведення аудиту, визначених нормативно-правовими актами Національного банку України і підписується керівником служби внутрішнього аудиту банку.

У межах початкових аудиторських процедур здійснюється вивчення та аналіз внутрішніх нормативних і розпорядчих документів, що регулюють кредитну роботу банку: положення про кредитування, положення про кредитний комітет і наказ про персональний склад кредитного комітету, положення про визначення фінансового стану позичальника, кредитна політика банку, положення про кредитний відділ [90].

У процесі реалізації програми перевірки кредитних операцій аудитор доцільно особливу увагу звернути на найпоширеніші помилки та недоліки у кредитній роботі:

- недостатній аналіз запропонованої програми кредитування на стадії прийняття рішення про доцільність проведення операцій;
- відсутність документального оформлення експертних висновків, на підставі яких приймаються рішення;

- відсутність документів про перевірку якості та стану збереження забезпечення та його експертної оцінки;
- невідповідність кредитних договорів, договорів застави та інших чинному законодавству, що може призвести до визнання їх недійсними;
- підтвердження повноважень осіб, які підписують договори з боку позичальника;
- помилки у нарахування процентів;
- несвоєчасність урахування на позабалансових рахунках забезпечення;
- несвоєчасність віднесення несплачених у встановлений термін відсотків на відповідні рахунки;
- несвоєчасність та неправомірність перенесення термінової заборгованості на рахунки простроченої;
- помилки класифікації кредитів за рівнем кредитного ризику;
- недоліки в урахуванні забезпечення під час розрахунку суми резервів, що підлягає формуванню;
- неправомірність та несвоєчасність використання резервів [141].

Проведення перевірки згідно із програмою аудиту, передбачає формування висновків, рекомендації та пропозицій щодо якості прийняття рішень.

Аудиторський звіт складається з метою донесення думки аудитора про перевірену ним звітність до її зовнішніх користувачів, власників, адміністрації підприємства. Основною вимогою до аудиторського звіту є його зрозумілість і доступність сприйняття. Тому структура аудиторського звіту і формулювання, які використовуються в ньому (залежно від його виду), повинні бути одноманітними, типовими.

Основні елементи аудиторського звіту визначені пунктами 5-26 МСА 700 «Формулювання думки та надання звіту щодо фінансової звітності».

Аудиторський звіт обов'язково повинен містити такі елементи:

- а) назва (заголовок);
- б) адресат;

- в) вступ або вступний параграф;
- г) параграф, я якому описується обсяг (масштаб) перевірки;
- д) параграф, в якому висловлено думку про фінансову звітність;
- е) дата видачі аудиторського висновку;
- є) адреса аудитора (аудиторської фірми);
- ж) підпис аудитора (керівника аудиторської фірми).

МСА 700 «Формулювання думки та надання звіту щодо фінансової звітності» наводить два види аудиторської думки:

1) Немодифікована думка – це думка, висловлена аудитором, якщо він дійшов висновку про те, що фінансова звітність складена в усіх суттєвих аспектах відповідно до застосованої концептуальної основи фінансової звітності.

2) Модифікована думка – це думка, яку формулює аудитор, якщо:

- фінансова звітність у цілому містить суттєві викривлення;
- аудитор не може отримати достатні й належні докази для того, щоб дійти висновку, що фінансова звітність у цілому не містить суттєвих викривлень (обмеження обсягу аудиту).

У процесі аудиту руху кредитних операцій підприємства були зроблені наступні висновки:

Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться в відповідності з прийнятою обліковою політикою підприємства згідно Наказу підприємства «Про організацію бухгалтерського обліку та облікову політику» №1 від 05.01.2015 р. згідно діючого законодавства, та Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99р. №99-XIV.

Фінансова звітність господарства складена у відповідності з вимогами Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999 року. Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, іншими нормативними актами Міністерства фінансів, наказом підприємства «Про облікову політику».

Звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік, наростаючим підсумком з початку року складається проміжна (квартальна) звітність з дотриманням принципів обачності, повноти висвітлення, послідовності, автономності, безперервності, превалювання сутності над формою, історичної (фактичної) собівартості, нарахування та відповідності доходів та витрат, інших.

Аудитором проведено аудиторську перевірку фінансової звітності в підприємстві, що включає Баланс (Звіт про фінансовий стан) станом на 31.12.2016 року; Звіт про фінансові результати (Звіт про прибутки і збитки) за 2016 рік; Звіт про рух грошових коштів за 2016 рік, Звіт про власний капітал за 2016 рік, Примітки до річної фінансової звітності за 2016 рік, опис важливих аспектів облікової політики на предмет повноти, достовірності та відповідності чинному законодавству, встановленим нормативам.

Інформація, наведена у фінансовій звітності базується на даних бухгалтерського обліку, які узагальнені у відповідних регістрах.

Бухгалтерський облік господарських операцій відповідає методам, обраним у обліковій політиці, які залишились незмінними протягом звітного періоду.

На підставі наказу № 91 від 10.10.2016 р. проведена інвентаризація активів і зобов'язань господарства станом на 01.01.2016 р. Аудитор участі в їх інвентаризації не приймав, в зв'язку з чим аудиторський висновок (звіт) складений умовно-позитивний.

За результатами перевірки при складанні звітності підприємство дотримується вимог положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Під час проведення аудиту були виявлені декілька недоліків, що і було підставою для висловлення умовно-позитивної думки.

На думку аудитора, за винятком впливу питання, про яке йдеться вище, фінансова звітність (Баланс (Звіт про фінансовий стан); Звіт про фінансові результати (Звіт про прибутки і збитки); Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал, Примітки до річної фінансової звітності) відображає

достовірно, в усіх суттєвих аспектах фінансовий стан підприємства станом на 31 грудня 2017 року та його фінансові результати і рух грошових коштів за рік, що закінчився на зазначену дату відповідно до концептуальної основи фінансової звітності, що діє в Україні, та відповідають вимогам законодавства і нормативним актам України.

3.3. Аналіз кредитів та інших позикових коштів підприємства

Селянсько фермерське господарство «Айва» здійснює оперативний та бухгалтерський облік результатів своєї діяльності, а також веде статистичну звітність і подає її в установленому порядку й обсязі органам державної статистики.

Ліквідність підприємства є важливим критерієм оцінки його фінансового стану акціонерами, банками, постачальниками та іншими партнерами. Ліквідність є одна з найважливіших умов стійкого фінансового стану нашого підприємства.

Ліквідність підприємства – це його спроможність перетворювати активи в гроші для покриття всіх необхідних платежів по мірі настання їх строку. Розрізняють показники загальної і термінової ліквідності. Загальна ліквідність визначається на початок і кінець року як відношення поточних активів до поточних зобов'язань, тобто цей показник ідентичний коефіцієнту платоспроможності. Ліквідність балансу – це рівень покриття зобов'язань господарства його активами, строк перетворення яких на гроші відповідає строкам погашення зобов'язань. Вона полягає у порівнянні засобів по активу, згрупованих за ступенем їх ліквідності і розташованих у порядку зменшення ліквідності, із зобов'язаннями по пасиву, згрупованих за термінами їх погашення і розташованих у порядку зростання термінів. Аналіз ліквідності балансу господарства у 2015 році узагальнює таблиця 3.6.

Таблиця 3.6

Аналіз ліквідності балансу СФГ «Айва» 2016 р. (тис. грн.)

Актив	На початок року	На кінець року	Пасив	На початок року	На кінець року	Платіжний надлишок (+) або недостача (-)	
						на початок року	на кінець року
1. Найбільш ліквідні активи (A ₁)	69	17	1. Негайні пасиви (П ₁)	417	5399	-348	-5382
2. Активи, що швидко реалізуються (A ₂)	92	266	2. Коротко-строкові пасиви (П ₂)	-	-	92	266
3. Активи, що реалізуються повільно (A ₃)	807	2741	3. Довго-строкові пасиви (П ₃)	1728	-	-921	2741
4. Активи, що важко реалізуються (A ₄)	2334	2286	4. Постійні пасиви (П ₄)	1157	(89)	1177	2375
Баланс	3302	5310	Баланс	3302	5310	X	X

Аналіз ліквідності балансу полягає у порівнянні статей активу, що згруповані за ознакою ліквідності та розміщені в порядку спадання ліквідності зі статтями пасиву, що згруповані за ознакою термінів погашення і розміщені в порядку збільшення строковості зобов'язань. Якщо при такому порівнянні активів вистачає, то баланс ліквідний підприємство платоспроможне. У противному разі баланс неліквідний і підприємство вважається неплатоспроможним. При визначенні ліквідності балансу нормативними значеннями є: $A_1 > P_1$; $A_2 > P_2$; $A_3 > P_3$; $A_4 < P_4$.

Проаналізувавши вищенаведені дані можна сказати, що баланс досліджуваного підприємства можна назвати абсолютно неліквідним, оскільки з чотирьох умов абсолютної ліквідності фактично виконується лише одна, як на початок, так і на кінець звітної 2016 року. Підприємство за таких умов не зможе виконати свої поточні зобов'язання за всіма видами платежів за рахунок оборотних активів.

Фінансова стійкість – це стабільність фінансового становища підприємства, яка забезпечується достатньою часткою власного капіталу в

складі джерел фінансування. Достатня частка власного капіталу означає, що зовнішні джерела фінансування використовуються підприємством лише в тих межах, в яких воно здатне забезпечити своєчасне їх повернення. У такому разі короткострокові зобов'язання не повинні перевищувати розмір ліквідних активів. Під ліквідністю розуміється здатність активів перетворюватися на кошти. Звичайно, підприємство може продати майже будь-які активи (деякі з них для цього доведеться продати за надто заниженою вартістю). Проте слід розглядати таку ситуацію, коли підприємство безболісно вилучає з обігу активи, при цьому не порушуючи нормального технологічного процесу. Йдеться лише про ліквідні активи, які перетворюються на кошти в ході їх нормального руху. До них належать еквіваленти коштів, фінансові вкладення, запаси готової продукції, призначеної для продажу, та дебіторська заборгованість. Найбільш узагальнюючим абсолютним показником фінансової стійкості є різниця між сумою джерел коштів і сумою запасів та витрат.

Фінансова стійкість підприємства характеризується достатньою фінансовою забезпеченістю безперервності основних видів діяльності, фінансовою незалежністю від зовнішніх джерел фінансування, здатністю маневрувати власними коштами, достатнім забезпеченням матеріальних оборотних засобів власними джерелами покриття, станом виробничого потенціалу (табл. 3.7, 3.8).

Господарство на кінець періоду характеризувалось відсутністю запасу міцності, про це свідчить досить від'ємний рівень коефіцієнта фінансової незалежності. Це вказує на те, що частка власників у загальній сумі авансованих у діяльність коштів, досягла високого рівня 0%. Тобто, практично 100 % діяльності фінансується залученими коштами. Коефіцієнт фінансової маневреності показує, яка частина власного оборотного капіталу перебуває в обороті, тобто у тій формі, яка дає змогу вільно маневрувати цими коштами, а яка капіталізована. В нашому випадку він є від'ємний, оскільки підприємство має значну суму непокритого збитку. Зниження рівня

коефіцієнта заборгованості свідчить про посилення незалежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, тобто про підвищення фінансової стійкості.

Таблиця 3.7

Аналіз абсолютних показників фінансової стійкості
за 2014-2016 рр., тис. грн.

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Абсолютне відхилення, (+,-)	Відносне відхилення, %
1. Власний капітал	1131	1157	(89)	-1220	-
2. Довгострокові зобов'язання	2122	1728	-	-2122	0,0
3. Необоротні активи	2517	2334	2286	-231	90,8
4. Наявність власних оборотних коштів	-1386	-1177	-2375	-989	-
5. Поточні зобов'язання	527	417	5399	4872	1024,5
6. Загальна величина джерел формування запасів	736	551	-2375	-3111	-
7. Загальна величина запасів	1002	807	3548	2546	354,1
8. Надлишок (+) нестача (-) власних оборотних коштів для формування запасів	-2388	-1984	-5923	-3535	-
9. Надлишок (+) нестача (-) власних і позикових коштів для формування запасів	-266	-256	-5923	-5657	-

Таблиця 3.8

Основні показники фінансового стану підприємства за 2014-2016 рр.

№	Показники	2014 р.	2015р.	2016 р.	Відхилення, (+,-)
1.	Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,30	0,35	-	-0,30
2.	Коефіцієнт фінансової залежності	3,34	2,85	-	-3,34
3.	Наявність власних оборотних коштів (чисті оборотні активи), тис. грн.	-1386	-1177	-2375	-
4.	Коефіцієнт маневрування власним капіталом	-	-	-	-
5.	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	0,45	0,50	-	-0,45
6.	Коефіцієнт мобільності активів	0,50	0,41	1,32	0,82
7.	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,15	2,63	1,22	-0,93
8.	Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	170	139	299	129
9.	Коефіцієнт грошової платоспроможності (абсолютної ліквідності)	0,01	0,17	0,0	-0,01
10.	Коефіцієнт розрахункової платоспроможності (проміжний коефіцієнт покриття)	0,63	0,46	0,07	-0,56
11.	Коефіцієнт ліквідної платоспроможності (покриття)	2,40	2,32	0,56	-1,84

Проведемо аналіз структури активів і пасивів досліджуваного підприємства (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Горизонтальний аналіз балансу СФГ «Айва», 2014-2016 рр.

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Відхилення (+; -)	
	тис. грн.	тис. грн.	тис. грн.	Абсолютне	Відносне
1	2	3	4	5	6
Актив	3780	3302	5310	1530	140,5
Необоротні активи	2517	2334	2286	-231	90,8
Нематеріальні активи	167	167	167	0,0	100,0
Основні засоби	2263	2085	2045	-218	90,4
Довгострокові біологічні активи	87	82	74	-13	85,1
Оборотні активи	1263	968	3024	1761	239,4
Запаси	929	774	2661	1732	286,4
Виробничі запаси	424	411	1502	1078	354,2
Незавершене виробництво	500	350	1157	657	231,4
Готова продукція	5	13	2	-3	40,0
Поточні біологічні активи	73	33	80	7	109,6
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	236	68	64	-172	27,1
Дебіторська заборгованість за розрахунками:					
з бюджетом	-	-	176	176,0	0,0
інша поточна дебіторська заборгованість	20	24	26	6	130,0
Гроші та їх еквіваленти	5	69	17	12	340,0
Готівка	3	4	-	-3	0,0
Рахунки в банках	2	65	17	15	850,0
БАЛАНС	3780	3302	5310	1530	140,5
Пасив	3780	3302	5310	1530	140,5
Власний капітал	1131	1157	(89)	-1220	7,9
Зареєстрований (пайовий) капітал	2975	2975	2975	0,0	100,0
Додатковий капітал	167	167	167	0,0	100,0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	(2011)	(1985)	(3231)	-1220	160,7
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	2122	1728	-	-2122	0,0
Поточні зобов'язання і забезпечення	527	417	5399	4872	1024,5
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги	491	315	5254	4733	1063,9
за розрахунками з бюджетом	11	72	109	98	990,9
за розрахунками з оплати праці	4	24	23	19	575,0
Інші поточні зобов'язання	21	6	13	-8	61,9
БАЛАНС	3780	3302	5310	1530	140,5

Виходячи з даних таблиці 3.9, слід зазначити, що розмір необоротних активів (нематеріальні активи, основні засоби, довгострокові біологічні активи) на кінець 2016 року зменшився на 231 тис. грн.

При цьому розмір оборотних активів на кінець 2016 року значно збільшився, 1761 тис. грн.

Ці позитивні зміни відбулись за рахунок збільшення всіх груп оборотних активів, що свідчить про розширення господарської діяльності підприємства за звітний період, тобто збільшення розміру майна підприємства.

Інформація, яка наводиться в пасиві балансу, дає змогу визначити зміни в структурі власного і позикового капіталу, перманентного (постійного) і змінного; розмір залучених в оборот довгострокових і короткострокових позикових коштів. Пасив показує, звідки взяли кошти і кому підприємство за них зобов'язане.

Фінансовий стан підприємства в багатьох випадках залежить від того, які кошти має підприємство, звідки вони взяли і куди вкладені. Велике значення для самостійності і незалежності підприємства має власний капітал.

Як видно з таблиці 3.9, розмір власного капіталу підприємства на кінець 2016 р. зменшився на 1220 тис. грн., що пов'язано із зміною суми непокритого збитку (на 1220 тис. грн.).

Сума поточних зобов'язань на кінець 2016 року збільшилась, в першу чергу, за рахунок значного збільшення кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги (на 4733 тис. грн.). Цей факт свідчить про залежність від позикових джерел, тобто погіршення фінансової стійкості підприємства на кінець звітної періоду.

Аналіз кредиторської заборгованості починається з вивчення змін кредиторської заборгованості (табл. 3.10).

Аналіз стану кредиторської заборгованості підприємства за 2015-2016 роки свідчить про різке збільшення загального розміру позичкового капіталу на 4982 тис. грн., або у відсотковому значенні на 1294,7 %. У структурі кредиторської заборгованості станом на кінець 2016 року найбільшу питому частку займає заборгованість за товари, роботи, послуги – 5254 тис. грн. (97,3 %).

Таблиця 3.10

**Склад і структура кредиторської заборгованості підприємства
2015-2016 рр., тис. грн.**

Види кредиторської заборгованості	2015 рік		2016 рік		2016 рік у % до 2015 року
	сума, тис. грн.	% до підсумку	сума, тис. грн.	% до підсумку	
1. Заборгованість за товари, роботи, послуги	315	75,5	5254	97,3	1667,9
2. Заборгованість бюджету	72	17,3	109	2,0	151,4
3. Заборгованість з оплати праці і т.д.	24	5,8	23	0,4	95,8
4. Інші поточні зобов'язання	6	1,4	13	0,2	216,7
5. Разом	417	100,0	5399	100,0	1294,7
6. Оборотні кошти	968	*	3024	*	312,4
7. Частка кредиторської заборгованості в оборотних коштах %	x	43,1	x	178,5	-

Узагальнюючим показником роботи підприємства є отримання прибутку, який характеризує ефективність його діяльності. Тому аналіз фінансового стану підприємства є складною роботою. Слід зауважити, що нормативно-правові акти України з фінансових питань виділяють два види прибутку: чистий та прибуток, який є об'єктом оподаткування. Оскільки основним джерелом для аналізу фінансового стану підприємства є форми звітності, першою з яких як за номером, так і за значенням є баланс.

Основним джерелом чистого прибутку є фінансові результати від операційної діяльності, яку розглядають як основну діяльність підприємства, а також від інших видів діяльності, які не є інвестиційною або фінансовою діяльністю.

Визначається фінансовий результат від операційної діяльності як сума чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), зменшена на собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), витрат на збут, адміністративних та інших операційних витрат. Основні дані про фінансові результати досліджуваного підприємства відобразимо у табл. 3.11.

Таблиця 3.11

Фінансові результати діяльності підприємства за 2015-2016 рр., тис. грн.

№ з/п	Найменування статей	Роки		Відхилення за 2015-2016 рр., +/-
		2015	2016	
1	2	3	4	5
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2548	3696	1148
2	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2334	5439	3105
3	Валовий: прибуток (збиток)	214	(1743)	-1957
4	Інші операційні доходи	726	1778	1052
5	Адміністративні витрати	476	712	-34
6	Інші операційні витрати	438	569	131
7	Фінансові результати від операційної діяльності: прибуток (збиток)	26	(1249)	-1275
8	Фінансовий результат до оподаткування: прибуток (збиток)	26	(1249)	1275
9	Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)	26	(1249)	-1275

Дані таблиці свідчать, що протягом аналізованого періоду підприємство значно погіршило фінансові результати, отримавши в 2016 році збиток 1249 тис грн.

Аналіз витрат, здійснених досліджуванним підприємством за період 2015-2016 рр. свідчить про значне збільшення витрат від усіх видів діяльності: собівартість реалізованої продукції зросла на 3105 тис. грн., інші операційні витрати - на 131 тис. грн. Натомість виручка від реалізації в динаміці зросла лише на 1148 тис. грн. в 2016 році, що і вплинуло на збитковість підприємства у звітному році.

3.4. Удосконалення обліку та аудиту кредитних операцій підприємства

За сучасних умов принципово змінився підхід до організації кредитних операцій: відбувся перехід від пооб'єктного до прямого кредитування суб'єктів. Комерційні банки, виходячи з пріоритетів грошово-кредитної політики, власних інтересів та потреб позичальників, можуть застосовувати різні методи кредитування, які визначають форму позичкового рахунка,

порядок видачі та погашення, методи контролю за цільовим використанням позики та засоби регулювання заборгованості. У світовій банківській практиці найбільш поширеними методами кредитування є кредитна лінія, автоматично поновлюваний (револьверний) кредит, контокорент, овердрафт [14].

Методи банківського кредитування представимо в таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

Методи банківського кредитування [14]

№ з/п	Метод кредитування	Характеристика
1	Кредитна лінія	Це юридично оформлене зобов'язання банку надати позичальнику протягом визначеного періоду кредит в межах погодженого ліміту. Відкривається, як правило, на термін до одного року
2	Автоматично поновлюваний (револьверний) кредит	Це позичка, що надається банком клієнту в межах встановленого ліміту заборгованості, який використовується повністю або частинами і поновлюється в міру погашення раніше виданого кредиту
3	Контокорент	Це активно-пасивний рахунок, за яким банк визначає граничну суму заборгованості завдяки встановленню лімітів кредитування, тобто визначенню максимально допустимого розміру дебетового або мінімально допустимого кредитового сальдо. Такі взаємовідносини банк може будувати тільки із платоспроможним клієнтом, з'ясувавши заздалегідь його фінансовий стан і репутацію
4	Овердрафт	Це метод кредитування, за якого банк у межах узгодженого ліміту здійснює платежі за клієнта на суму, що перевищує залишок коштів на його поточному рахунку: в результаті на рахунку позичальника виникає дебетове сальдо, яке відбиває суму його заборгованості банку. Такі кредити мають здебільшого короткостроковий характер, завдяки їм клієнти здійснюють поточні платежі
5	Разовий кредит	Разовими називаються кредити, рішення про надання яких приймається банком окремо за кожною позицією на підставі заяви та інших документів клієнта. Ці кредити мають разовий характер і обслуговують конкретні комерційні операції
6	Факторинг	Означає, що підприємство поступається банку своїми платіжними вимогами. Факторингові операції банк має право здійснювати тільки за рахунок власних коштів на відміну від звичайних кредитів, коли джерелами є міжбанківські кредити, депозит і залишки на рахунках своїх клієнтів

Своєрідним кредитуванням підприємства є факторинг, який означає, що підприємство поступається банку своїми платіжними вимогами.

Факторингові операції банк має право здійснювати тільки за рахунок власних коштів на відміну від звичайних кредитів, коли джерелами є міжбанківські кредити, депозит і залишки на рахунках своїх клієнтів. Після укладання з банком договору про надання факторингового кредиту банк оплачуватиме за рахунок своїх коштів платіжні вимоги, виставлені до покупців клієнта. В цьому випадку в платіжних вимогах необхідно зазначити не своє підприємство, а банк, що діє за факторингом, не поточний рахунок підприємства, а рахунок банку [102, с. 547].

Такий вид обслуговування вигідний для підприємства тому, що воно одержує кошти відразу на поточний рахунок після пред'явлення розрахункових документів у банк. Банку ж вигідний факторинг внаслідок стягнення з підприємства комісійної винагороди і відсотків, а також одержання пені у випадках неоплати розрахункових документів у зазначений термін. Факторинг може оформлятися разовим договором і договором на тривале співробітництво.

Зазначимо, що крім сплати відсотків, підприємство несе також інші витрати, пов'язані з отриманням та оформленням кредиту. На підприємстві такі витрати відносять до операційних або до фінансових.

У більшості підприємств аграрного сектору Вінницької області зазначені витрати відносять на рахунок 92 «Адміністративні витрати», враховуючи таку їх складову, зазначену у П (С)БО 16 «Витрати», як «плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків».

Приклад відображення таких операцій у бухгалтерському обліку наведено у таблиці 3.13.

На нашу думку, доцільно такі витрати відносити до фінансових, враховуючи зміст П(С)БО 16 «Витрати», відповідно до якого до фінансових витрат, крім витрат на проценти, належать й «інші витрати підприємства, пов'язані із залученням позикового капіталу».

До того ж склад цих «інших витрат» у нормативному документі не уточнюється. Аналогічно до П(С)БО 16 «Витрати», в Інструкції № 291 «Про

застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств» зазначено, що на рахунку 95 «Фінансові витрати» ведуть облік витрат процентів та інших витрат підприємства, пов'язаних із залученням позикового капіталу.

Таблиця 3.13

Відображення на рахунках бухгалтерського обліку витрат з підписання договору на розрахунково-касове обслуговування банком та договору на отримання кредиту

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		дебет	кредит
1	Нараховано зобов'язання по сплаті нотаріусу за засвідчення документів на право власності для оформлення договору на отримання кредиту	92	685
2	Видано кошти з каси підзвітній особі для оплати послуг нотаріуса	372	301
3	Погашено заборгованість перед нотаріусом	685	372
4	Нараховано зобов'язання по сплаті юристу за консультаційні послуги щодо оформлення договору на розрахунково-касове обслуговування	92	685
5	Перераховано кошти в оплату заборгованості юристу з поточного рахунку	685	311

Цими іншими витратами, пов'язаними із залученням позикового капіталу (кредиту), можуть бути такі витрати, як:

- банківські комісії (за відкриття позичкового рахунку тощо);
- витрати щодо документального оформлення кредитних відносин (підготовка документів для банку, нотаріальне посвідчення);
- витрати щодо оформлення забезпечення (страхування відповідальності позичальника або предмета застави, плата за гарантії і поруку тощо).

Отже, доцільним є відображення перерахованих витрат саме у складі фінансових витрат на субрахунку 952 «Інші фінансові витрати». Враховуючи вищезазначене, наведемо у таблиці 4.3 рахунки і субрахунки, на яких, відповідно до чинного законодавства, мають бути відображені ті чи інші витрати, пов'язані із розрахунками з банком.

Таблиця 3.14

Запропоноване використання рахунків і субрахунків для відображення витрат, пов'язаних із розрахунками з банком

№ з/п	Господарська операція	Відображено на рахунках бухгалтерського обліку досліджуваного підприємства		Запропоновано відображати на рахунках бухгалтерського обліку відповідно до П (С)БО 16 «Витрати» та Інструкції № 291	
		дебет	кредит	дебет	кредит
1	Нараховано зобов'язання по сплаті нотаріусу за засвідчення документів на право власності для оформлення договору на отримання кредиту	92	685	952	685
2	Нараховано зобов'язання по сплаті юристу за консультаційні послуги щодо оформлення договору на отримання кредиту	92	685	952	685

Отже, враховуючи наявність розрахунків підприємств з банківськими установами та зобов'язання, які при цьому виникають, доцільним є відображення таких витрат на відповідних рахунках бухгалтерського обліку враховуючи норми чинного законодавства.

Принципи внутрішнього контролю кредитних операцій відповідають загальним та специфічним принципам контролю. Це принципи всебічності, всеосяжності, регулярності, дієвості, комплексності, об'єктивності, конкретності, економічності, попередження порушень, виявлення відхилень та інші. Дотримання цих принципів, на наш погляд, буде забезпечувати ефективність та раціональність контрольних дій, проведених на підприємстві.

Метою внутрішнього контролю кредитних операцій виступає дослідження законності та доцільності господарських операцій із залучення, використання та погашення підприємством банківських кредитів та відсотків за ними, оцінка стану кредитних відносин для розроблення комплексу заходів щодо забезпечення їх відповідності стратегіям розвитку

підприємства. Функціонування на підприємстві дієвої та раціонально організованої системи внутрішнього контролю, на наш погляд, буде набагато ефективніше, ніж застосування окремих її засобів та елементів.

Під системою внутрішнього контролю розуміємо сукупність організаційних заходів, методик і процедур, що застосовуються керівництвом суб'єкта господарювання для впорядкованого і ефективного ведення його господарської діяльності. Загальний порядок етапів та циклів бухгалтерського контролю має назву процесу контролю, та, відповідно, складається з таких етапів (табл. 3.15).

Із зазначеного можна зробити висновок, що організований саме таким чином внутрішній контроль кредитних операцій буде відповідати вимогам, які ставлять завдання та принципи внутрішнього контролю цього об'єкта. Визначені стадії контрольного процесу у їх послідовному виконанні утворюють технологію внутрішнього контролю банківських кредитів, залучених суб'єктом господарювання на покриття потреб власної діяльності.

Таблиця 3.15

Характеристика процесу внутрішнього контролю кредитних операцій підприємства

№ етапу	Характеристика процесу внутрішнього контролю кредитних операцій
1	2
1	Вибір об'єкта контролю – залучені підприємством банківські кредити, відсотки за ними
2	Збір інформації по підприємству (установі, організації) про залучені кредити банку та відсотки за ними
3	Обґрунтування мети і завдань контролю банківських кредитів
4	Вивчення стану розрахунків за банківським кредитуванням на підприємстві
5	Обстеження, перевірка, інвентаризація банківських кредитів на підприємстві
6	Вивчення документів, що відображають процеси залучення, використання та погашення кредитів банку
7	Оформлення результатів контролю позикового капіталу у формі банківських кредитів
8	Розроблення заходів щодо усунення недоліків та контроль за їх виконанням на підприємстві

Технологія внутрішнього контролю господарських процесів із залучення, цільового використання та погашення банківських кредитів, на наш погляд, буде формуватись наступним чином (табл. 3.16).

Таблиця 3.16

Характеристика технології внутрішнього контролю кредитних операцій на підприємстві

№ з/п	Стадії внутрішнього контролю кредитних операцій	Характеристика стадій внутрішнього контролю кредитних операцій
1	Організаційно-підготовча стадія	Вибір виду банківського кредиту для перевірки
		Орієнтація контрольної діяльності відповідно з загальнодержавними інтересами, постановка питань для перевірки та планування контрольної діяльності
2	Технологічна стадія	Перевірка процесів залучення, використання та погашення кредитів банку на підприємстві
		Обстеження і спостереження, збір, оброблення та оцінка інформації про операції на підприємстві
3	Результативна стадія	Комплексний аналіз та усунення виявлених недоліків у процесах залучення, використання та погашення банківських кредитів та відсотків за ними
		Аналіз допущених відхилень (порушень) і причин їх виникнення, формулювання висновків та оцінка стану залучених кредитів, розроблення рішень і заходів по усуненню недоліків і порушень, застосування відповідних санкцій до об'єктів та винних осіб, обговорення заходів в колективі і виховний вплив на його працівників
4	Інспекційна стадія	Перевірка виконання рішень на підприємстві
		Використання суб'єктами внутрішнього контролю різноманітних форм перевірки виконання рішень, спостереження за виконанням пропозицій на підприємстві

Одним із методичних прийомів внутрішнього документального контролю кредитних операцій виступає внутрішній аудит. Внутрішній аудит – це метод наступного внутрішнього контролю, застосування якого дає змогу визначити достовірність звітності, обліку, їх повноту та відповідність чинному законодавству та встановленим нормативам.

Внутрішній аудит потребує створення на підприємстві спеціальної служби, яка буде включати до свого штату обізнаних та належним чином кваліфікованих працівників з бухгалтерського обліку та контролю. Отже,

внутрішній аудит банківських кредитів, залучених підприємством, буде здійснювати внутрішня аудиторська служба підприємства, завданням якої є періодичне здійснення перевірки та оцінки:

- доцільності та раціональності заходів та системи внутрішнього контролю позикового капіталу у формі банківських кредитів;
- ефективності управління господарськими процесами, пов'язаними із залученням, використанням та погашенням залучених банківських кредитів, а також сплати відсотків за ними;
- повноти, своєчасності і достовірності відображення у фінансовій звітності результатів залучення, використання та погашення банківських кредитів;
- дотримання бухгалтерською службою підприємства принципів і внутрішніх процедур бухгалтерського обліку позикового капіталу у формі банківських кредитів.

Порядок проведення внутрішнього аудиту банківських кредитів, на наш погляд, повинен складатись із таких етапів:

- 1) вивчення особливостей залучених суб'єктом господарювання банківських кредитів;
- 2) попередній аналіз функціонування системи внутрішнього контролю позикового капіталу у формі банківських кредитів, залучених підприємством для визначення ступеня довіри до системи внутрішнього контролю та оцінки обсягу запланованих контрольних процедур;
- 3) вивчення організації та порядку ведення бухгалтерського обліку позикового капіталу у формі банківських кредитів;
- 4) планування аудиторської перевірки на основі отриманих даних;
- 5) вивчення наказу про кредитну політику підприємства;
- 6) вивчення матеріалів проведеної на підприємстві інвентаризації зобов'язань, до яких відносять банківські кредити та оцінку відповідності даних інвентаризації даним фінансової звітності;
- 7) арифметична перевірка форм звітності, перевірка взаємозв'язку між формами звітності та виділення специфічних статей звітності, на яких

позначаються показники залучення, використання та погашення банківських кредитів та відсотків за ними;

8) арифметична перевірка синтетичних рахунків з бухгалтерського обліку позикового капіталу у формі банківських кредитів Головної книги, вивчення кореспонденції рахунків з бухгалтерського обліку банківських кредитів та виявлення нетипових бухгалтерських проведення;

9) встановлення відповідності оборотів і залишків за Журналом 3 Г с.-г. та відомостей аналітичного обліку за рахунками 50 «Довгострокові позики» та 60 «Короткострокові позики» обліковим даним по відповідних рахунках Головної книги шляхом здійснення арифметичної перевірки;

10) вибіркова перевірка первинних документів з бухгалтерського обліку позикового капіталу у формі банківських кредитів та зіставлення їх з даними регістрів обліку;

11) формування аудиторського висновку та рекомендацій управлінському персоналу підприємства;

Отже, можна дійти висновку, що внутрішній аудит – це важливий засіб провадження ефективного внутрішнього контролю кредитних операцій.

Висновки до розділу 3

Отже, при здійсненні аудиту кредитних операцій застосовується послідовний підхід. Аудиторська перевірка кредитних операцій банку, як правило, має характер вибіркової. Вибірка проводиться з урахуванням: кількості кредитних договорів за період; обсягів кредитування за окремими категоріями позичальників; кількості задіяних кредитних рахунків; процентних ставок на кредити; ступеня ризику та рівня забезпеченості кредитів. Кожний етап аудиту документується за допомогою робочих документів. Служба внутрішнього аудиту має бути незалежною в своїй діяльності та забезпечувати ефективне здійснення перевірки кредитних операцій, так як аудитом охоплюються всі етапи процесу кредитування, що сприяє оптимізації здійснення даного виду активних операцій.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Однією з актуальних проблем вітчизняної економіки є кредитування сільськогосподарських підприємств. Сезонний розрив між вкладенням і надходженням коштів у сфері сільського господарства, безперервність процесів відтворення, нестабільність цін на ринку товарної сільськогосподарської продукції, значна потреба в обігових засобах перетворюють кредит в основне джерело поповнення фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств.

Кредитування господарської діяльності підприємств є чи не одним виходом з ситуації, яка сьогодні має місце в Україні незважаючи на факт зменшення обсягів кредитування. Таким чином, операційна діяльність підприємства, тобто та діяльність, заради якої було створене підприємство, є практично неможливою без фінансової діяльності.

Фізичні та юридичні особи можуть використовувати такі форми кредиту: банківський, комерційний, іпотечний, лізинговий, консорціумний, бланковий, споживчий та інші.

Банківський кредит є основною формою кредиту, за яким банк на підставі ліцензії надає кошти в тимчасове користування позичальникові шляхом здійснення банківських кредитних операцій на умовах, передбачених законодавством і кредитним договором.

До основних принципів кредитування, яких повинні дотримуватись як кредитори, так і позичальники, належать такі: цільовий принцип, строковий принцип, принципи обов'язкового повернення, оплачування та забезпечення кредиту.

Об'єктом дослідження є СФГ «Айва», яке є державним сільськогосподарським статутним суб'єктом підприємницької діяльності, що здійснює дослідну, господарську і комерційну діяльність з метою досягнення позитивних економічних результатів та отримання прибутку.

Аналіз структури дебіторської заборгованості СФГ «Айва» за 2015-2016 роки показав, що в структурі дебіторської заборгованості переважає дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом і в 2016 році становить 66,2 %, а дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги – 24,1 %, інша поточна заборгованість 9,8 %.

Аналіз динаміки дебіторської заборгованості СФГ «Айва» засвідчив про її збільшення у 2016 році на 174 тис. грн, що у відсотковому значенні становить 289 %.

Питома вага дебіторської заборгованості показує, яка частина оборотних засобів підприємства зосереджена в розрахунках. Частка дебіторської заборгованості в оборотних активах СФГ «Айва» у 2016 році займала 8,8 %.

Аналіз стану кредиторської заборгованості СФГ «Айва» за 2015-2016 роки свідчить про різке збільшення загального розміру позичкового капіталу на 4982 тис. грн., або у відсотковому значенні на 1294,7 %. У структурі кредиторської заборгованості станом на кінець 2016 року найбільшу питому частку займає заборгованість за товари, роботи, послуги – 5254 тис. грн. (97,3 %).

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості на СФГ «Айва» за 2016 рік показав про загальне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською на 5133 тис. грн

Внаслідок проведеного аналізу СФГ «Айва» можна зробити висновок, що дане підприємство є фінансово нестійким та неплатоспроможним, при цьому керівництву слід вжити усіх заходів з метою подолання критичної ситуації.

Метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності щодо зобов'язань перед банком є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про стан та

У загальному вигляді етапи бухгалтерського обліку операцій з кредитами можна представити так:

- визнання кредитів, яке охоплює визначення економічної сутності, значення кредиту та його оцінку;
- визначення форм та видів кредитів на основі їхньої класифікації;
- відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій за кредитними операціями;
- розкриття у фінансовій звітності операцій за кредитними операціями.

Заборгованість підприємства за кредитами буде визнаною зобов'язаннями за дотримання двох умов, що визначенні у П(С)БО 11 «Зобов'язання»:

- їх оцінка може бути достовірно визначена;
- існує ймовірність зменшення економічних вигод внаслідок їх погашення.

Кредити надаються після укладання кредитного договору, в якому регламентуються кредитні відносини між кредитором та позичальником. Кредитний договір є головним первинним документом на основі якого здійснюється відображення в бухгалтерському обліку заборгованості за банківським кредитом.

Об'єктами довгострокового кредитування є капітальні вкладення, пов'язані з реконструкцією підприємства, його технічним переозброєнням, впровадженням нової техніки, удосконаленням технології виробництва.

Облік довгострокових кредитів СФГ «Айва» здійснює із застосуванням рахунку 50 «Довгострокові позики».

Аналітичний облік довгострокових кредитів на СФГ «Айва» ведеться за позикодавцями (банками) в розрізі кожного кредиту (позики) окремо та термінами погашення кредиту (позик).

Аналіз фінансової звітності СФГ «Айва» свідчить про відсутність заборгованості за довгостроковими кредитами банків. Станом на 01.01.2015 року наявна інша довгострокова заборгованість у сумі 2122 тис. грн., станом на 01.01.2016 року – 1728 тис. грн., станом на 01.01.2017 року – довгострокова заборгованість відсутня.

Згідно з П(с)БО 11 «Зобов'язання», одним із видів поточних зобов'язань є короткострокові кредити банків. Поточні зобов'язання – це зобов'язання, що будуть погашені протягом операційного циклу підприємства чи повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Поточні зобов'язання відображаються в балансі за сумою погашення та обліковуються на рахунку 60 «Короткострокові позики».

Для обліку нарахованих відсотків за використання грошових коштів, отриманих у кредит, позичальник застосовує субрахунок 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками» і здійснює нарахування відсотків згідно з умовами договору позики незалежно від події сплати відсотків. [Коблянська].

Згідно Плану рахунків та Інструкції про його застосування проценти за кредити відображаються на субрахунку 951 «Відсотки за кредит», на якому ведуть облік витрат по нарахуванню та сплаті відсотків за кредит.

Метою аудиту кредитних операцій є встановлення наявності первинних документів щодо виникнення заборгованості, дослідження їх складу та форми; перевірка правильності відображення розрахунків за кредитами в бухгалтерському обліку, а саме в первинних документах та облікових регістрах, згідно з національними положеннями (стандартам) бухгалтерського обліку, обліковою політикою підприємства та іншими чинними законодавчими актами України.

На думку аудитора, за винятком впливу питання, про яке йдеться вище, фінансова звітність (Баланс (Звіт про фінансовий стан); Звіт про фінансові результати (Звіт про прибутки і збитки); Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал, Примітки до річної фінансової звітності) відображає достовірно, в усіх суттєвих аспектах фінансовий стан СФГ «Айва» станом на 31 грудня 2016 року та його фінансові результати і рух грошових коштів за рік, що закінчився на зазначену дату відповідно до концептуальної основи фінансової звітності, що діє в Україні, та відповідають вимогам законодавства і нормативним актам України.

Одним із методичних прийомів внутрішнього документального контролю кредитних операцій виступає внутрішній аудит. Внутрішній аудит – це метод наступного внутрішнього контролю, застосування якого дає змогу визначити достовірність звітності, обліку, їх повноту та відповідність чинному законодавству та встановленим нормативам.

внутрішній аудит банківських кредитів, залучених підприємством, буде здійснювати внутрішня аудиторська служба СФГ «Айва», завданням якої є періодичне здійснення перевірки та оцінки:

- доцільності та раціональності заходів та системи внутрішнього контролю позикового капіталу у формі банківських кредитів;
- ефективності управління господарськими процесами, пов'язаними із залученням, використанням та погашенням залучених банківських кредитів, а також сплати відсотків за ними;
- повноти, своєчасності і достовірності відображення у фінансовій звітності результатів залучення, використання та погашення банківських кредитів;
- дотримання бухгалтерською службою підприємства принципів і внутрішніх процедур бухгалтерського обліку позикового капіталу у формі банківських кредитів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акчуріна Ю. М. Проблеми та перспективи кредитування малого бізнесу [Електронний ресурс] / Ю. М. Акчуріна, А. І. Мальцева // Вісник Запорізького національного університету – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Natural/Vznu/eco/2008_1/2008-26-06/akch.pdf.
2. Ананьєва А. С. Облік споживчого кредитування в умовах сьогодення [Електронний ресурс] / А. С. Ана- ньєва. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_SNP_2015/Economics/3_190060.doc.htm.
3. Аудит банков : [учебное пособие] / М. А. Суркова, Е. А. Лешина, Н. А. Богданова, М. А. Рябова. - Ульяновск : УлГТУ, 2009. - 147 с.
4. Аудит: підручник / [О.А. Петрик, В.О. Зотов, Б.В. Кудрицький та ін.]; за заг. ред. проф. О.А. Петрик. – К.: КНЕУ, 2015. – 498 с.
5. Білик М. Д. Організація і методика аудиту сільськогосподарських підприємств: Підручник / М. Д. Білик. – К.: КНЕУ, 2003. – 628 с.
6. Білова Н.І. Отримуємо валютний кредит: відображаємо в обліку / Н.І. Білова // Податки та бухгалтерський облік. – 2013. – №18. – С. 21-36.
7. Білокінь Г. М. Внутрішній аудит кредитних операцій банку / Г. М. Білокінь // Міжнародний науково-практичний журнал «Фінансовий простір». – 2011. – № 2(2). – С. 110-113.
8. Белова І.М. Теоретичні основи облікової політики / І.М. Белова // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. – Хмельницький : ХНУ, 2015. – № 2, Т. 1 (222). – С. 84-90.
9. Белова І.М. Тенденції гармонізації та стандартизації обліку до міжнародних стандартів обліку та звітності / І.М. Белова // Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове видання. Миколаїв, 2015. – Вип. 3. – С. 821-826.
10. Белова, Ірина. Історичні аспекти розвитку бухгалтерського обліку [Текст] / Ірина Белова // Прикладна економіка - від теорії до практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 20 жовт. 2016 р.] /

редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. - Тернопіль : Вектор, 2016. - С. 48-50.

11. Белова, Ірина. Історичний огляд правового забезпечення розвитку обліку та контролю [Текст] / Ірина Белова // Прикладна економіка - від теорії до практики : зб. тез доп. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 15 жовт. 2015 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Ю. І. Гайда [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2015. – С. 9-13.

12. Белова І.М., Воробей К Аналітичні процедури в аудиті Аграрна наука та освіта Поділля: збірник наукових праць міжнар. наук.-практ. конф. Ч. 2. (14-16 березня 2017 р., м. Кам'янець-Подільський). Тернопіль: Крок, 2017. – С.94 -97.

13. Бойчук Є.О. Банківський кредит в обліку підприємства / Є.О. Бойчук // Баланс-Агро. – 2012. – №19. – С. 22-25.

14. Бруханський Р.Ф. “Адаптація бухгалтерського обліку до сучасних потреб управління”. The genesis of genius: scientific and educational periodical journal of economists and jurists. – Geneva: Consilium, 2017. – № 8. – Р. 10-16.

15. Бруханський, Р. Ф. Бухгалтерський облік : підручник / Р. Ф. Бруханський. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 480 с.

16. Бруханський Р. Ф. Бухгалтерський облік : навч. посіб. / Р. Ф. Бруханський, О. П. Скирпан. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – 444 с.

17. Бруханський Р.Ф., Шандрук С.К. «Обліково-соціальні параметри диференціації та забезпечення стратегій аграрних підприємств». Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 4 (8), ч. 2. – С. 247-252.

18. Бруханський Р. Ф., Фурман О.Є. “Accounting information positioning of agrarian business socio-economic strategy”. Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 1 (9), ч. 1. – С. 72-79.

19. Бухгалтерський облік на підприємствах АПК. Т. 1 : посіб. по застосув. нормат.-метод. док. з бух. обліку в Україні / під ред.: В. М. Пархоменка, В. М. Жука. – К. : ІАЕ, 2004. – 826 с.

20. Бухгалтерський облік у сільському господарстві : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. спец. 7.050106 «Облік і аудит» / під ред.: Ф. Ф. Бутинця, М. М. Коцупатрого. – Житомир : Рута, 2003. – 512 с.
21. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. /За редакцією проф. .Ф.Ф. Бутинця – 8-ме вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП Рута, 2009. – 912 с.
22. .Ващик М.С. Кредитні ризики сільськогосподарських підприємств та можливості їх мінімізації / М.С. Ващик // Інноваційна економіка. – 2013. – № 2. – С. 334–337.
23. Вишневецька В.А. Безпроцентна позика: податковий та бухгалтерський облік / В.А. Вишневецька // Все про бухгалтерський облік. – 2013. – №40. – С. 14-20
24. Гнатенко Є. П. Щодо аналізу стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві / Є. П. Гнатенко. // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(1). – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(1\)__20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(1)__20).
25. Головай Н. М. До проблеми обліку кредитних операцій [Електронний ресурс] / Н. М. Головай, А. В. Красножон // Вінницький торговельно-економічний інститут КНЕУ. – Режим доступу: <http://intkonf.org/golovay-nm-krasnozhon-av-do-problemi-obliku-kreditnih-operatsiy/>.
26. Голуб Г. Г. Досвід зарубіжних країн в управлінні кредитними операціями банків / Г. Г. Голуб, Л. М. Хміль // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 2. – С. 167-170. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2013_2_34.
27. Господарський кодекс від 16.01.2003 р. № 436 IV, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

28. Грабова Н. М. Теорія бухгалтерського обліку: 2001 : навч. посіб. / Грабова Н. М. ; під ред. М. В. Кужельного. – 6-те вид. – К. : А.С.К., 2001. – 272 с. – (Економіка. Фінанси. Право).
29. Грищенко Ю.Ю. Методика аудиту кредитних операцій підприємства / [Електронний ресурс] / Ю.Ю. Грищенко – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/17659/1/10-Hryshchenko-19-20>
30. Гроші та кредит: Підручник / за ред. проф. Б.С. Івасіва. – Тернопіль: Карт-бланш, 2000. – 510 с.
31. Губіна І. Фінансово-кредитний облік: від простого до складного / І. Губіна // Бухгалтерія: збірник систематизованого законодавства. – 2005. – № 8. – С. 169–190.
32. Дерій В. Облікова політика в Україні: реалії та перспективи / В. Дерій, Н. Мельник // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 7. – С. 64-65.
33. Дерій В. А. Облік і аналіз капітальних інвестицій для забезпечення розвитку процесу виробництва / В. А Дерій, Т. Г. Камінська // Проблеми економіки. - 2015. - № 3. - С. 258-266.
34. Дерій В. А. Облік і аналіз витрат підприємства на інтелектуалізацію, інформатизацію та інформацію / В. А. Дерій // Вісник ЖДТУ. Сер.: Економічні науки. - 2014. - № 3. - С. 50-56.
35. Дідоренко Т.В., Коробій І.П. “Облік і аналіз організації використання основного і оборотного капіталу в сільськогосподарських підприємствах”. Обліково-аналітичне та правове забезпечення інституційних секторів економіки України в умовах Євроінтеграції та інноваційного розвитку. Матеріали тез доповідей. 2017. – Тернопіль. С.19-21.
36. Дорош Н. І. Аудит: методологія і організація. / Н. І. Дорош – К.: Знання, 2001. – 402 с.
37. Дорош О. Б. Бухгалтерський облік фінансових витрат на кредит / О. Б. Дорош // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. – 2010. – Вип. 7(1). – С. 431-438. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2010_7\(1\)__56](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2010_7(1)__56).

38. Завитій О.П. “Внутрішній аудит на сільськогосподарських підприємствах”. Прикладна економіка – від теорії до практики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [Тернопіль, 27 жовтня 2017 р.]. –Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2017. – 276 с. (С. 143-146).

39. Запорожець С. В. Кредитні іпотечні операції банку: сутність та принципи здійснення / С. В. Запорожець. // Ефективна економіка. – 2010. – № 12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_12_12.

40. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / К.В. Ізмайлова – К.: МАУП, 2000. – 152 с.

41. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій. Затверджено наказом Міністерства України від 30.11.99 р. № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>

42. Калашник В. М. Відображення розрахунків за довгостроковими позиками на рахунках обліку [Електронний ресурс] / В. М. Калашник, Я. П. Іщенко // Вінницький національний аграрний університет. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_DN_2011/Economics/7_82404.doc.htm.

43. Каракулов А. Б. Основні напрямки зниження ризику кредитних операцій з точки зору запобігання нелегальної фінансової діяльності / А. Б. Каракулов, Р. Ф. Смоліков // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Сер. : Інноваційні дослідження у наукових роботах студентів. - 2013. - № 55. – С. 196-198. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpiind_2013_55_32.

44. Каракулов М. Б. До питань забезпечення економічної безпеки кредитних операцій / М. Б. Каракулов, Р. Ф. Смоліков // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Сер. : Інноваційні дослідження у наукових роботах студентів. — 2013. – № 55. – С. 192-195. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpiind_2013_55_31.

45. Керімі А. В. Визначення процедури антикризового управління спрямованого на зниження ризику кредитних операцій / А. В. Керімі, Р. Ф.

Смоловик // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Сер. : Інноваційні дослідження у наукових роботах студентів. - 2013. - № 55. - С. 176-179. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpiind_2013_55_28.

46. Кобилянська О.І., Сейко С.І. Фінансовий кредит як форма залученого капіталу: економічна сутність, процес отримання, погашення, оподаткування та відображення в обліку // Облік і фінанси АПК. – 2010. - №2. – с.30-38

47. Кобилянська О. І. Бухгалтерський і податковий облік фінансових кредитів / О. І. Кобилянська // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 2. – С. 246-251. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2013_2_51.

48. Ковальов В. В. Фінансовий аналіз. Керування капіталом. Вибір інвестицій. Аналіз звітності / В. В. Ковальов. – М. : Фінанси і статистика, 1997. – 324 с.

49. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.84 № 8073-X, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

50. Козяр, Світлана. Позабалансовий облік в системі управління підприємством [Текст] / Світлана Козяр, Ірина Белова // Розвиток аграрного бізнесу в умовах глобалізації : матеріали Міжнар. наук.-практ.конф. за участю іноз. студ. [м. Тернопіль, 15-17 квіт. 2016 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський [та ін.] , відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. - Тернопіль : Астон, 2016. - С. 98-100.

51. Кредитування і контроль / В.Я. Вовк, О.В. Хмеленко – К. : Знання, 2008. – 463 с.

52. Кривошапова С. В. Аудит в банку : [конспект лекцій] / С. В. Кривошапова. - Владивосток : Изд-во ВГУЭС, 2001. - 112 с.

53. Кулаковська Л. П. Організація і методика аудиту: навч. посіб. / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча. – К.: Каравела, 2004. – 568 с.

54. Кулаковська Л.П. Основи аудиту: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. / Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. // –К.: «Каравела»; Львів: «Новий Світ», 2012. - 504 с.
55. Кучеркова С. О. Вдосконалення аналітичного обліку кредиторської заборгованості / С. О. Кучеркова // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. – 2011. – Вип. 8. – С. 282-288. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2011_8_38.
56. Кучерук І. В. Застава за кредитними операціями, її сутність та окремі види застав, які забезпечують кредитні зобов'язання / І. В. Кучерук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 2. – С. 93-99. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2013_2_22.
57. Литвин Ю.Я. Бухгалтерський облік у сільському господарстві / Ю.Я. Литвин, П.Я. Хомин, В.С. Совінський та інші. – Тернопіль: Чарівниця, 1995. – 374 с.
58. Ловінська Л.Г. Бухгалтерський облік : навч.-метод. посібн. [для самост. вивч. дисц.] / Л.Г. Ловінська, Л.В. Жилкіна, О.М. Голенко та ін. – К. : Вид-во КНЕУ, 2002. – 370 с.
59. Лубенченко О. Е. Особливості аудиторської перевірки дебіторської і кредиторської заборгованості, яка обліковується за міжнародними стандартами / О. Е. Лубенченко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. – 2016. – Вип. 1(1). – С. 464-468. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuues_2016_1\(1\)_79](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuues_2016_1(1)_79).
60. Лукава І.М Місце внутрігосподарського (управлінського) обліку в системі управління сільськогосподарським підприємством / І.М. Лукава// Агроінком. – 2008. – № 3-4. – С. 94–98 107.
61. Лукава І.М. Зростання ролі управлінського обліку з прийняттям П(С)БО «Біологічні активи»/ І.М. Лукава// Облік і фінанси АПК. – 2007. – № 11- 12 (32-33). – С. 98 – 101
62. Лукава І.М. Рівень обліково-аналітичного забезпечення управління сільськогосподарським виробництвом /І.М. Лукава// Збірник наукових праць

Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – Черкаси: ЧДТУ, 2011. – Вип. 27, частина 2. – С.121–125.

63. Лук'янова Т. В. Облікове забезпечення розрахункових операцій підприємства: теоретичний аспект / Т. В. Лук'янова // Управління розвитком. – 2013. – № 23. – С. 21-24. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2013_23_11.

64. Майборода Т. В. Банківський аудит: проблеми становлення / Т. В. Майборода // Фінанси України. - 2006. - № 5. С. 5. – 10.

65. Мальшакова С.П. Банківський кредит: відображення в обліку та звітності / С.П. Мальшакова // Баланс-Агро. – 2012. – № 14. – С. 24-26

66. Маркарян Г. О. Система управління та моніторингу кредитних операцій як інструментарій протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом / Г. О. Маркарян // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Сер. : Системний аналіз, управління та інформаційні технології. - 2013. - № 62. - С. 53-60. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpisa_2013_62_8.

67. Масленников Є. Облікове забезпечення кредиторської заборгованості суб'єктів господарювання / Є. Масленников, Л. Какічева // Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. – 2014. – № 10. – С. 103-113. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2014_10_12

68. Масуд О.П. Чинники неблагополучного кредитування: порівняльний аналіз / О.П. Масуд // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №12. – С. 251-263

69. Матвієнко І.Т. Зобов'язання підприємств за податками і зборами, їх класифікація в аудиті / І.Т. Матвієнко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – №6. – С.11-17

70. Матвієць С.К. Склад поточних зобов'язань, відображення їх у балансі / С.К. Матвієць // Баланс-Агро. – 2012. – №1-2. – С. 37-40.

71. Мельник Н.Г. Власний капітал бюджетних установ: особливості облікового відображення / Н.Г. Мельник, С.В. Сисюк // Інноваційна

економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2013. – № 6 (44). – С. 324-329

72. Мельник Н. Г. Історичні та міжнародні аспекти обліку іноземної валюти / Н. Г. Мельник // Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2016. – Вип. 12. – С. 505-508.

73. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності № 433 / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

74. Методичні рекомендації щодо застосування спеціалізованих форм реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств № 390 / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

75. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств. Затверджено наказом Мінагрополітики України від 18.05.01 р. № 132 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/big/text1528/p>

76. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2013 р. частина 1 / Пер. з англ. – К.: Міжнародна федерація бухгалтерів; Аудиторська палата України, 2014, - 978 с.

77. . Мочерний С. В., Топішко І. І. Реструктуризація економіки / С. В. Мочерний, І. І. Топішко. – Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3. Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. –К. : Видавничий центр «Академія», 2002.

78. МСА 230 «Аудиторська документація» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf

79. МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf

80. МСА 500 «Аудиторські докази» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf
81. МСА 520 «Аналітичні процедури» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf
82. МСА 530 «Аудиторська вибірка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf
83. Міжнародний стандарт аудиту 610 «Використання результатів роботи внутрішнього аудитора» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua.
84. МСА 700 «Формулювання думки та надання звіту щодо фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf
85. Мумінова-Савіна Г.Г., Кравець В.М., Мазур О.А., Галенко О.М., Кириленко В.Б. Тим, хто не нехтує законом. Контроль, ревізія та аудит у комерційних банках України / Г.Г.Мумінова-Савіна, В.М.Кравець, О.А.Мазур, О.М.Галенко, В.Б.Кириленко. – К.: Факт, 2001. – 448 с
86. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
87. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність». Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013р. № 628 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13>
88. Новицька Н. В. Облікова політика як інструмент організації бухгалтерського обліку розрахункових операцій / Н. В. Новицька // Економіка та держава. – 2011. – № 12. – С. 96-99. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2011_12_29.
89. Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності підприємств в умовах інституційних трансформацій [Текст] : колект. моногр.

/ Р. Ф. Бруханський, П. Р. Пуцентейло, І. М. Белова [та ін.]. - Тернопіль : Осадца Ю. В., 2017. - 388 с.

90. Облік і аудит у банках: [підручник] / За заг. ред. проф. А. М. Герасимовича. - К. : КНЕУ, 2004. - 536 с.

91. Облік і аудит в банках: навч. посібн. / За ред. А.М.Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2005. – 235с.

92. Облік сільськогосподарської діяльності: Навчальний посібник / За ред.. Жука В.М. – К.: Видавництво ТОВ «Юр-Агро-Веста», 2007. – 368 с.

93. Облікова політика підприємства : навч. посіб. / під ред. В. М. Гаврилюка, В. М. Жука, М. Г. Михайлова. - К. : Юр-Агро-Веста, 2007. – 326 с.

94. Олійник Я.В. Організаційно-правові аспекти обліку підприємствами банківських кредитів / [Електронний ресурс] / Я.В. Олійник – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/handle/2010/827>

95. Організація контролю в банку : [навч. посіб.] / уклад. І. В. Белова. - Суми : Університетська книга, 2008. – 302 с.

96. Орлов І.В. Документування та інвентаризація трансформації зобов'язань / І.В. Орлов. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/2010_30/10_30_29.pdf.

97. Охрименко І. Б. Споживчий кредит в Україні: реалії та перспективи розвитку: дис. канд. ек. наук / Охри- менко Ірина Борисівна – Київ, 2015. – 290 с.

98. Партин Г. О. Фінанси підприємств: Навч. посіб. / Г.О. Партин, А.Г. Загородній – 2-ге вид., пере-роб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 379 с.

99. Петрик О. А. Організація та методика аудиту підприємницької діяльності : навч. посіб. / О. А. Петрик, В. Я. Савченко, Д. Є. Свідерський / за заг. ред. О. А. Петрик. – К. : КНЕУ, 2008. – 472 с.

100.. Пінчук Л. Д. Облік кредитів банку [Електронний ресурс] / Лідія Дмитрівна Пінчук // Все про бухгалтерський облік – Режим доступу: http://www.vobu.com.ua/ukr/crib_categories/question/56

101. Піхняк Т.А Економічна сутність безготівкових розрахунків / Т.А. Піхняк, М.А. Кобилецька // Молодий вчений. – № 6 (09). – 2014. – С. 13-15.

102. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Затверджено наказом Міністерства України від 30.11.99 р. № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>

103. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2756-VI, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

104. Положення Національного банку України «Про кредитування» [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=1156375>.

105. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями від 25.01.2012 № 23 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>

106. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 „Дебіторська заборгованість”. Затверджено наказом Міністерства України від 08.10.99 р. № 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>

107. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 „Зобов'язання”. Затверджено наказом Міністерства України від 31.01.00 р. № 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>

108. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 „Фінансові інструменти”. Затверджено наказом Міністерства України від 30.11.01 р. № 559 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1>

109. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 „Доходи”. Затверджено наказом Міністерства України від 29.11.99 р. № 290 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0>

110. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 „Витрати”. Затверджено наказом Міністерства України від 19.01.2000 р. № 27/4248, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0>

111. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об’єднання підприємств». Затверджено наказом Міністерства України від N 163 від 07.07.99, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99>

112. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів»: Затверджено наказом Міністерства України від 17.08.2000 р. за № 515/4736. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0>

113. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати»: Затверджено наказом Міністерства України від 28.04.2006 р. за № 415. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0610-06>

114. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» N 92 від 27.04.2000 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>

115. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» від 18.10.1999 р. № 242 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>

116. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

117. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку. Затверджено наказом Міністерства від 24.05.95 р. № 88,

з наступними змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>

118. Пономаренко Н. М. Організаційно-методичні аспекти обліку розрахункових операцій підприємства / Н. М. Пономаренко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. – 2015. – Вип. 1(2). – С. 116-120. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuues_2015_1\(2\)__27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuues_2015_1(2)__27).

119. Попович О. В. Проблеми організації обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами / О. В. Попович, В. А. Рябошапка // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – № 5. – С. 99-102. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2014_5_26.

120. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>

121. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22 квітня 1993 року № 125-XII, із наступними змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>

122. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

123. Проблеми банківського кредитування в сучасних умовах розвитку промислового виробництва в Україні / Ю. Л. Темчишина, Н. О. Пустовіт // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9(3). – С. 379-384. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2012_9\(3\)_54](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2012_9(3)_54).

124. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

125. Про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: положення / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua).

126. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Постанова Національного банку України від 21.01.2004 № 22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>

127. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній і іноземній валютах: Постанова НБУ від 12.11.2003 р. № 492 (зі змінами та доповненнями) / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

128. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджена наказом Мінфіну України від 02.09.2014 № 879 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>

129. Про затвердження Правил використання готівкової іноземної валюти на території України та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова Правління Національного банку України від 30.05.2007 р. № 200. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>

130. Про затвердження спеціалізованих форм реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств та методичних рекомендацій щодо їх застосування. Затверджено наказом Міністерства аграрної політики України від 04.06.2009 р. № 390 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN48748.html

131. Про платіжні системи і переказ грошей в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>

132. Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах: Інструкція, затверджена Постановою Правління НБУ від 12.11.2003 р. №492. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03>

133. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті: Закон України від 23.09.94 р. № 185/94-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/185/94-%D0%B2%D1%80>

134. Про примітки до фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

135. Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

136. Пуцентейло П.Р. “Теоретичні і прикладні аспекти розвитку аграрного бізнесу України”. Прикладна економіка – від теорії до практики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [Тернопіль, 20 жовтня 2016 р.]. –Тернопіль: Вектор, 2016. – С. 191-193.

137. Рагуліна І.І. Методика аудиту дотримання облікової політики на підприємстві / І.І. Рагуліна, І.Т. Новіков, М.М. Рагуліна // Облік і фінанси АПК. – 2011. - № 4. – С. 85-88.

138. Реструктуризація – важливий етап в управлінні заборгованістю Холод З. М., Волович О. Б., Холод З. М. Реструктуризація – Важливий етап в управлінні заборгованістю [Електронний ресурс] / З. М. Холод, О. Б. Волович. – 2016. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/Nvuu/Ekon/2010_29_2/statti/2.htm.

139. Росоха М. М. Актуальні проблеми кредитування фінансово-господарської діяльності підприємств / М. М. Росоха, Г. В. Войтенко. // Вісник Черкаського університету. – 2015. – № 12.

140. Савчук І. А. Методи нарахування доходів банків за кредитними операціями: теоретичний аспект та практичне застосування [Електронний

ресурс] / Ірина Анатоліївна Савчук – Режим доступу: <http://intkonf.org/savchuk-ia-metodi-narahuvannya-dohodiv-bankiv-za-kreditnimi-operatsiyami-teoretichniy-aspekt-ta-praktichnezastosuvannya/>.

141. Сарахман О.М. Аудит у банках: навч. посібн. / О.М.Сарахман. – К.: УБС НБУ, 2007. – 334с.

142. Спільник І.В «Аналіз в обґрунтуванні товарно-асортиментної політики підприємства». Обліково-аналітичне та правове забезпечення інституційних секторів економіки України в умовах євроінтеграції та інноваційного розвитку: збірник наукових праць всеукр. наук.-практ. конф. (30 березня 2017 р., м. Тернопіль). Тернопіль : Крок, 2017. С. 138 – 140.

143. Стадник Г. П. Облік та контроль банківських операцій в іноземній валюті [Електронний ресурс] / Галина Петрівна Стадник // Б.в. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://catalog.odnb.odessa.ua/opac/index.php?url=/notices/index/IdNotice:226370/Source:default#>.

144. Стахів О. Я. Етапи здійснення аудиту кредитних операцій / О. Я. Стахів // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9(3). – С. 334-341. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2012_9\(3\)__49](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2012_9(3)__49).

145. Столяров В. Ф. Формування методичного забезпечення оцінки та переоцінки вартості забезпечення кредитних операцій / В. Ф. Столяров, Д. М. Артеменко // Збірник наукових праць [Буковинського університету]. Економічні науки. – 2014. – Вип. 10. – С. 5-16. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpen_2014_10_3.

146. Тивончук О.І. Внутрішній контроль кредитних операцій підприємства [Електронний ресурс] / О. І. Тивончук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.15. – С. 315-326. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2012_22

147. Тивончук О.І. Система внутрішнього контролю кредитних операцій [Електронний ресурс] / О. І. Тивончук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.14. – С. 247-258. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2013_23

148. Тим, хто не нехтує законом. Контроль, ревізія та аудит у комерційних банках України / Г. Г. Мумінова-Савіна, В. М. Кравець, О. А. Мазур, О. М. Галенко, В. Б. Кириленко. – К. : Факт, 2001. – 448 с.

149. Тихомирова Е. В. Банковский аудит : [учебное пособие] / Е. В. Тихомирова. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2010. – 66 с.

150. Феофанов Л. К. Методичні підходи з організації обліку та аудиту кредиторської заборгованості на підприємстві / Л. К. Феофанов, Д. В. Денисов // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 12. – С. 65-68. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2013_12_18.

151. Фінансовий словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – К. : Знання, 2000. – 587 с.

152. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р №435-IV, із змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

153. Чебан Ю.Ю. Облік зобов'язань перед банком: законодавчо-нормативні аспекти та напрями удосконалення підприємства [Електронний ресурс] /Ю.Ю. Чебан – Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/archive/4-2015/223>

154. Чкан І.О. Безготівкові розрахунки – сучасний спосіб оплати / І.О. Чкан // Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка», випуск 27, 2014 р. – С. 121-124.